HITLERS Derde Rijk

Nummer 24

Alle verschrikkelijke geheimen onthuld

Anschluss
Verovering zonder bloedvergieten

Jaren van Strijd
Adolf Hitler 1924-1929

Karl Brandt
Doctor Dood

Nazi-dolken
Symbolen van het Derde Rijk

Oorlog boven de Atlantische Oceaan
Zeevliegtuigen in actie

HITLERS Derde Rijk

Deel 24 Inhoud

Geheim Hitler-archief 133 t/m 138

Hitlers jaren van strijd

Holocaust 117 t/m 122

Medische verzorging in de kampen

In het Derde Rijk 143 t/m 150

Anschluss fluwelen staatsgreep

Hitlers Handlangers 91 t/m 94

Karl Brandt; dokter dood

Hitlers Veldslagen 183 t/m 190

Luchtoorlog boven zee

Hitlers Oorlogsapparaat 157 t/m 164

Ondersteuningswapens voor de infanterie

Nazi-Symbolen 95 t/m 98

Nazi-dolken

A tot Z van het Derde Rijk 97 t/m 104

Raeder, Erich - Ribbentrop, Joachim 'von'

Fotoverantwoording:

Geheim Hitler-archief 133-138: Süddeutscher Verlag, Aerospace Publishing, US National Archives. **Holocaust 117-122:** US Holocaust Memorial Museum, US National Archives, Aerospace, Auschwitz-Birkenau State Museum. **In het Derde Rijk 143-150:** USNA, Süddeutscher. **Hitlers Handlangers 91-94:** US National Archives, Süddeutscher, USHMM, Aerospace. **Hitlers Veldslagen 183-190:** Aerospace. **Hitlers Oorlogsapparaat 157-164:** Aerospace. **Nazi-symbolen 95-98:** Aerospace. **A-Z 97-104:** Aerospace, Süddeutcher.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd of openbaar gemaakt in welke vorm of op welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Midsummer Books Ltd. en Maxwell B.V. Alle rechten voorbehouden. Deze uitgave mag niet in gewijzigde vorm of tegen een hogere prijs dan de aanbevolen verkoopprijs uitgeleend, wederverkocht, verhuurd of op andere wijze op commerciële basis aangeboden worden.

© 2002 Maxwell B.V.
© 2001 Midsummer Books
Brightstar Publishing plc. 2001

HITLERS
JAREN VAN STRIJD

Links:
Na zijn vrijlating uit Landsberg in december 1924 moest Hitler de nazi-partij weer vanuit het niets opbouwen. Hij moest zijn rivalen aan de kant zetten en zijn kleine beweging een bestaansreden geven in de schijnbaar succesvolle Weimarrepubliek.

NA DE VOLLEDIG mislukte putsch op 8/9 november 1923 leek Adolf Hitler te hebben afgedaan in de Duitse politiek. De nazi-partij waarover hij in korte tijd de baas was geworden, werd door de autoriteiten verboden. Hitler en de andere leiders van de couppoging werden berecht en zouden lange straffen krijgen.

Het proces wegens hoogverraad tegen de coupplegers begon op 24 februari 1924. Het trok de aandacht van de wereldpers en werd door meer dan 100 verslaggevers gevolgd. De belangstelling gold vooral voor de onderscheiden Duitse militaire leider generaal Erich von Ludendorff die een van de beklaagden was. Voor Hitler had men aanvankelijk minder belangstelling. Maar dat zou nog veranderen. Dankzij het proces had Hitler zijn eerste grote publiek buiten Beieren voor zich en hij zou ervoor zorgen dat de wereld hem nooit meer vergat. Onder de aanwezigen bevonden zich Gustav Ritter von Kahr, generaal Otto von Lossow, bevelhebber van de Duitse troepen in Beieren en kolonel Hans von Seisser, hoofd van de Beierse staatspolitie. Hitler klaagde deze mannen aan wegens verraad en beweerde dat ze naast hem in de beklaagdenbank zouden moeten staan.

VIP -GEVANGENE

Op 1 april 1924 sprak de rechter het vonnis uit. Dit was verrassend licht. Hitler werd veroordeeld tot een

Van 1925 tot 1929 wachtte Hitler met zijn getrouwen in de coulissen. Toen vond de crash op Wall Street plaats en kon hij zijn plek innemen op het podium.

Boven:
Op 27 februari 1925 keerde Hitler in München weer terug op het politieke toneel, exact op de plek waar hij 16 maanden eerder zijn afscheidsoptreden had gegeven: de Bürgerbräukeller. Er werden 3000 mensen binnengelaten, terwijl er nog eens 2000 teleurgesteld huiswaarts moesten keren.

Boven links:
De lompe, fel antisemitische Julius Streicher in volle glorie na de heroprichting van de NSDAP. Hitler kon altijd op zijn loyaliteit rekenen.

Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei

Nationalsozialisten! Alte Parteigenossen u. Genossinnen!

Freitag den 27. Februar 1925, abends 8 Uhr findet im Münchener Bürgerbräu-Keller

zur Wiederbegründung der Nationalsozialistischen Deutschen Arbeiterpartei die erste

Große öffentl. Massenversammlung

statt / Es wird sprechen: Pg.

Adolf Hitler

über:

Deutschlands Zukunft und unsere Bewegung

Juden haben keinen Zutritt

Das Kampfblatt d. Nationalsozialistischen Bewegung Großdeutschlands „Völkische Beobachter", Herausgeber Adolf Hitler

Links:
Direct nadat hij uit de gevangenis kwam, wendde Hitler zijn invloed bij de voormalige politiechef van München aan om het verbod op de NSDAP en het partijblad, de Völkischer Beobachter, ongedaan te laten maken.

gevangenisstraf van vijf jaar, met de mogelijkheid van vervroegde vrijlating. In de gevangenis begon Hitler op de jonge leeftijd van 34 met het schrijven van *Mein Kampf* waarin hij zijn politieke filosofie uiteenzette. De eerste persoon die Hitler tijdens dit project als secretaris assisteerde was zijn persoonlijke lijfwacht, chauffeur en oude vriend, Emil Maurice. Maurice was weinig populair binnen de nazi-leiding omdat hij een donker uiterlijk had, van Franse afkomst was en volgens de geruchten joods bloed zou hebben. Toen Rudolf Hess het van Maurice overnam, leverde hij Hitler extra materiaal waardoor de intellectuele standaard van het boek iets hoger werd. Hitler had ingezien dat hij moest breken met zijn verleden als 'straatpoliticus' en het schrijven en uitgeven van een boek was een belangrijke stap in die richting.

Tijdens Hitlers opsluiting ging de leiding over de nazi-partij tijdelijk over op Alfred Rosenberg. Rosenberg, de in Estland geboren rassenfilosoof van de nazi's, had aan Hitlers zijde gestaan tijdens de putsch, maar was niet veroordeeld. Hij was echter een zwakke leider en bestuurder en de partij viel langzaam uit elkaar. Rosenberg werd beschreven als iemand in wiens handen altijd alles moeilijk en gecompliceerd werd. Waarschijnlijk was dat juist wat Hitler aansprak, omdat hij immers niet wilde dat een potentiële rivaal de partij zou leiden terwijl hij in de gevangenis zat. De andere geschikte kandidaat, Herman Goering, de succesvolle piloot uit de Eerste Wereldoorlog, raakte slechts gewond tijdens de putsch en vluchtte naar Zweden. Hij zou zich pas in 1927 weer bij de partij voegen toen hij terugkwam naar Duitsland en op zoek was naar kameraadschap en actie en niet naar "ideologische onzin."

BINNEN DE WET

Men moet Rosenberg wel nageven dat hij het niet gemakkelijk had; omdat de nazi-partij en de SA verboden waren, werd er een nieuwe organisatie opgericht, de *Grossdeutschland VolksGemeinschaft* (GVG). Ook de SA-leden bleven bijeenkomen, maar nu onder het mom van sportverenigingen, koren of schietverenigingen.

In mei 1924 werden Gregor Strasser, Rosenberg en Erich von Ludendorff vrijgesproken vanwege hun aandeel in de putsch. Zij richtten het *Völkisch Bloc* op en namen de GVG over. Daarna richtten ze de Nationalsozialistische Freiheitspartei op. De partij begon echter uit elkaar te vallen, toen Julius Streicher zijn eigen groepering startte in Bamberg. Deze vermomde nazi-partij stelde kandidaten verkiesbaar voor de Reichstag-verkiezingen in mei 1924 en won 32 van de 472 zetels. Hitler werd vervroegd vrijgelaten uit Landsberg (op 20 december 1924) en die maand verloor de Freiheitspartei vrijwel al haar zetels, op 14 na.

Direct nadat hij uit de gevangenis kwam, probeerde Hitler de macht binnen de partij weer naar zich toe te trekken. Dit was een moeilijke en lange campagne, maar Hitler zou er als de grote overwinnaar uit te voorschijn komen, met de steun van een grote en groeiende groep fanatieke volgelingen.

In februari 1925 werd de NS Freiheitspartei ontbonden en kondigde Hitler via het eerste nummer van de *Völkischer Beobachter* sinds 1923 de oprichting van een 'nieuwe' nazi-partij aan, die zou plaatsvinden tijdens een

bijeenkomst in de Bürgerbräukeller. Er was veel publieke belangstelling. Ernst Röhm en Strasser waren echter niet aanwezig en Anton Drexler weigerde de bijeenkomst voor te zitten. Zijn plaats werd overgenomen door de betrouwbare Max Amann.

DE STRIJD BEGINT WEER

Tijdens de vergadering eiste Hitler zijn positie als absolute leider van de nazi-partij weer op en suste hij enkele oude vetes. Maar tijdens zijn twee uur durende toespraak voor 4000 enthousiaste nazi's liet Hitler zich te veel meeslepen en begon hij weer met de aloude dreigementen tegen de democratische republiek, marxisten en joden.

Als gevolg daarvan kreeg hij van de Beierse regering een tweejarig verbod opgelegd op spreken in het openbaar. Dit was een fikse tegenslag voor Hitler die zijn succes grotendeels te danken had aan zijn redenaarskunst. Maar Hitler liet zich niet uit het veld slaan en zette zich koortsachting in voor de wederopbouw van de nazi-partij.

Hij besloot de partij te organiseren als een regering, zodat als de macht eenmaal in hun handen was en de democratie voorbij was deze 'latente regering' onmiddellijk kon aantreden.

Hij verdeelde de partij daarom in 34 districten (*Gau*) in Duitsland, plus zeven in gebieden die als Duits gebied werden beschouwd, zoals Oostenrijk en Dantzig.

In maart 1925 aanvaardde Gregor Strasser het leiderschap over de nazi's in noord-Duitsland. Hij had zich tijdens de Eerste Wereldoorlog onderscheiden en kreeg daarvoor het IJzeren Kruis Eerste en Tweede Klasse. Samen met zijn broer Otto was hij een van de eerste leden van de nazi-partij en hij was belangrijk geweest voor de groei van de partij. De Strassers vertegenwoordigden de socialistische vleugel van de partij, en raakten als gevolg daarvan steeds meer vervreemd van de rest van de organisatie. Ze beschouwden Hitlers vrienden in München als een corrupte bende en waren bang dat Hitler de zijde had gekozen van het bedrijfsleven en de aristocratie.

Landsberg 1924
'Genie' achter tralies

HITLER WERD GEVANGEN GEZET in het oude fort in Landsberg am Lech. Deze gevangenis die in 1909 gebouwd was in de stijl van een middeleeuws kasteel, werd gezien als een plek voor eerzame opsluiting van bijvoorbeeld iemand die tijdens een duel zijn tegenstander gedood had. Voor Hitler was zijn verblijf in de gevangenis bijna gelijk aan wonen in een hotel. Hij droeg zijn eigen kleren, had zijn eigen vertrekken en mocht vrij contacten onderhouden met de 40 andere nazi's die samen met hem opgesloten zaten. Hij mocht zoveel bezoek ontvangen als hij zelf wilde.

In 1924 viel de *völkische* beweging in Duitsland geleidelijk uiteen. Hitler was ervan overtuigd dat hij onmisbaar was voor de extreem rechtse politieke beweging. Omdat het hem door zijn gevangenschap onmogelijk werd gemaakt op de directe gebeurtenissen te reageren, besloot Hitler *Mein Kampf*te gaan schrijven. In dit werk beschreef hij zijn 'wereldbeeld'. Zijn filosofie kwam erop neer dat de geschiedenis het verhaal was van de strijd tussen de rassen waarbij het hoogste ras - de ariërs - ondermijnd werd door het laagste ras, de joden. Hitler wierp zich op als de verdediger van de aangeboren superioriteit van het arische ras.

Het schrijven van dit boek versterkte Hitlers grenzeloze geloof in zichzelf. Vóór de mislukte putsch waardoor hij in Landsberg belandde, zag Hitler zichzelf als een voorspreker voor de gerespecteerde Ludendorff. Toen hij weer vrijkwam, was hij ervan overtuigd dat hij zelf was voorbestemd als redder van Duitsland.

Boven:
Hitler kort na zijn vrijlating uit Landsberg. In de gevangenis raakte hij steeds meer overtuigd van zijn eigen perfectie.

Linksboven:
Hitler las erg veel. Maar hij gebruikte hetgeen hij leerde alleen maar om zijn eigen vooroordelen te bevestigen, in plaats van zijn wereldbeeld te verbreden.

Boven:
Hitler wandelt door de tuin van de gevangenis met zijn assistent Emile Maurice.

Boven:
Hitlers uiterlijk deed soms denken aan dat van een excentrieke gangster, vooral als hij met zijn handlangers kwam voorrijden in zijn zespersoons Mercedes.

OVERLOPERS

In maart en april 1925 verlieten Röhm en Drexler de partij en probeerde Drexler tevergeefs een nieuwe partij op te zetten. In juli was het ledental van de partij in München tot 700 gedaald. Maar in het noorden wist Strasser met hulp van Joseph Goebbels het aantal leden te laten stijgen. In november werd Gottfried Feder, Hitlers afgevaardigde uit het zuiden, uit een bijeenkomst in Hannover gezet die georganiseerd was door Strasser, Goebbels en Rust. In december werd de splitsing tussen noord en zuid nog groter toen Strasser een nieuw partijprogramma uitvaardigde in plaats van de vijfentwintig punten van Hitler.

DE STRIJDBIJL BEGRAVEN

1926 was een belangrijk jaar voor Hitler. Tijdens een bijeenkomst in Bamberg in februari was hij Strasser te slim af. Hij slaagde erin diens programma bij stemming te laten verwerpen, en won de dynamische Goebbels voor zichzelf. In mei werd hij definitief uitgeroepen tot het hoofd van de Münchener vleugel van de partij en werd verklaard dat het vijfentwintig-puntenprogramma 'onveranderlijk' zou zijn. Er werd een speciale commissie *Untersuchungs- und Schlichtungs-Ausschüsse* (USCHLA) opgezet om de loyaliteit en consistentie binnen de partij te verzekeren. In juli 1926 werd de eerste grote bijeenkomst van de hervormde partij in Weimar gehouden. 5000 geüniformeerde mannen die gedrild waren door Pfeffer von Salomon brachten hier de nieuwe Hitlergroet. De taaie Pruis Pfeffer von Salomon hoorde niet bij de sentimentele Beierse groep binnen de nazi-partij en liet zich vaak laatdunkend uit over Hitler. Het aantal partijleden was gestegen tot 27.000 en er was inmiddels een nazi-jeugdorganisatie opgericht.

Partijprogramma

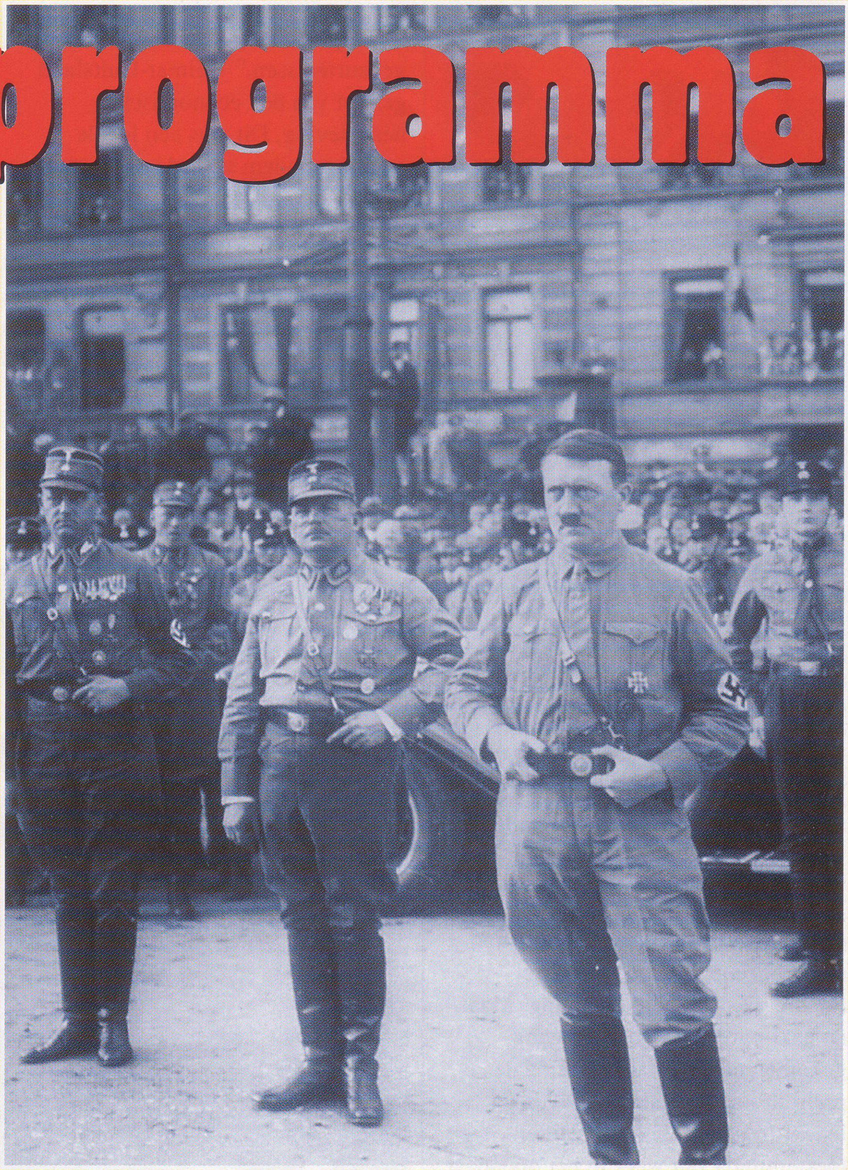

Boven:
Voor Hitler stelde het partijprogramma eigenlijk helemaal niets voor. Hij was niet geïnteresseerd in principes of in verbetering van het gemeenschappelijke welzijn en hij had maar weinig op met de socialistische ideeën van partijgenoten als Ernst Röhm.

DE 'VIJFENTWINTIG PUNTEN' van de NSDAP werden opgesteld door Adolf Hitler met zijn politieke mentor Anton Drexler. Ze werden op 24 februari 1920 gepubliceerd. In 1925 probeerden Gregor Strasser en zijn toenmalige bondgenoot Joseph Goebbels dit partijprogramma ingrijpend te wijzigen. Op 22 mei 1926 slaagde Hitler erin het programma, en zijn leidende positie, opnieuw te laten bekrachtigen. Ook werd er een amendement toegevoegd aan de statuten van de partij waarin stond dat de 25 'punten' onveranderlijk waren.

1. Wij eisen dat alle Duitsers op grond van het zelfbeschikkingsrecht van de mens in één Groot-Duits rijk verenigd worden.

2. Wij eisen ... dat de vredesverdragen van Versailles en Saint Germain vernietigd worden.

3. Wij eisen land en grondgebied waar wij voedsel kunnen produceren voor ons volk en waar ons bevolkingsoverschot zich kan vestigen.

4. Alleen wie lid is van het Duitse volk kan (rijks-)burger zijn ... joden kunnen niet beschouwd worden als lid van het Duitse volk...

7. Wij eisen, dat het de eerste taak van de staat moet zijn te zorgen voor werk en een waardig leven voor de burgers. Als het onmogelijk blijkt te zijn om de gehele bevolking te voeden, moeten personen van een andere nationaliteit (niet-burgers) gerepatrieerd worden.

8. De verdere immigratie van niet-Duitsers moet worden stopgezet. Wij eisen dat alle niet-Duitsers die sinds 2 augustus 1914 in het Duitse rijk zijn gekomen, onmiddellijk worden gedwongen het land te verlaten.

11. (Wij eisen) afschaffing van inkomen voor wie niet werkt of zich niet inspant.

13. Wij eisen de nationalisering van alle publieke bedrijven.

16. Wij eisen de oprichting en instandhouding van een gezonde middenstand. Alle grootwarenhuizen moeten onder toezicht van de lokale overheid worden geplaatst en tegen lage prijzen verhuurd worden aan kleine ondernemers.

18. Wij eisen harde actie tegen degenen die door hun acties het algemene goed benadelen ... misdadigers tegen de natie, profiteurs, etc. moeten zonder onderscheid van ras of geloof ter dood worden veroordeeld...

21. De staat moet zorgen voor de algehele gezondheid van het volk door voor moeder en kind te zorgen, kinderarbeid te verbieden, lichamelijke fitheid te bevorderen, sport- en gymnastiekbeoefening verplicht te stellen en alle mogelijke steun te bieden aan verenigingen die zich inzetten voor de lichamelijke ontwikkeling van de jeugd...

23. Wij eisen dat openlijke politieke leugens en de verspreiding daarvan via de pers bij wet worden aangepakt. Om de oprichting van een Duitse pers mogelijk te maken, eisen wij dat:

a) de uitgevers en redacteuren van kranten die in het Duits uitkomen, Duitse rijksburgers moeten zijn.

b) niet-Duitse kranten alleen met de uitdrukkelijke toestemming van de Staat mogen verschijnen. Zij mogen niet in het Duits worden gedrukt.

c) kranten die zich tegen het gemeenschappelijke welzijn richten verboden worden. Wij eisen wettelijke maatregelen tegen elke vorm van kunst en literatuur die een slechte invloed uitoefent op het openbare leven en wij eisen de sluiting van alle inrichtingen die zondigen tegen de voornoemde normen.

24. Wij eisen vrijheid van godsdienst voor alle religieuze stromingen in het Duitse rijk, zolang ze het bestaan van de staat niet in gevaar brengen of indruisen tegen de fatsoens- en zedelijkheidsnormen van het Duitse volk. De partij staat voor een positief christelijke grondslag, zonder zich aan één specifiek geloof te binden. De partij bestrijdt de materialistische joodse geest binnen en buiten ons rijk en is ervan overtuigd dat een blijvend herstel van ons volk slechts mogelijk is op basis van het principe dat het algemene welzijn voor het welzijn van het individu gaat.

25. Om het bovenstaande te verwezenlijken, eisen wij de vorming van een sterke centrale rijksregering ...

De leiders van de partij beloven dat ze zich volledig inzetten voor de verwezenlijking van deze doelen, desnoods ten koste van hun eigen leven.

Boven:
Een fervent aanhanger van Hitler beschuldigde hem ervan dat hij "de mensheid verachtte". Maar hij was een begenadigd acteur, die zich soms wraakzuchtig en woedend en daarna weer amusant of charmant voordeed. Hij maakte hiervan slim gebruik om de mensen die hem van dienst konden zijn voor zich te winnen.

Goebbels werd benoemd tot *Gauleiter* van Berlijn. De hoofdstad stond bekend als 'rood' en deze functie was een hele uitdaging. Maar de nazi-partij was goed op gang gekomen en eind dat jaar telde de partij in heel Duitsland al 49.000 leden. In mei 1927 kreeg Hitler toestemming om weer in het openbaar te spreken in Beieren en Saksen. Twee maanden later werd de grote partijbijeenkomst voor het eerst gehouden in Neurenberg. Volgens de organisatoren waren er meer dan 30.000 geüniformeerde SA'ers aanwezig. De partij telde inmiddels 70.000 leden. In Berlijn organiseerde Goebbels bijeenkomsten om fondsen in te zamelen voor de partij. Zijn toespraken waren sterk antisemitisch en spraken al over het einde van de bourgeois-staat. In september mocht Hitler ook weer in Pruisen spreken en twee maanden later nam Goebbels de propaganda-activiteiten over van Strasser. Een rapport van de Duitse geheime dienst uit 1927 omschreef de nazi-partij als "een numeriek onbelangrijke ... radicaal revolutionaire groepering die niet in staat is enige invloed uit te oefenen op de grote massa van de bevolking en de loop van de politieke gebeurtenissen." Weimar-Duitsland genoot van een economische heropleving. Dit was een ideale voedingsbodem voor de democratie.

ZWARTE VRIJDAG

De verkiezingen van 1928 bevestigden de populariteit van de republiek. De NSDAP kreeg slechts 2,6 % van de stemmen van het volk. De Duitsers zaten niet op Hitler te wachten.

Begin 1929 was het aantal partijleden echter gegroeid tot 200.000 en in augustus paradeerden er 60.000 SA'ers tijdens de partijdagen in Neurenberg.

Toen kwam 25 oktober 1929: Black Friday. Op deze zwarte vrijdag eindigde de industriële bloeiperiode van Amerika, die vier jaar geduurd had, met de crash van de aandelenbeurs op Wall Street. De crisis leidde tot een wereldwijde recessie waaronder zowel de industriële als de agrarische economieën leden. Dit was het moment waarop Hitler gewacht had. Nu de van export afhankelijke Duitse economie als een brok in elkaar stortte, stonden de nazi's klaar met hun reddingsplan.

Boven:
Gregor Strasser werd niet opgesloten voor zijn aandeel in de mislukte coup en bedacht het plan voor een nieuwe partij die de NSDAP moest vervangen.

De ziekenbarak in Theresienstadt laat zien onder welke onhygiënische omstandigheden zieke gevangenen moesten zien te overleven. In de loop van de oorlog zou deze situatie nog aanzienlijk verslechteren.

MEDISCHE VERZORGING IN DE KAMPEN

De concentratiekampen van de nazi's waren een levende hel voor de ongelukkigen die daar belandden. Door het vuil, de overbevolking en de honger tierden ziektes er welig - maar de medische staf van de SS deed vrijwel niets om patiënten te genezen. Integendeel, de nazi-artsen behoorden tot de meest moordlustige elementen van de Endlösung.

WIE NAAR EEN concentratiekamp werd gestuurd kon van alles verwachten, zoals zware fysieke arbeid en weinig eten - vooral voor wie joods was. En een brute behandeling door de SS-bewakers en de kapo's, waarbij de joden het wederom het zwaarst te verduren hadden. Een leven in een smerige omgeving die de meeste Duitsers nog niet goed genoeg zouden vinden voor hun varkens. En vrijwel zeker ziekte en verwondingen - en dat op een plek waar ziekte een doodvonnis betekende.

In theorie hadden de kampen medische faciliteiten voor de gevangenen, maar zoals een oud-bewoner van Buchenwald tegen onderzoekers van het Amerikaanse leger vertelde na de oorlog: "De ziekenbarak had niets te maken met het genezen van zieken. Het was niets meer dan het gebouw waar de stervenden naartoe werden gestuurd om dood te gaan."

OVERVOLLE ZIEKENBARAK

Octave Rabaté werd in 1943 uit Frankrijk gedeporteerd en moest met de zieken gaan werken. "We werden onder afschuwelijke omstandigheden op elkaar gepakt. De ziekenbarak waar ik de laatste zes maanden van de oorlog werkte had 44 bedden, maar we hadden vaak 150 patiënten of meer. De meesten hadden tumoren, open zweren of diarree. Een persoon had een tumor in zijn been, waar de bewakers regelmatig tegenaan schopten. Uiteindelijk kreeg hij er wondvuur in en omdat er niets was om dat te behandelen, stierf hij."

"De meesten leden aan diarree, maar door het gebrek aan medicijnen was het onmogelijk om ze goed te verzorgen - we konden ze zelfs niet goed schoon houden. Het enige dat we konden doen was ze naar de wasruimte begeleiden en daar schoonspoelen met water."

"Maar dan waren ze kletsnat en we hadden niets om ze af te drogen. Je kon de lakens gebruiken, maar omdat we geen reserves hadden moesten we ze daarna kletsnat terugleggen op bed. Gezien hun verzwakte staat en de winterse kou was dat vrijwel zeker hun doodvonnis. "In de ziekenbarak werden de patiënten nog slechter behandeld dan in de rest van het kamp. De SS-artsen maakten zich niet

Ondervoeding was een belangrijke reden voor de hoge sterftecijfers in de kampen. De gevangenen waren eenvoudigweg te zwak om hun ziekte te overwinnen. Dit slachtoffer in Nordhausen wist tot de bevrijding in leven te blijven - maar het was al te laat.

druk om wat er gebeurde als zij niet aanwezig waren; ze lieten alles gewoonweg op zijn beloop."

De student Olivier Richet hield aantekeningen bij van wat hij waarnam in Mauthausen, waar eind 1944 gevangenen werden ondergebracht die uit andere kampen werden geëvacueerd omdat de Russen oprukten. Het aantal gevangenen in dit kamp nam daardoor toe tot 30.000.

"In maart en april waren er veel gevallen van tyfus. Ik weet niet exact hoeveel mensen hierdoor stierven, omdat de doden in eerste instantie tot de avondschemering verborgen werden en vervolgens in de bossen achter het kamp begraven werden. Tyfus, dat door luizen werd overgebracht, was echter maar een klein deel van het verhaal. Er stierven ook mensen aan longontsteking, roodvonk en TBC."

EPIDEMIEËN

"Vaak verliep een ziekte erg snel en stierven de patiënten binnen drie tot vier weken. Zo'n veertig procent van degenen die stierven had TBC. Ook dysenterie was een veel voorkomende doodsoorzaak. Er kwamen erg veel longziekten voor: zo stierven er veel mensen aan longontsteking, waaronder bijna 2000 Denen in twee maanden. Ik behandelde zelf 41 gevallen, terwijl drie van de vier mensen die er nog pleuritis bij kregen doodgingen." "Er waren twee epidemieën van dysenterie. De eerste was nog vrij zacht, maar aan de tweede overleed 50 procent van de getroffenen. Vaak leden de slachtoffers ook aan diarree en darmontsteking, waardoor ze sneller kwamen te overlijden. Omdat de algehele gezondheidstoestand zo slecht was, groeiden snijwonden en zweren vaak uit tot en abces."

"In april 1945 waren er zo'n 2400 ziekenbedden bezet en was er nog eenzelfde aantal patiënten die dringend verzorging of zelfs een operatie nodig hadden. Ik schat dat 10.000 bedden nog niet genoeg was geweest. Veel van de mensen die ernstig ziek waren, werden simpelweg nooit in de ziekenbarak opgenomen. Er stierven meer dan 2000 zieken in januari, meer dan 5000 in februari en zo'n 6000 in maart."

VLUCHTIGE CONTROLE

De gevangenen wisten van de medische controle die ze direct na aankomst in het kamp moesten ondergaan, dat ze van de nazi's weinig konden verwachten als ze ziek werden. Een joodse professor in de theologie herinnerde zich het volgende: "De controles waren puur een formaliteit: de SS-arts controleerde vijf gevangenen per minuut. Je moest naakt, met de handen vooruit gestrekt, langs hem aflopen. Hij zat aan een tafel, met zijn handen onder zijn kin, keek naar je en zei 'Goed'." "Men vroeg ons naar ons beroep en toen ik zei 'hoogleraar', schreef de arts achter mijn naam 'geschikt om te werken'. Ik vertelde hem ook dat ik aan kinderpolio geleden had, maar hij noteerde dit gewoon als 'Kinderziekte'."

OP DE DODENLIJST

"Wat er met mijn metgezellen gebeurde die geen 'Goed' kregen van

Boven:
Een zieke Russische krijgsgevangene die werd doodgeschoten omdat hij niet meer kon werken. Miljoenen van hen kwamen om van de honger of de vrieskou, werden doodgeschoten of moesten zich dood werken. Na de joden was het sterftecijfer onder gevangen genomen Russische soldaten het hoogste.

Rechts:
Dode gevangenen die zijn achtergelaten in de wasruimte in het kamp Wobbelin. Veel concentratiekampgevangenen overleefden de ziektes en mishandelingen om uiteindelijk een paar dagen voordat de geallieerden de kampen definitief bevrijdden alsnog door hun bewakers vermoord te worden.

Medische praktijken in Auschwitz

Hierboven:
Block 10 in het oorspronkelijke kamp in Auschwitz, waar dokter Carl Clauberg (volgende pagina) zijn experimenten met betrekking tot massasterilisatie uitvoerde. Joodse gevangenen werden gebruikt als generale repetitie voor de geplande uitroeiing van de Slavische volken.

Rechts:
Tweelingen die door Joseph Mengele (linksboven) gebruikt werden voor onderzoek - de meesten zouden sterven tijdens de proeven. Mengele, een van de wreedste kampartsen, ontsnapte naar Zuid-Amerika.

Hieronder:
Een van de onderzoeksruimtes in Block 10, met houten luiken voor de ramen zodat de gevangenen de executies op het plein buiten niet konden zien.

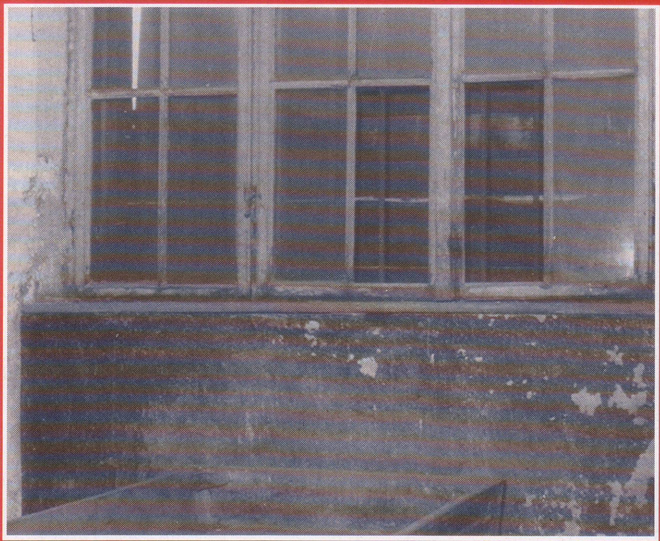

Hieronder:
Een foto die dokter Emil Kaschub nam van de arm van een proefpersoon, zeven dagen nadat deze een test onderging naar de effecten van bijtende en giftige stoffen.

de dokter wist ik toen nog niet, maar nu weet ik dat zij geselecteerd waren om in de gaskamer te sterven."

In principe hoefden de zieken in de concentratiekampen niet te gaan werken en als hun ziekte ernstig was, konden ze in de ziekenbarak verzorgd worden. Diverse overlevenden hebben echter verklaard dat degenen die in het kamp achterbleven, zwaar geestelijk en lichamelijk mishandeld werden door de bewakers en kapo's. Uiteindelijk gaf niemand tijdens het appèl meer toe dat hij ziek was: men werkte gewoon door tot men beter was of te ziek werd om te lopen.

Wie eenmaal in de ziekenbarak werd opgenomen, had maar weinig kans om dat te overleven. "Voordat wij in het kamp aankwamen" vertelde een voormalige winkelbediende in 1946, "hadden er zigeuners gewoond die aan roodvonk, tyfus met huiduitslag en dysenterie leden. Het beddengoed was niet verschoond, gedesinfecteerd of zelfs maar gewassen. Binnen een maand waren alle 400 vrouwen die samen met mij in het kamp aankwamen ziek en waren de eerste slachtoffers al overleden. Een van hen had vlak na aankomst een kind gebaard. Haar baby stierf ook."

HONGERRANTSOENEN

De rantsoenen voor de zieken werden zorgvuldig uitgedeeld, maar in kampen als Dachau werden ze verstrekt op basis van vooroorlogse cijfers die ervan uitgingen dat er nooit meer dan 200 mensen tegelijk ziek zouden zijn. Aan het eind van de oorlog kon men op dit rantsoen amper overleven: het moest toen gedeeld worden door meer dan 5000 ernstig zieke gevangenen.

Bovendien waren er geen medicijnen, verbandmiddelen of steriele instrumenten voor de gevangenen. Ze kregen geen behandeling, zelfs niet als de SS-artsen en verplegers hiertoe bereid waren. Hulp van buitenaf was niet toegestaan, omdat de nazi's het Rode Kruis niet binnenlieten in de kampen.

In de vernietigingskampen zoals Auschwitz, werden de ziekenfaciliteiten vooral gebruikt voor executies. Samuel Steinberg, een arts die naar Auschwitz werd gedeporteerd en het overleefde, vertelde: "Gevangenen die vanwege ziekte of ondervoeding niet meer konden werken, werden na het ochtendappèl onderzocht door de hoofdgeneesheer. Ze werden in groepjes naar Block 20 gestuurd."

MEDISCHE MOORDEN

"Men vertelde hen na aankomst in de ziekenbarak dat ze moesten gaan douchen of dat ze ontluisd werden. In werkelijkheid werden ze echter naar een speciale ruimte gebracht waar ze op een stoel moesten gaan zitten. Een arts nam de gevangenen dan bij hun armen vast, terwijl een andere hun ogen afdekte met zijn hand. Vervolgens injecteerde een Poolse kapo 4cc fenol rechtstreeks in hun hart. De slachtoffers stierven binnen een paar seconden. Er zijn maar liefst 25.000 gevangenen met deze dodelijke injecties omgebracht.

Carl Clauberg de hoofdgeneesheer

HET BESTUUR over de ziekenbarakken in de kampen stond helemaal los van de rest van het kampsysteem. Abteilung V, de medische dienst voor de kampen, stond onder bestuur van de hoofdgeneesheer voor de concentratiekampen.

Elk kamp had een speciale ziekenbarak waar er, afhankelijk van de grootte van het kamp, afdelingen waren voor maag- en darmziekten, chirurgie, besmettelijke ziektes en herstellende patiënten. In Auschwitz werd deze laatste afdeling gebruikt om te bepalen of zieke joodse gevangenen fit genoeg waren om te werken: zo niet, dan werden ze gedood.

De medische staf in de kampen omvatte SS-artsen en tandartsen die medische hulp moesten bieden aan het personeel in de kampen; SS-kampartsen en tandartsen die verantwoordelijk waren voor de gezondheid van de gevangenen; de SS-apotheker; en het desinfectiepersoneel van de SS.

MEDISCHE ROLLEN

De gevangenisartsen voerden weinig echt medisch werk uit en lieten de behandeling van zieken over aan slecht opgeleide SS-hospikken en gevangen genomen artsen en verpleegsters. De gevangene met de hoogste medische opleiding rapporteerde aan de SS-artsen.

Maar de medische professie was slechts een gedeelte van de taken van het medische SS-personeel. In de vernietigingskampen beslisten de SS-artsen er in feite over wie zou blijven leven of wie moest sterven - hoewel ze deze taak ook vaak aan hun ondergeschikten overlieten. Ze waren verantwoordelijk voor het doden van de gevangenen die te ziek waren om te werken en voor de selectie van proefpersonen voor de medische experimenten.

De Levende Doden.

ALLEEN WIE HET LEVEN IN DE KAMPEN PERSOONLIJK mee heeft gemaakt, kan weten hoe het er echt was. Andere mensen kunnen zich absoluut niet inleven in de gevoelens van een overlevende van de vernietigingskampen. De weinige foto's die de SS'ers in de kampen lieten nemen, vertellen slechts een klein stukje van het verhaal. Foto's van de kampen van na de bevrijding laten wel iets zien van de gruwelijke toestand waarin de overlevenden verkeerden, maar ze tonen niets van de dagelijkse wreedheden, de erbarmelijke levensomstandigheden, de voortdurende strijd om te overleven ondanks de zware arbeid, ziektes, uitputting en ondervoeding: omstandigheden waardoor sterke mannen gereduceerd werden tot lopende skeletten en waardoor zoveel jonge, oude en hulpeloze mensen het leven lieten.

DE WAARHEID

De ervaring stond echter onuitwisbaar in het geheugen gegrift van degenen die de kampen overleefden, waaronder een aantal kunstenaars die in staat zijn geweest ons een kleine indruk van de hel te geven. Alleen uit hun tekeningen wordt duidelijk hoe afgrijselijk het moet zijn geweest om als sardines op elkaar gepakt in de van ziektes vergeven barakken te slapen. Deze werken verbeelden de onmenselijkheid van ziek of gewond zijn op een plek waar zelfs de honden van de bewakers beter gevoed en gekleed werden dan de gevangenen.

Boven:
'Het Appèl' van Koscielniak, dat deel uitmaakt van een serie met de titel 'De dag van een gevangene', laat zien hoe de gevangenen verplicht waren om op het appèl te verschijnen, ongeacht het weer of het tijdstip.

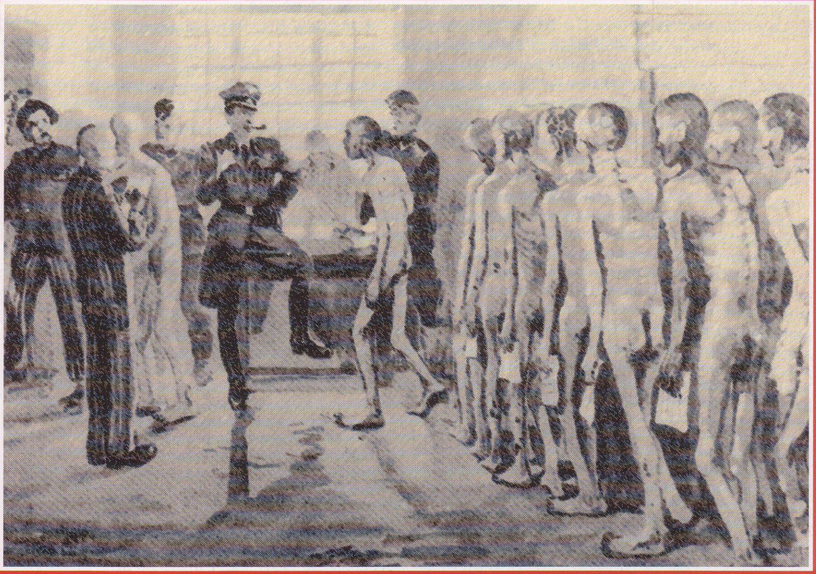

Boven:
'Selectie van de zieken voor de gaskamer' door Jerzy Potrzebowski laat zien waar wat iedereen die zich ziek meldde bang voor was: het vooruitzicht van een onmiddellijk dood.

Rechts:
Potrzebowski's 'Gevangenen in Auschwitz I die wachtten tot ze naar de gaskamer worden gebracht' is het vervolg van het bovenstaande schilderij en laat zien hoe de ongelukkigen die door de SS-artsen zijn aangewezen om te sterven alle hoop verloren hebben.

Hieronder:
'Nacht', door Mieczslaw Koscielniak, toont de overbevolking in de kampen. Opstaan om naar de latrines te gaan was een heel karwei en in de kampen waar epidemieën vrij spel hadden, werd dit al snel te veel voor de stervende gevangenen.

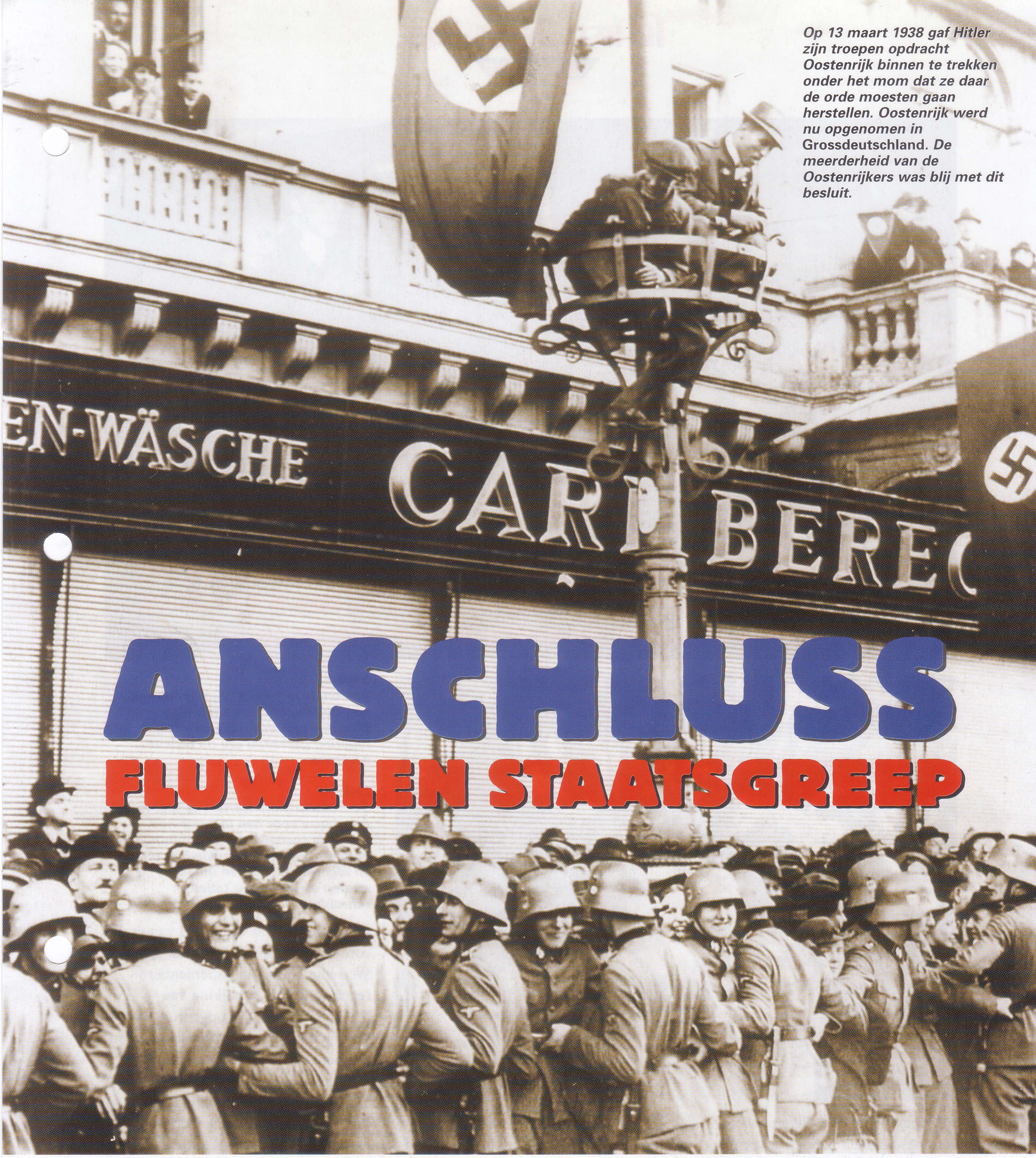

Op 13 maart 1938 gaf Hitler zijn troepen opdracht Oostenrijk binnen te trekken onder het mom dat ze daar de orde moesten gaan herstellen. Oostenrijk werd nu opgenomen in Grossdeutschland. De meerderheid van de Oostenrijkers was blij met dit besluit.

ANSCHLUSS

FLUWELEN STAATSGREEP

OP 15 MAART 1938 kondigde Adolf Hitler op de Heldenplatz in Wenen onder luide toejuichingen aan dat zijn vaderland was teruggekeerd in het Duitse rijk. De Duitse rijkskanselier had al lange tijd uiting gegeven aan zijn plannen om de Duitssprekende volkeren van Europa in één natie te verenigen. De Anschluss, de annexatie van Oostenrijk, was de eerste stap in die richting. Oostenrijk bestond niet langer als onafhankelijke natie, maar maakte voortaan deel uit van het Groot-Duitse Rijk. Het idee van de Anschluss dateerde nog van de tijd van Napoleon (1813-1815), maar bleef tijdens de negentiende eeuw vooral een verre droom voor radicale nationalisten. Aan het einde van de Eerste Wereldoorlog kwam er echter meer steun voor dit idee.

GEEN EENHEID

In de voorwaarden van het verdrag van Versailles van 1919 ging men er in principe vanuit dat een volk recht had op zelfbeschikking. Maar dit concept werd niet consequent

Hitler was altijd al van plan om de Duitssprekende volken van Europa met elkaar te verenigen.In maart 1938 deed hij zijn eerste stap in die richting door Oostenrijk te annexeren. Het westen keek besluiteloos toe.

Boven:
Wenen, maart 1938 - Kinderen rond een Duitse pantserwagen. Volgens Hitler was hij door de Oostenrijkse regering gevraagd om de orde te herstellen.

Links:
De Oostenrijkers leerden al snel wat de Anschluss voor hen in petto had. Bekende socialisten en communisten werden van hun bovenkleding ontdaan en afgeranseld. Joden moesten de straten en openbare toiletten schrobben.

toegepast. Terwijl er diverse nieuwe Europese landen werden gevormd volgens etnische grenzen, werd het de Duitssprekende volken verboden zich te verenigen. In de jaren 20 herhaalden de geallieerden voortdurend dat ze niet wilden afzien van dit verbod. Om een lening van de Volkenbond te krijgen, moest Wenen in 1922 een verklaring tekenen dat ze gedurende minimaal 20 jaar geen 'Anschluss' zouden aangaan. Natuurlijk leidde dit er uiteindelijk toe dat alle politieke partijen in Oostenrijk het idee van aansluiting bij Duitsland in hun partijprogramma's opnamen. Pas nadat Hitler aan de macht kwam, liet een aantal partijen deze eis vallen. De voortdurende interventie van de grote landen leidde uiteindelijk tot een polarisatie binnen de Oostenrijkse politiek. In 1932 formeerde Engelbert Dollfuss een christelijk socialistische regering. Maar hij had slechts een meerderheid van een stem. Dollfuss maakte deel uit van een nieuwe generatie die was opgevoed vanuit de conservatieve overtuiging dat de Westerse vorm van parlementaire regering aan de bevolking van Midden-Europa was opgedrongen als gevolg van de militaire nederlagen en de socialistische revoluties. Bovendien geloofden zij dat de sociale orde alleen maar hersteld kon worden door een sterke leiding. De leiders van de Oostenrijkse christelijke socialistische partij lagen onder vuur van twee ideologische vijanden, de marxisten en de nazi's, die ogenschijnlijk de basis van de conservatieve maatschappij bedreigden. Als reactie daarop besloot Dollfuss de parlementaire regering te vervangen door een totalitair systeem.

VRAAG OM ANSCHLUSS

Zijn kans kwam in maart 1933 toen er

Boven:
12 maart 1938: De Oostenrijkse politie bewaakt barricades die in allerijl zijn opgeworpen om mogelijke protesten tegen de Duitse invasie het hoofd te bieden. Men had zich de moeite kunnen besparen.

Hieronder:
Adolf Hitler begroet de nieuwe Oostenrijkse kanselier Artur Seyss-Inquart. De laatstgenoemde had tot het moment van de Anschluss op overtuigende wijze het 'paard van Troje' gespeeld binnen het Oostenrijkse kabinet.

tijdens een debat over een onbeduidend wetje een discussie ontstond over aantijgingen dat er zich onregelmatigheden hadden voorgedaan tijdens de stemprocedure. De voorzitter van de Nationalrat trad af; de twee vice-presidenten volgden zijn voorbeeld en Dollfuss verklaarde dat het parlement niet langer functioneerde. Het parlement kwam nooit meer bijeen en vanaf dat moment regeerde Dollfuss op basis van een noodverordening.

Inmiddels was Adolf Hitler aan de macht in Duitsland en nam de nazi propaganda voor de opname van Oostenrijk sterk toe. Aan het begin van zijn politieke testament '*Mein Kampf*' had Hitler geschreven: "Duits-Oostenrijk moet weer terugkeren in het Duitse moederland." Vanaf het moment dat hij in januari 1933 aan de macht kwam, was de Duitse rijkskanselier een voorvechter voor de Anschluss. Maar hij moest zijn positie zowel in eigen land als in het buitenland verstevigen, voordat hij dit tot een officieel onderwerp van het buitenlandse beleid kon maken.

Dollfuss wendde zich tot Italië voor hulp, omdat hij wel inzag dat hij van de Britten en Fransen weinig te verwachten had. Deze beslissing kan men ook toeschrijven aan het feit dat Dollfuss de hulp van de anti-marxistische Oostenrijkse *Heimwehr* nodig had om aan de macht te blijven.

MISLUKTE STAATSGREEP

De sociaal-democraten voelden zich steeds meer geprovoceerd. Op 12 februari 1934 namen zij de wapens op. Er brak een burgeroorlog uit. Na vier dagen van gevechten kwamen Dollfuss en de *Heimwehr* als overwinnaars uit de strijd. De sociaal-democratische partij werd verboden en ging ondergronds. In de loop van dat jaar werden alle politieke partijen afgeschaft behalve het *Vaterländische Front*, die door Dollfuss in 1933 was opgericht om alle conservatieve groeperingen te verenigen. In april 1934 werd het grootste deel van het parlement bij elkaar geroepen en aanvaardden ze een nieuwe grondwet. De uitvoerende macht kreeg de volledige controle over de wetgevende tak van de regering; de gekozen volksvertegenwoordigingen verdwenen en werden vervangen door adviesinstanties. Ook de mensenrechten die gegarandeerd werden onder de democratische grondwet werden opzij geveegd. Het woord "Republiek" werd uit de officiële naam van de staat geschrapt en het land heette nu de Federale Staat Oostenrijk. Op 25 juli 1934 nam een groep Oostenrijkse nazi's de kanselarij in Wenen in en probeerden ze hun eigen regering uit te roepen. Engelbert Dollfuss werd gevangen genomen en vermoord. De coupplegers riepen de hulp van Hitler in. Maar Hitler kon niets doen omdat de fascistische leider van Italië, Benito Mussolini, een grote troepenmacht naar de Brennerpas had gestuurd om Oostenrijk binnen te vallen in geval van een Duitse interventie.

HITLERS POLITIEK

Om een internationale crisis te voorkomen moest Hitler een verbond sluiten met Italië om Oostenrijk zonder gewapende strijd in te kunnen nemen. Terwijl hij zelf contact zocht met de fascistische leider Mussolini, stuurde hij de voormalige rijkskanselier Franz von Papen als ambassadeur van Duitsland naar Oostenrijk. Kurt von Schuschnigg, die na de dood van Dollfuss kanselier was geworden, had een zachtaardiger karakter en minder gewelddadige politieke gevoelens. Hij bestuurde zijn land op een gemoedelijke, Oostenrijkse manier, met minder onderdrukking dan het dictatoriale bestuur in Italië en Duitsland uitoefende. Schuschnigg had een lichte voorkeur voor het herstellen van het Hapsburger rijk, maar voelde weinig voor de internationale complicaties die dit zou hebben.

Het voortbestaan van de regering was, zonder de steun van het volk en verzwakt door de persoonlijke vetes en ambities van de leiders, eigenlijk

alleen nog maar mogelijk bij de gratie van een garantie vanuit Italië. Het tijdelijke akkoord met Groot-Brittannië, Frankrijk en Italië - het 'Stresafront' - van april 1935 leek veelbelovend, maar door de crisis in Ethiopië werd de eenheid van de Westerse machten al snel uiteengeslagen. Toen Hitler en Mussolini in 1936 een verbond sloten, kwam Oostenrijk er helemaal alleen voor te staan. Schuschnigg moest een compromis sluiten met Duitsland. Dit akkoord werd op 11 juli 1936 gesloten; Duitsland beloofde de Oostenrijkse soevereiniteit te zullen respecteren en in ruil daarvoor noemde Oostenrijk zichzelf een "Duitse staat." Door de overeenkomst konden de nazi's gemakkelijker infiltreren in Oostenrijk. In januari 1938 ontdekte de Oostenrijkse politie een nieuwe samenzwering van nazi's. Schuschnigg wilde deze onder-drukken door Hitler te bezoeken. Hitler ontving Schuschnigg op 12 februari 1938 in Berchtesgaden. Terwijl de Oostenrijkse president beleefd het prachtige uitzicht op de Beierse alpen bewonderde door de ramen, riep Hitler hem lomp tot de orde. "We zijn hier niet om het uitzicht en het weer te bespreken," zei hij. Hierop volgde een tirade van twee uur tegen Schuschnigg en zijn regering, die eindigde met het ultimatum dat Schuschnigg Oostenrijk binnen een week moest overleveren aan Duitsland. Schuschnigg was hiervan zwaar onder de indruk. Bovendien was hij sowieso erg zenuwachtig omdat hij het tijdens de bespreking zonder zijn sigaretten had moeten stellen. Hij tekende het ultimatum.

SCHUSCHNIGG VERDREVEN

Schuschnigg moest een algemeen pardon verlenen aan de Oostenrijkse nazi's en hij moest een aantal hooggeplaatste nazi's in zijn kabinet opnemen; zo moest het ministerie van binnenlandse zaken worden overgedragen aan Arthur Seyss-Inquart, de woordvoerder voor de Oostenrijkse nazi's. De openlijke aanval door de nazi's bedreigde het gezag van de regering en vanuit vertrouwelijke bronnen in de

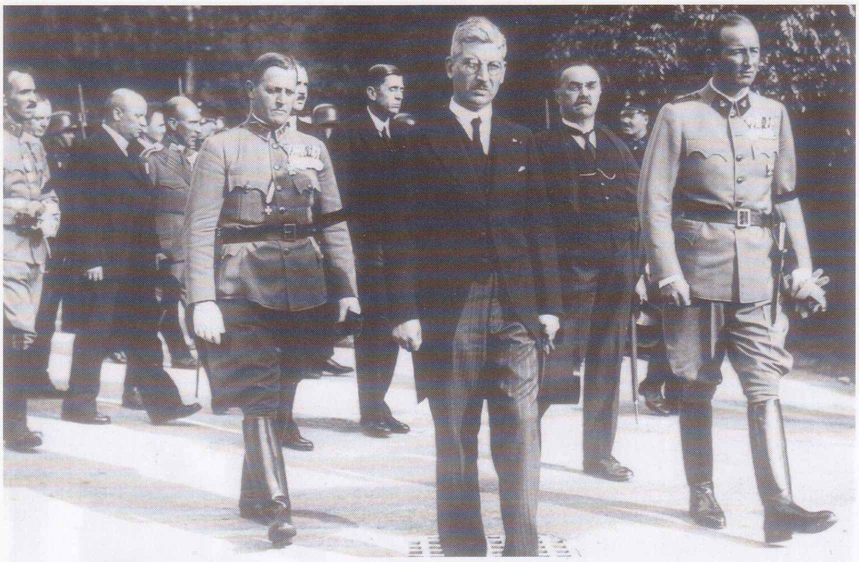

Boven:
Kurt von Schuschnigg was een vaardige speler op het Oostenrijkse politieke toneel. Zijn pogingen om de Oostenrijkse soevereiniteit te beschermen werden echter verstoord door het Asverbond tussen Rome en Berlijn.

Hieronder:
Schuschniggs poging om Hitler te slim af te zijn en een referendum te organiseren in maart 1938 was dapper, maar dwaas. Hier worden plakkaten voor het referendum op straat gegooid na het nieuws dat de kanselier was afgetreden.

Europese hoofdsteden vernam Schuschnigg dat hij niet kon rekenen op de steun van de grote landen.

EEN REFERENDUM OF NIET?

Hij nam daarop een besluit dat even dwaas als moedig was. Hij besloot om de Oostenrijkers zich te laten uitspreken voor een voortzetting van de onafhankelijkheid en wilde op 13 maart een landelijk referendum houden om te bepalen of de Oostenrijkers een "vrij, onafhankelijk, sociaal, christelijk en verenigd Oostenrijk" wilden. Hoewel Hitler hierdoor onaangenaam verrast was, reageerde hij met zijn typische snelheid. Hij gaf zijn protégé, Seyss-Inquart, opdracht onmiddellijk een ultimatum voor te leggen aan Schuschnigg: het referendum uitstellen of een Duitse invasie afslaan. Op 11 maart gaf Schuschnigg de strijd op en blies hij het referendum af. Maar het was toen al te laat: niet alleen drong Goering aan op onmiddellijke actie, maar de algehele onrust in Oostenrijk had Hitler het excuus gegeven dat hij nodig had voor de invasie - het voorwendsel dat hij de orde in het land wilde herstellen.

HITLER VALT BINNEN

Op het laatste moment dacht Hitler

nog aan Mussolini en besloot hij dat hij aan Il Duce nog wat uitleg verschuldigd was over wat hij in Oostenrijk ging doen. Hij liet prins Philip Von Hesse, een Duitse aristocraat die met een dochter van de Italiaanse koning was getrouwd, contact opnemen met de Italiaanse leider. Toen prins Philip vanuit Rome naar Hitler belde, meldde hij dat Mussolini "zeer vriendelijk" had toegestemd. Hitler reageerde hier uiterst positief op "Zegt u tegen Mussolini dat ik hem nooit zal vergeten door wat hij voor mij gedaan heeft ... Nooit, nooit, nooit ... Ik blijf achter hem staan ongeacht wat er

gebeurt, zelfs als de hele wereld zich tegen hem keert." In dit geval zou Hitler zich aan zijn woord houden.

Toen de Duitse troepen op zaterdag 12 maart Oostenrijk binnentrokken, werden ze met bloemen en nazi-vlaggen verwelkomd. Hitler werd later die dag door een enthousiaste menigte ontvangen in zijn geboorteplaats Linz. Een soortgelijke ovatie was zijn deel in Wenen, waar hij als jonge man nog lang had gewoond. Op de landwegen buiten de steden knielden bewonderende toeschouwers neer om de aarde op te scheppen die beroerd was door de banden van zijn grote zwarte Mercedes. In Wenen werd een nazi-regering ingesteld onder leiding van Arthur Seyss-Inquart. In samenwerking met Hitler kondigden zij op 13 maart de Anschluss af. Schuschnigg werd door de nazi's gearresteerd en opgesloten in een concentratiekamp waaruit hij pas in mei 1945 bevrijd werd.

EUROPA KIJKT TOE

Hoe reageerde Europa op deze internationale misdaad? Er was een regeringscrisis in Frankrijk en de Britse regering had al enige tijd geleden bekend gemaakt dat zij zich niet zouden verzetten tussen een samensmelting van Oostenrijk met Duitsland. De mentaliteit van de Britse regering sprak overduidelijk uit de verklaring die de Britse Prime Minister Neville Chamberlain gaf in het House of Commons op 14 maart 1938: "...Bij de beoordeling van de recente gebeurtenissen moet men naar de feiten kijken, ongeacht wat wij ervan denken, ongeacht hoe wij verwachten dat zij zullen reageren op de internationale positie zoals die nu bestaat. Het harde feit is - en ieder eerbiedwaardig lid van dit huis kan dit voor zich verifiëren - dat niets deze actie door Duitsland had kunnen tegenhouden tenzij wij en anderen met ons bereid waren geweest om geweld te gebruiken om dit te voorkomen ... Dit is geen moment voor overhaaste beslissingen of onbezonnen woorden."

Frankrijk en Groot-Brittannië en alle andere regeringen accepteerden de Anschluss als een voldongen feit. In een referendum dat op 10 april in Groot-Duitsland werd gehouden, sprak ruim 99 procent van de bevolking zich uit vóór Hitlers actie.

Oostenrijk werd opgenomen in Duitsland. Direct na de invasie arresteerden de nazi's de leiders van de Oostenrijkse politieke partijen en gingen veel Oostenrijkers, vooral mensen van joodse afkomst, in ballingschap. Maar de politieke onenigheid die voorheen de status van de republiek verzwakt had, bleef een belemmering voor samenwerking tussen de emigranten en tussen de verzetsgroepen die in Oostenrijk ontstonden.

NAOORLOGS OOSTENRIJK

De mogelijkheid opnieuw een onafhankelijk Oostenrijk te stichten was echter nog niet verkeken en na het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog herzagen de geallieerde regeringen hun houding ten opzichte van de Anschluss. In december 1941 liet Stalin de Britten weten dat de U.S.S.R. het herstel van een onafhankelijke Oostenrijkse republiek beschouwde als een essentieel onderdeel van de naoorlogse orde in centraal-Europa. In oktober 1943 gaven de ministers van buitenlandse zaken van Groot-Brittannië, de U.S.S.R. en de Verenigde Staten tijdens een top in Moskou gezamenlijk een verklaring af dat de Anschluss niet serieus werd genomen en dat de geallieerden zouden streven naar herstel van de Oostenrijkse onafhankelijkheid. Winston Churchill bleef aandringen op het oprichten van een Midden-Europese federatie waarin de voormalige Hapsburger landen en zelfs Zuid-Duitsland moesten worden opgenomen.Maar de Europese adviescommissie in Londen ging ervan uit dat Oostenrijk weer hersteld zou worden als soevereine staat binnen de grenzen van 1937. De uiteindelijke beslissing was echter aan de Russen. Toen het Rode Leger Wenen bevrijdde op 13 april 1945, stond Stalin toe dat de parlementaire democratie weer tot leven werd gewekt.

Boven:
Schuschnigg vroeg zijn landgenoten of ze wilden dat Oostenrijk als onafhankelijke staat bleef voortbestaan. Hitlers protégé, Seyss-Inquart, legde Schuschnigg een andere vraag voor: wilde de kanselier een referendum of een Duitse invasie?

VIJFDE COLONNE - Oostenrijkse nazi's

EVENALS IN HET NAOORLOGSE Duitsland, was het politieke leven in Oostenrijk gepolariseerd. De harde slogans van links en rechts gaven velen hoop na de onzekerheid die volgde na de opsplitsing van het Oostenrijks-Hongaarse keizerrijk. De wind werd de extremisten zoals de Oostenrijkse nazi's uit de zeilen genomen toen Oostenrijk begin jaren 30 van de twintigste eeuw van een democratie langzaam afgleed naar een totalitaire regering, eerst onder Dolfuss en later onder Schuschnigg. De poging tot een staatsgreep van februari 1934 werd uiteindelijk zelfs door rechtse paramilitaire aanhangers van de regering afgeslagen. Maar nu Hitler zowel in eigen land als in het buitenland steeds vaster in het zadel kwam, was het slechts een kwestie van tijd voordat de doelen van de Oostenrijkse nazi's gerealiseerd zouden worden.

Rechts:
24 maart 1938. Het Weense infanterieregiment nr. 15 marcheert over Unter dem Linden in Berlijn. Dit was nog maar het begin van de Oostenrijkse betrokkenheid bij Hitlers Derde Rijk, iets waarvoor het land zwaar zou boeten.

Links:
Oostenrijkers in Innsbruck verwelkomen een Duits politiedetachement. Volgens het referendum van 10 april 1938 was 99,7 procent van de Oostenrijkers voor de Anschluss.

Linksonder:
Op 12 maart 1938 verwelkomen Oostenrijkse nazi's in Innsbruck Hitlers besluit om het land binnen te trekken en de ene totalitaire regering door een andere te vervangen.

Onder:
Artur Seyss-Inquart kondigt aan dat Oostenrijk als de provincie Ostmark is opgenomen in het Groot-Duitse rijk. De Oostenrijkse nazi's zouden al snel tot de ontdekking komen dat ze een verbond met de duivel hadden gesloten.

TRIOMF EN BERUSTING

Duitse expansie voor de oorlog (1)

HET BEGIN 1934/1935

HITLERS EERSTE succes op het gebied van buitenlandse politiek was de bezetting van het Saarland. Dit gebied van ca. 2.000 km2 met 800.000 inwoners was onder het Verdrag van Versailles door Frankrijk geannexeerd.

In de verkiezingen in het Saarland in 1932 kreeg de NSDAP slechts 6,7 procent van de stemmen. Na januari 1933 werd er een Duits Front opgezet om zich hard te maken voor een referendum over hereniging met Duitsland. Op 13 januari 1935 stemde 90 procent van de bevolking voor de hereniging. Op 1 maart 1935 kwam het Saarland "terug in het Rijk". Op 7 maart 1936 negeerde Hitler zijn militaire adviseurs en stuurde hij zijn troepen naar het gedemilitariseerde Rijnland. Hij had er met succes op gegokt dat de Westerse landen, die de Duitse militaire sterkte ernstig overschatten, geen geweld zouden gebruiken om hem af te stoppen.

AANGEMOEDIGD DOOR het gebrek aan weerstand tegen zijn expansiedrift liet Hitler zijn oog nu op Oostenrijk vallen.

De sterkste oppositie was nu afkomstig van Mussolini. Volgens *Il Duce* lag Oostenrijk binnen zijn invloedssfeer en hij wilde geen machtig Duits rijk zo vlak voor zijn deur. Door Mussolini's verontwaardiging over een poging van nazi's om in 1934 de macht te grijpen in Wenen werd Hitler gedwongen zich van de rebellen te distantiëren.

In 1938 zat Hitler echter vaster in het zadel. Een *Anschluss* was slechts een kwestie van tijd en in maart 1938 was het zover. Mussolini was niet blij, maar hij steunde Hitler wel.

Officieel noemde men het een verbond tussen twee soevereine landen, maar in feite was de *Blumenkrieg* (de Bloemenoorlog) meer een invasie door de Duitsers, maar dan met de steun van een aanzienlijk deel van de Oostenrijkse bevolking.

TRIOMF EN BERUSTING

Duitse expansie voor de oorlog (2)

SUDETENLAND OKTOBER 1938

TSJECHO-SLOWAKIJE WAS een nieuwe natie die was voortgekomen uit de chaos aan het einde van de Eerste Wereldoorlog. Het was een land met een grote etnische diversiteit en slechts 50 procent van de bevolking was Tsjechisch. Het industriële Sudetenland in het Oosten werd bewoond door een grote groep Duitssprekenden. Men had gehoopt dat de nieuwe natie een 'Midden-Europees Zwitserland' zou worden. Maar de verschillende etnische groeperingen wilden zich maar niet vermengen. Dit was grotendeels te wijten aan het discriminerende beleid van de Tsjechische regering in Praag. De nazi's drongen aan op Duits en Hongaars zelfbestuur. Toen de regering in Praag weigerde toe te geven aan de eisen van de andere etnische groeperingen leidde dit in 1938 tot een crisis. Tijdens de top in München in oktober 1938 overtuigde Hitler de Britten en de Fransen ervan dat ze hun steun aan de Tsjechen moesten stopzetten. Het Sudetenland werd aan Duitsland gegeven. Slowakije en de Karpaten werden autonoom.

HITLER HAD IN München verklaard dat het Sudetenland het laatste territorium zou zijn dat hij opeiste in Europa. De Britten en de Fransen geloofden hem, maar de Tsjechen wisten wel beter toen Duitsland de diplomatieke druk opvoerde en met geweld ging dreigen. De regering van president Emile Hacha had geen andere keus dan toe te geven aan de Duitse eisen voor antisemitische maatregelen, herstructurering van de partijen en wetgeving tegen Duitse emigranten. Zelfs dit was niet genoeg voor Hitler, die zich gesterkt voelde door de besluiteloosheid van Frankrijk en Groot-Brittannië. Op 14 maart trad de Tsjechische regering af en nam Duitsland het grootste deel van de staat over. De Wehrmacht bezette het land en op 16 maart veranderde de Tsjechische republiek in het Duitse Protectoraat Bohemen en Moravië. De regering-in-ballingschap onder Edvard Benes vestigde zich in Londen, om pas in 1945 terug te keren.

Karl Brandt
DOKTER DOOD

De capabele professor Brandt, Hitlers persoonlijke arts van 1933 tot 1944, was ook verantwoordelijk voor de uitroeiing van de 'nutteloze eters' in Duitsland.'

OP 2 JUNI 1948 ging Dr. Karl Brandt naar de galg als een van de 23 veroordeelden van het 'artsenproces' in Neurenberg. Dr. Brandt was rijkscommissaris voor hygiëne en gezondheid geweest van 1942 tot 1944, en was al sinds 1934 een van Hitlers persoonlijke artsen. Als *Brigadeführer* (generaal-majoor) in de SS was hij persoonlijk verantwoordelijk voor het bestuur over Aktion T-4, de systematische moord op geestelijk en lichamelijk gehandicapten die de weg bereidde voor de Holocaust. Brandts verdediging in Neurenberg vindt vandaag de dag nog vaak gehoor. Hij verontschuldigde zich niet voor Aktion T-4: in plaats daarvan voerde hij een gepassioneerde rede ter verdediging van euthanasie. "Wie zou niet wensen om te sterven terwijl hij nog in een goede gezondheid verkeert in plaats van door alle middelen van de medische wetenschap gedwongen te worden een leven voort te zetten dat niet meer waard is dan het bestaan van een dier!" zei hij. Vandaag de dag is de medische wetenschap nog beter toegerust om een mensenleven te verlengen dan in de tijd van Brandt. Maar het resultaat daarvan is heel vaak dat mensen worden opgesloten in hun eigen lichaam, dement, met hun hersens aangetast maar hun lichaam nog in leven gehouden door medicamenten.

VERVUILDE GENENPOEL

Het volgende dat Brandt zei, was echter minder gemakkelijk te verdedigen."Alleen een misleide beschaving houdt dergelijke wezens in leven; in de normale strijd voor het bestaan is de natuur veel weldadiger." Brandt deelde het sociale Darwinisme van zijn Führer.

"Ik stemde in met euthanasie," besloot Brandt. "Ik erken het probleem volledig;het is al even oud als de mensheid, maar het is geen misdaad tegen een mens of tegen de mensheid. Het is mededogen voor de ongeneeslijken, letterlijk." Zijn verdediging deed volgens het hof echter niet ter zake, omdat het hier niet ging om het rechtvaardigen van euthanasie. De praktische gevolgen van het programma dat Brandt had georganiseerd waren niet het bevrijden van mensen uit een leven vol ellende. Hij had "legitimiteit verleend aan niets minder dan de moord en marteling van weerloze mensen van andere naties. Het is onweerlegbaar bewezen dat vrijwel vanaf het begin van het programma, niet-Duitsers geselecteerd werden voor euthanasie en uitroeiing." Veel van deze niet-Duitsers waren natuurlijk joods.En het hof had al voldoende gehoord over de houding van de nazi's ten opzichte van de gezondheid van de natie. Karl Koch, de commandant van Auschwitz, had zelfs opgeschept:"In mijn kamp waren er geen zieken, maar alleen maar gezonde of dode mensen."

SNELLE CARRIÈRE

Karl Brandt werd in 1904 geboren in de Elzas, toen deze streek deel uitmaakte van het Duitse keizerrijk.

Onder:
Hadamar was een van de zes euthanasiecentra waar de slachtoffers van T-4 naartoe werden gebracht. Medio zomer 1941 vierde de staf in het crematorium met bier en wijn de crematie van hun 10.000e patiënt.

(Het gebied werd in 1871 door Duitsland geannexeerd, maar in 1919 aan Frankrijk teruggegeven.) Brandt studeerde medicijnen in Duitsland, waar hij Dr. Albert Schweitzer leerde kennen. Hij gaf zijn plannen om bij Schweitzer in Frans Congo te gaan werken op toen hij zich realiseerde dat hij als Elzasser kon worden opgeroepen voor het Franse leger.

In totaal werden er van 1939 tot 1945 tussen de 200.000 en 250.000 verstandelijk en lichamelijk gehandicapten vermoord in het kader van T-4 en andere 'euthanasieprogramma's.

HITLERS ARTS

Brandt kreeg in 1928 zijn licentie om als praktiserend arts te gaan werken. Hij werkte vanuit een kliniek in Bochum en sloot zich in januari 1932 aan bij de NSDAP en in 1933 bij de SA. In de zomer van 1933 werd Dr. Brandt te hulp geroepen toen Hitlers adjudant Wilhelm Brückner en andere leden van Hitlers entourage zwaar gewond waren geraakt bij een auto-ongeluk. Hitler was direct onder de indruk van de jonge Brandt en vroeg hem om een van zijn persoonlijke artsen te worden. Hij werd een vaste gast op de Obersalzberg. Hier was hij dicht genoeg bij Hitler om hem ervoor te waarschuwen dat de vage recepten die Dr. Morell uitschreef hem wellicht konden vergiftigen, maar Hitler wilde niet luisteren.

OVERLIJDENSAKTES

Tijdens de jaren 30 van de twintigste eeuw kende euthanasie een groot aantal voorsprekers binnen de medische professie, niet alleen in Duitsland maar ook in Scandinavië en de VS. Het euthanasieprogramma dat op gezag van Dr. Brandt werd opgezet, werd echter in het geheim uitgevoerd, waarbij de overlijdensaktes van de slachtoffers vervalst werden om te verhullen wat er gaande was. De joodse patiënten van ziekenhuizen en inrichtingen overleden het eerst. Vervolgens werd het programma uitgebreid tot medische experimenten, die soms op levende proefpersonen werden uitgevoerd, waaronder veel buitenlandse krijgsgevangenen. Dit bereidde de weg voor de holocaust, niet alleen in de vorm van de morele drempel die werd overschreden, maar ook door de methodes die werden toegepast. In januari 1940 vergezelde Dr. Brandt de Duitse minister van volksgezondheid Dr. Leonardo Conti van Berlijn naar Brandenburg waar ze getuige waren van de moord op vier verstandelijk gehandicapte patiënten in een speciaal gebouwd vertrek dat men liet vollopen met koolmonoxidegas. Tijdens zijn onderzoek naar het T-4-programma, noemde Hugh Gregory Gallagher dit 'een zeer klein begin van wat uiteindelijk de grootste misdaad van de 20e eeuw zou worden.'

Boven:
Brandt op weg naar het Oostfront in januari 1944. Hitler had hem benoemd tot algemeen commissaris voor gezondheid en hygiëne met zeggenschap over alle militaire en civiele medische instellingen. Nadat hij tot Reichskommissar benoemd werd in augustus 1944, viel hij al snel in ongenade.

Boven:
De artsen Magnus (links) en Brandt in Parijs nadat ze de dodelijk gewonde diplomaat Ernst von Rath op 9 november 1938 hulp hebben verleend. De dood van Von Rath werd vervolgens gebruikt als excuus voor de Kristallnacht.

Hierboven:
Brandt tijdens een wandeling met Hitler in de bossen rond Hitlers woning in 1944. Brandt, die als Hitlers persoonlijke arts vaak te gast was op Berchtesgaden, was een favoriet van Eva Braun.

EINDE VAN T-4

Het T-4-programma eindigde officieel op 24 augustus 1941 na een mondelinge instructie van Hitler aan Brandt. Het publiek was in het geweer gekomen tegen de slachting na het nieuws dat er zelfs gewonde oorlogsveteranen van de Eerste Wereldoorlog vermoord werden in de instellingen die eigenlijk voor hen moesten zorgen. Bisschop Von Galen ging specifiek op het T-4-programma in tijdens zijn beroemde preek tegen de nazi's die zomer. Maar het doden van gehandicapte patiënten en kinderen die met afwijkingen geboren werden, ging in het uiterste geheim door tot 1945. Omdat vrijwel de totale Duitse medische professie betrokken was bij deze selectieve moorden, was het onmogelijk artsen te vinden die tegen elkaar wilden getuigen, hetgeen de naoorlogse onderzoeken na de veroordeling van Brandt enorm frustreerde.

KWAKZALVER

In september 1944 kwam er abrupt een einde aan de carrière van Karl Brandt. Hij kwam in conflict met Dr. Theo Morell, de kwakzalver waarop Hitler volledig vertrouwde. Zoals Brandt in Neurenberg verklaarde, "Morell ging steeds meer over op behandelingen door middel van injecties, totdat hij uiteindelijk alleen nog maar met deze methode werkte ... Als Hitler op een koude of regenachtige dag een toespraak moest houden, dan kreeg hij de dag ervoor injecties, plus op de dag van de toespraak zelf en de volgende dag. De normale weerstand van het lichaam werd geleidelijk vervangen door een kunstmatig middel. Toen de oorlog begon, vond Hitler van zichzelf dat hij onmisbaar was en tijdens de oorlog kreeg hij vrijwel continu injecties, tijdens de laatste twee jaar zelfs elke dag. Toen ik Morell vroeg welk medicijn hij gebruikte, weigerde hij een naam te noemen." Brandt vertelde Hitler dat hij dacht dat Morells dubieuze behandelingen levensbedreigend waren, maar de Führer koos de zijde van Morell en Brandt werd uit alle functies ontheven en van zijn rang ontdaan. Twee andere artsen, Giesing en Hasselbach, ondersteunden Brandts beweringen. Zij zeiden dat Hitler door de enorme hoeveelheden 'antigaspillen' die Morell hem toediende een ernstig risico liep op strychninevergiftiging. Maar Hitler ontsloeg hen ook en vertrouwde in de laatste zes maanden van zijn leven alleen nog maar op dokter Morell.

BRANDT GEARRESTEERD

Het leek alsof Brandt de rest van de oorlog wel veilig zou zijn, maar op 16 april 1945 werd hij op persoonlijk bevel van Hitler gearresteerd en voorgeleid. De aantijging was dat zijn vrouw naar West-Duitsland was gevlucht om zich met haar kinderen aan de Amerikanen over te geven. Artur Axmann, de leider van de Hitlerjugend, zat de rechtbank voor die Brandt ter dood veroordeelde. De echte reden waarom Hitler de dokter dood wilde hebben, zal wel nooit bekend worden. Hitlers steeds kleiner wordende hofhouding onder het puin van de Reichskanzlei was een broeinest van dodelijke intriges waardoor ook Hermann Goering ter dood veroordeeld werd en de schoonbroer van Eva Braun geëxecuteerd werd. Albert Speer betwijfelde of Morell de macht of de wens had om zijn rivaal te laten doden en dacht dat dit het werk was van Martin Bormann. Schellenberg dacht dat Brandt betrokken was geraakt bij de verhitte rivaliteit tussen de zusjes Braun en Martin Bormann. In ieder geval was Brandt aan het eind van de maand nog in leven dankzij de interventie van Himmler en Speer. Nadat hij werd vrijgelaten uit zijn cel in Kiel, leefde hij een korte periode in vrijheid voordat hij werd gearresteerd door de Amerikaanse militaire autoriteiten.

NAZI-ARTSEN

DE NAZI'S vonden dat het traditionele debat over de ethiek van experimenten op mensen niet op hen van toepassing was. Tijdens de oorlogsjaren werden er in concentratiekampen en in talloze speciale onderzoekscentra experimenten uitgevoerd ten gunste van de Duitse strijdkrachten. Een interessant gegeven daarbij is dat de gegevens die verzameld werden over de gevolgen van blootstelling aan grote hoogtes na de oorlog door de meeste landen gebruikt zijn voor verder onderzoek. De nazi's gingen zelfs zover dat ze sterilisatie- en euthanasieprogramma's uitvoerden op de gewone Duitse bevolking.

De nazi-artsen die bij de testen betrokken waren, werden gezamenlijk vanaf oktober 1946 in Neurenberg berecht.

De artsen werden aangeklaagd voor misdaden tegen de menselijkheid en oorlogsmisdaden. De nader omschreven aanklachten bevatten onder andere de beweringen dat de aangeklaagden met geweld tienduizenden krijgsgevangenen, concentratiekampgevangenen en gewone burgers hadden onderworpen aan onmenselijke medische experimenten.

De opgesomde wreedheden omvatten experimenten naar de effecten van grote hoogtes, bevriezing, malaria, mosterdgas, sulfanilamide, bot-, spier- en zenuwregeneratie, epidemische geelzucht, sterilisatie, zeewater, nekkramp, vergiftiging en verbranding.

Helemaal onderaan:
Op 17 augustus 1947 werd er in Neurenberg uitspraak gedaan tegen de artsen. Een aantal van hen werd veroordeeld tot de dood door ophanging, vijf kregen levenslange gevangenisstraffen en vier kregen straffen tot 20 jaar. De gevangenisstraffen werden in 1951 ingekort.

Hieronder:
Er werden experimenten uitgevoerd in Buchenwald en Ravensbrück naar de effecten van diverse medicijnen op brandwonden. De brandwonden die werden aangebracht met de inhoud van fosforbommen leverden afschuwelijke littekens op.

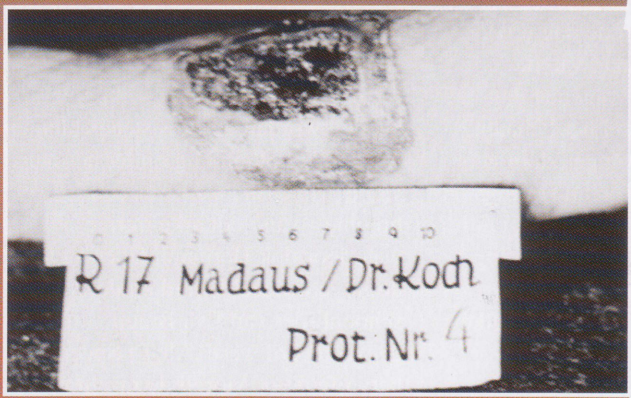

Boven:
Van de oorspronkelijke 16 aangeklaagden kregen er zeven de doodstraf (met de klok mee van bovenaf): Wolfram Sievers, Karl Gebhardt, Joachim Mrugowsky, Waldemar Hoven, Viktor Brack, Rudolf Brandt en Karl Brandt werden op 2 juni 1948 opgehangen in de gevangenis in Landsberg.

Luchtoorlog boven zee

De Focke-Wulf Fw 200 Condor was tijdens de eerste jaren van de oorlog het belangrijkste Duitse vliegtuig voor langeafstandspatrouilles boven zee. Het toestel, dat nooit in grote aantallen beschikbaar was, werd door Churchill de "Scourge of the Atlantic" genoemd.

De Atlantische Oceaan was een van de belangrijkste strijdtheaters tijdens de Tweede Wereldoorlog. Groot-Brittannië moest deze slag winnen om te overleven en om Duitsland definitief te kunnen verslaan. De beslissende factor was de controle over het luchtruim.

IN 1939 BESCHOUWDEN de wereldmachten het slagschip als de definitieve beslechter van de oorlog op zee - Japan en de VS incluis. Vrijwel niemand had kunnen voorzien dat binnen een paar maanden de machtige oorlogsschepen met hun zware kanonnen het onderspit moesten delven tegen vliegtuigen. De praktijk bleek voor sommigen een bittere leerschool te zijn: de aanval op de Italiaanse vloot bij Taranto, de achtervolging op en het tot zinken brengen van de Bismarck, de aanval op Pearl Harbor en het kelderen van de *Prince of Wales* en de *Repulse* voor de kust van Maleisië toonden telkens weer de effectiviteit van vliegtuigen aan. Ondanks deze successen bleef de onderlinge rivaliteit tussen de verschillende krijgsmachtonderdelen in de meeste landen echter een belemmering voor de samenwerking tussen de luchtmacht en de marine.

RIVALITEIT

De coördinatie tussen de Duitse Kriegsmarine en de Luftwaffe was bijzonder slecht. Men beschikte over de technologie om Groot-Brittannië te verslaan via een zeeblokkade, maar Hitlers admiraals gaven, evenals de meeste van hun tegenstanders, de voorkeur aan slagschepen in plaats van onderzeeërs en vliegtuigen, en zijn luchtmachtpersoneel had alleen oog voor de strijd op het land.

Het had helemaal anders kunnen lopen. Het vlootverdrag dat de Duitsers in 1935 met de Britten sloten was een van de hoogtepunten in de

De Duitse watervliegtuigen moesten nauw samenwerken met de Kriegsmarine, maar vanwege de onderlinge rivaliteit tussen de krijgsmachtonderdelen was deze samenwerking nooit optimaal. Toch spoorden vliegboten zoals de Blohm & Voss Bv 138 een groot aantal aanvalsdoelen op voor de Duitse onderzeeërs, vooral op de konvooiroutes op de Noordelijke IJszee.

carrière van de Duitse minister van buitenlandse zaken, Joachim von Ribbentrop. Tot grote verbazing van alle betrokkenen stemden de Britten in met een tonnageverhouding van 100:35 in hun voordeel, maar hadden ze verder geen bezwaren tegen de ontwikkeling van een zeewaardige marine onder de Duitse vlag, of van een luchtmacht bij die marine van maar liefst 700 toestellen.

DUITSE VLOOTPLANNEN

Het bouwprogramma dat de Kriegsmarine daarna ontwikkelde, moest binnen zeven jaar tot een uitgebalanceerde vloot leiden: in 1942 zou een moderne oorlogsvloot ondersteund moeten worden door slagkruisers, torpedobootjagers en twee vliegdekschepen. In 1936 werd een aanvang gemaakt met de bouw van de rompen voor twee 22.000-tons vliegdekschepen. De bouw van de *Graf Zeppelin* werd in 1938 gestart en het schip was bijna voltooid toen de oorlog uitbrak in 1939. De *Graf Zeppelin* die ontworpen was als platform voor een groep van zo'n 40 vliegtuigen - zeeversies van de Ju 87 duikbommenwerper en de Bf 109 jager - had misschien het verschil kunnen uitmaken voor de oorlog op zee. Maar de werkzaamheden aan dit vaartuig werden voortijdig stopgezet toen Hitler projecten annuleerde die niet voor het einde van 1940 voltooid zouden zijn. Dit was immers het tijdperk van de Blitzkrieg en de Führer dacht dat hij Europa eind dat jaar in handen zou hebben.

BEMOEIENIS VAN GOERING

Door dit besluit moest de Kriegsmarine het stellen zonder echte luchtsteun. Hermann Goering had het idee van een onafhankelijke luchtmacht voor de marine al eerder verworpen en benutte zijn hechte relatie met Hitler om ervoor te zorgen dat zijn Luftwaffe de exclusieve controle hield over de Duitse militaire luchtvaart. Luchtoverwicht boven zee was echter van kritiek belang, zoals later zou blijken tijdens de slag om de Atlantische Oceaan, op de Middellandse Zee en in de bloedige gebeurtenissen rond de konvooien op de Noordelijke IJszee. Hoewel Goering voorkwam dat er een Duitse equivalent kwam van de Fleet Air Arm van de Britse Royal Navy, deed de Luftwaffe maar weinig om de leemte op te vullen. Het opperbevel was niet geïnteresseerd in vliegtuigen voor zeeoperaties en deed weinig meer dan het aanschaffen van een paar squadrons vliegboten. Het bekendste gevechtsvliegtuig dat ontwikkeld werd voor operaties boven zee was oorspronkelijk bedoeld voor de burgerluchtvaart. De Focke-Wulf Fw 200 Condor was een mooi staaltje van de Duitse technologie. Dit moest het eerste commerciële vliegtuig zijn dat non-stop over de Atlantische Oceaan vloog. Dit doel werd bereikt met een 25-uurs vlucht van Berlijn naar New York in 1938. In 1939 bestelde de Luftwaffe een militaire versie van deze viermotorige machine om de geallieerde scheepvaart diep op de Atlantische Oceaan aan te vallen. De langeafstandsbommenwerper die de Luftwaffe zelf aan het ontwikkelen was, de Heinkel He 177, lag ver achter op het schema.

LANGEAFSTANDSACTIES

Kampfgeschwader 40, een gespecialiseerde eenheid voor acties boven zee, werd uitgerust met de Fw 200. De eerste aanvallen op doelen op zee werden in april 1940 uitgevoerd vanaf bases in Denemarken, alvorens in juni te verkassen naar Bordeaux-Mérignac. Tot ergernis van admiraal Dönitz kwam er geen permanente structuur in de afspraken tussen de Luftwaffe en de Kriegsmarine; pas in januari 1941 kreeg hij toestemming van Hitler om KG 40 onder het bestuur van de marine te plaatsen.

Omdat de FW200 ontworpen was voor burgertoepassingen, was het casco niet robuust genoeg voor de gevechtsrol en gebeurden er allerlei tegenslagen. Ondanks dat ze een versterkte romp hadden, brak een aantal militaire Fw 200's doormidden bij zware landingen. De productie verliep erg traag: er waren pas 252 toestellen gebouwd toen de productie in februari 1944 werd stopgezet. KG40 had maar zelden meer dan 10 operationele kisten. Ondanks de lage aantallen schijnt KG40 90.000 ton

Boven:
Dankzij zijn lange bereik en grote uithoudingsvermogen - een van de prototypes vloog non-stop van Berlijn naar New York - kon de Condor tijdens één patrouille een groot gebied afwerken. De belangrijkste functie van dit toestel was konvooien opsporen voor de U-Boote van de Kriegsmarine.

Hieronder:
De Condor was veel meer dan het oog in de lucht voor de Kriegsmarine. Hij kon namelijk ook nog eens een bommenlast van meer dan twee ton vervoeren. Tussen augustus 1940 en februari 1941 wist één enkel toestel - KG 40 - 85 Britse schepen tot zinken te brengen, goed voor meer dan 300.000 ton aan geallieerde scheepsruimte.

Hieronder:
Het grootste probleem van de Condor was dat hij ontworpen was als burgervliegtuig. De druk van het vliegen in militaire situaties met zware brandstofvoorraden en wapens aan boord was vaak te veel voor het slanke casco, waardoor het doorbrak.

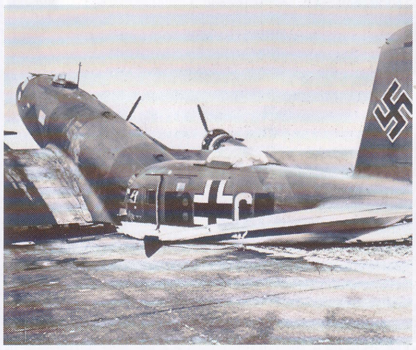

scheepsruimte tot zinken te hebben gebracht in de zomer van 1940. De score van de Condor zou nog vóór 1941 oplopen tot meer dan 350.000 ton, waardoor deze grote machine van de geallieerden de bijnaam 'Scourge of the Atlantic' kreeg. Helaas voor de Duitse bemanningen konden vrijwel alle geallieerde toestellen de Condor onderscheppen. Zelfs de enorme Britse Sunderland vliegboten konden een Condor inhalen.

GEÏMPROVISEERDE VERDEDIGING

Omdat de Britten een enorm tekort hadden aan vliegdekschepen, voorzagen ze 35 (van een gepland aantal van 250) koopvaarders van een lanceerplatform waarmee een Hawker Hurricane kon worden afgeschoten. Dit 'CAM-ship' (Catapult-Armed Merchantman) bleek bijzonder succesvol.Tijdens 170 missies over de Atlantische Oceaan werden er slechts acht lanceringen uitgevoerd, maar hierbij werden er wel zes Condors neergehaald door de piloten van de 'Hurricats'. De Fw 200's werden gedwongen op afstand te blijven.

Uiteindelijk werden de Condors alleen nog maar ingezet tegen de geallieerde konvooien die van Gibraltar naar Groot-Brittannië voeren. Een aantal Fw 200's werd voorzien van radiogeleide raketten die door de Duitsers ontwikkeld werden in 1943. De belangrijkste rol van de Fw 200 bleef echter het uitvoeren van verkenningsvluchten boven het noordelijke gedeelte van de Atlantische Oceaan. Ze vlogen op en neer tussen Bordeaux en Noorwegen om konvooien op te sporen die de U-Boote konden aanvallen. Vanaf oktober 1943 kregen ze hiervoor ondersteuning van kleine aantallen Junkers Ju 290's, die groter en robuuster waren.

Coastal Command was het stiefkindje van de RAF: dit onderdeel moest het stellen met verouderde, ontoereikende vliegtuigen voor het opsporen van Duitse pantserschepen, schepen die door de blokkades braken en - bovenal - U-Boote. Beide zijden realiseerden zich dat de vliegtuigen die beschikbaar waren aan het begin van de oorlog te weinig uithoudingsvermogen hadden om de totale Noord-Atlantische Oceaan te bestrijken.

NIEMANDSLAND OP DE OCEAAN

Er was een 'niemandsland,' van zo'n 2000 mijl breed, waar vliegtuigen uit Canada of Groot-Brittannië aanvankelijk geen patrouilles konden uitvoeren. Hier joegen de U-Boote op de geallieerde koopvaarders. RAF Bomber Command verving de tweemotorige bommenwerpers door de viermotorige Halifaxen en Lancasters, die allebei een goed potentieel boden als zeepatrouillevliegtuigen. Maar Sir Arthur Harris, het hoofd van Bomber Command, weigerde ze vrij te geven, omdat het volgens hem gemakkelijker was de U-Boote te vernietigen in hun dokken bij Lorient, dan in de uitgestrekte wateren van de Atlantische Oceaan. De Britten verloren honderden vliegtuigen door de aanvallen op de zwaar verdedigde dokken van de U-Boote: de gewapend betonnen daken waren bestand tegen alle bommen die erop werden gegooid. Geen enkele U-Boot werd op deze manier vernietigd.

Toen de VS zich in de oorlog mengde, nam de productie van vliegtuigen in Amerika snel toe. Coastal Command en de US Navy kregen Consolidated B-24 Liberators, B-17's en andere bommenwerpers, met de juiste voorzieningen voor patrouilles boven zee. VLR (Very Long Range) vliegtuigen betekenden het einde van de vrijheid van de U-Boote op de Atlantische Oceaan. Tot medio 1942 was er slechts een handjevol boten beschadigd of tot zinken gebracht door luchtaanvallen. De bemanning van een U-Boot die op zijn hoede was, kon binnen 30 seconden duiken, waardoor een vliegtuig maar weinig tijd had om in positie te komen en zijn bommen af te werpen.

VLIEGTUIGEN MET RADAR

Door de introductie van een nieuw radarsysteem konden de geallieerde vliegtuigen de U-Boote voortaan ook 's nachts of bij slecht zicht waarnemen. Admiraal Dönitz kreeg een berg meldingen te lezen van U-Boote die ternauwernood waren ontsnapt aan een aanval vanuit de lucht, waarbij de wacht aan dek verblind werd door een

Zelfs tijdens de eerste jaren van de Tweede Wereldoorlog dachten de meeste marines dat het kanon de beslissende factor zou zijn voor de oorlogsvoering op zee, zoals al vijf eeuwen het geval was. Slechts weinigen beseften dat de snelheid en aanvalskracht van vliegtuigen meer waren dan een aanvulling op de slagschepen, maar deze uiteindelijk zouden vervangen.

Luchtmacht versus kanonnen

DE DUITSE MARINE ontdekte het gevaar van vliegtuigen tijdens de invasie in Noorwegen, toen de slagkruiser *Königsberg* als eerste grote slagschip in de haven van Bergen door duikbommenwerpers tot zinken werd gebracht. In juni 1940 brachten de slagkruisers *Scharnhorst* en *Gneisenau* het Britse vliegdekschip *Glorious* tot zinken, maar dit was een van de weinige gelegenheden waar met kanonnen bewapende oorlogsschepen het wonnen van vliegdekschepen. Latere aanvallen in de Atlantische Oceaan werden beantwoord door vliegtuigen en het was een torpedo van een Swordfish die de doodsteek was voor de *Bismarck* in 1941. Het zusterschip de *Tirpitz* lag voor het grootste deel van haar korte leven in de Noorse fjorden, in afwachting van de volgende luchtaanval. Een reeks aanvallen door vliegtuigen vanaf vliegdekschepen was het voorspel op haar vernietiging door zware bommenwerpers van de RAF.

Linksonder:
Een harde les die alle marines in de kustwateren leerden, was dat je luchtafweer optimaal moest zijn. Zoals deze RAF Beaufighters in de Noordzee laten zien, waren zelfs zware kanonnen niet altijd genoeg.

Helemaal onderaan:
Het ultieme bewijs dat het vliegtuig het had overgenomen van de kanonnen. IJN Yamato *en* Musashi*, de grootste en zwaarst bewapende slagschepen die ooit gebouwd werden, werden overweldigd en tot zinken gebracht door zwermen duikbommenwerpers en torpedobommenwerpers afkomstig van vliegdekschepen van de US Navy.*

Hieronder:
Door de toevoeging van raketten nam de vuurkracht van de vliegtuigen enorm toe. Een salvo van acht HE-projectielen werd geacht even vernietigend te zijn als de kracht van een torpedobootjager die langsscheeps lag.

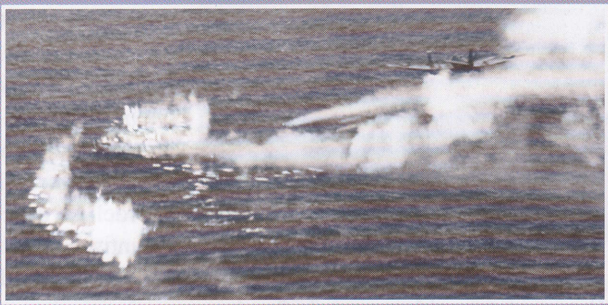

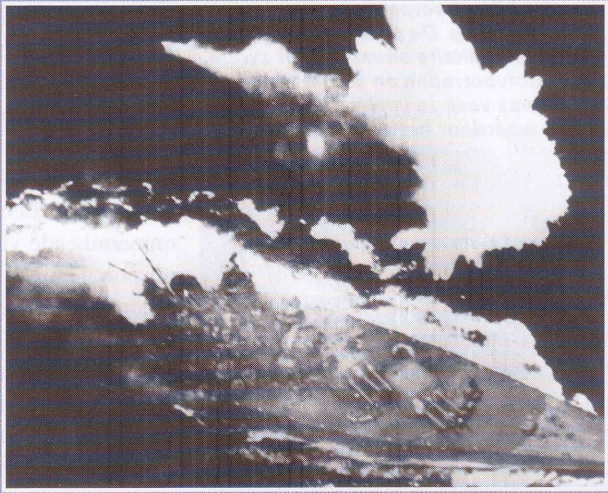

zoeklicht en de bommen rond het schip ontploften voordat de bemanning goed en wel besefte dat er een vliegtuig in de buurt was. Veel andere boten meldden zich helemaal nooit meer. Ze werden het laatst gezien door de staartschutter van een B-24, terwijl ze voor de laatste keer onderdoken in de Atlantische Oceaan.

MIDDELLANDSE ZEE

De luchtoorlog boven de Middellandse Zee verliep iets anders. De Italiaanse marine had dezelfde conflicten met andere krijgsmacht-onderdelen als de Duitsers en had in 1939 ook nog geen eigen vliegdek-schepen of vliegtuigen. Men ging ervan uit dat de oorlogsvloot zich nooit buiten het bereik zou bevinden van de Italiaanse vliegtuigen die opereerden vanaf bases op het land; bovendien verliep de coördinatie tussen marine en luchtmacht erg stroef. Bij de aanval van marinevliegtuigen op Taranto in november 1940 werden er drie Italiaanse slagschepen tot zinken gebracht en tijdens de Slag om Kaap Matapan in maart 1941 werd de Italiaanse marine bijna volledig weggevaagd. Het moderne slagschip *Vittorio Veneto* wist nog te ontkomen aan de slachting onder een eskader slagkruisers door met radar uitgeruste Britse slagschepen, maar die zomer lagen de meeste zware Italiaanse schepen stil vanwege een tekort aan brandstof.

ITALIAANSE SUCCESSEN

Terwijl de Italiaanse luchtmacht er maar niet in slaagde om succesvol samen te werken met de marine, was zij als zelfstandige aanvalseenheid wel effectief.In tegenstelling tot de Luftwaffe, die het idee van vanuit de lucht gelanceerde torpedo's als onuitvoerbaar had afgedaan, pasten de Italianen een groot aantal vliegtuigen aan voor missies tegen de geallieerde schepen. Britse konvooien onderweg naar Malta werden door SM.79's aangevallen met een vastberadenheid die ongekend was voor het Italiaanse leger. Toen ook nog *Fliegerkorps* X van de Luftwaffe op Sicilië aankwam, schoten de verliezen aan Britse zijde omhoog. De Duitse bombardementen op Malta in 1942 dwongen de Royal Navy om de oppervlakteschepen en de onderzeeërs een tijd uit dit gebied terug te trekken, maar de luchtmacht bleek niet in staat het eiland in te nemen. De geplande aanval door Duitse en Italiaanse parachutisten en commando's werd geannuleerd. Het eiland werd weer een belangrijke lucht- en onderzeeërbasis van waaruit de voorraden voor de Astroepen in Afrika steeds intensiever werden aangevallen. Terwijl de Italiaanse konvooien vernietigd werden voor de kust van Afrika, vochten geallieerde koopvaarders voor hun leven aan de rand van het pakijs van de Noordelijke IJszee. Hier in het hoge noorden ging de zon in de zomer vrijwel niet onder. De Luftwaffe trok lering uit de successen van de Italianen en maakte de Ju 88- en Heinkel He 111-bommenwerpers geschikt voor het lanceren van torpedo's. Toen konvooi PQ17 in juli 1941 het bevel kreeg zich te verspreiden, omdat de Britse admiraliteit ten onrechte geloofde dat *Tirpitz* het konvooi op de hielen zat, brachten torpedobommenwerpers 14 schepen tot zinken van de in totaal 22 schepen die hier verloren gingen.

'ESCORT CARRIERS'

In het volgende konvooi, PQ 18, bevond zich ook de 'escort carrier' HMS *Avenger*. Dit vliegdekschip had slechts 12 Sea Hurricanes en drie Swordfish-toestellen bij zich. De Duitsers voerden een grootschalige aanval uit met Ju 88's om de Britse jachtvliegtuigen van het konvooi weg te leiden, waarna 40 torpedobommen-werpers vlak boven de golven kwamen aansnellen. Er werden acht schepen geraakt. Tegen de tijd dat het konvooi Rusland bereikte, waren er 18 schepen tot zinken gebracht, maar er waren ook 41 Duitse vliegtuigen neergehaald. De bemanning van één bommenwerper was zo onfortuinlijk om een noodlanding op zee te overleven om daarna te verdrinken toen de U-Boot die hen oppikte zelf getroffen werd door dieptebommen en met man en muis verging. Dit was slechts een voorbode van wat er nog te wachten stond. Toen de konvooien eenmaal konden vertrouwen op hun eigen luchtsteun, plus de steun van de langeafstandsbommenwerpers, verminderden de verliezen aanzienlijk.

BESLISSENDE NEDERLAAG

Tegen de tijd dat Dönitz het aantal onderzeeërs had waar hij in de jaren 30 om had gevraagd, domineerden de geallieerden het luchtruim boven de oceanen. Zonder voldoende luchtsteun moesten de U-Boote hun rol van jagers opgeven en werden ze zelf tot wild verklaard. Hiermee had Duitsland een wapen verspeeld waarmee men wellicht de oorlog had kunnen beslissen. Door de beslissing om geen aandacht te schenken aan een voldoende sterk luchtmachtonderdeel voor acties boven zee verloor Duitsland de slag om de Atlantische Oceaan. Dit was een beslissende factor in de ondergang van Hitler en de nazi's.

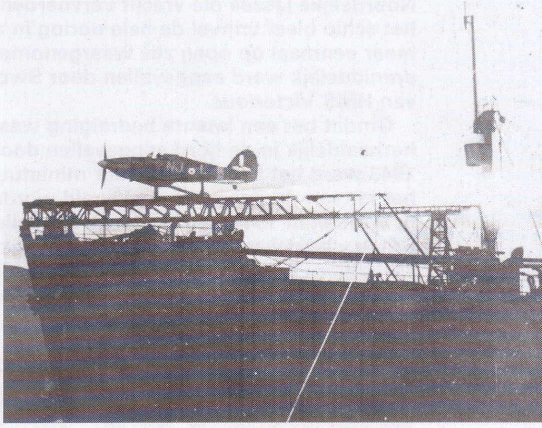

Boven:
De eerste reactie van Groot-Brittannië tegen de dreiging van de Condors was het met de konvooien meesturen van Hurricanes die weggekatapulteerd werden vanaf CAM-schepen. Hoewel het in principe een enkelschots wapen was, was dit schip zeer effectief om de Condors op afstand te houden.

Hieronder:
Toen er eenmaal vliegdekschepen als escorte beschikbaar waren die de Condors konden aanpakken, moesten patrouillevliegtuigen voor de lange afstand, zoals de Consolidated Liberator, de 24-uursdekking bieden waardoor de U-Boote uiteindelijk werden verslagen.

De dreiging van de Tirpitz

Met zijn waterverplaatsing van meer dan 50.000 ton en zijn acht 15-inch kanonnen, was de Tirpitz een zeer krachtig oorlogsschip. De vrees van de Royal Navy was dat dit schip zou uitvaren tegen de geallieerde konvooien.

NA HET KELDEREN VAN de *Bismarck* in mei 1941, werd diens zusterschip *Tirpitz* de grootste bedreiging voor de Britse Royal Navy. De grootste angst was dat dit enorme slagschip, dat diep in een Noorse fjord verscholen lag, een aanval zou uitvoeren op de vitale konvooien op de Noordelijke IJszee die vracht vervoerden naar Rusland. Maar het schip bleef vrijwel de hele oorlog in zijn fjord en werd maar eenmaal op open zee waargenomen waar het onmiddellijk werd aangevallen door Swordfish-toestellen van HMS *Victorious*.

Omdat het een latente bedreiging was, werd het slagschip herhaaldelijk in de fjord aangevallen door de Britten. Eind 1943 werd het beschadigd door miniatuur onderzeeërs, maar het lot van de *Tirpitz* zou bezegeld worden door vliegtuigen. Er werden in 1944 tenminste vijf aanvallen uitgevoerd vanaf Britse vliegdekschepen. Deze veroorzaakten voldoende schade om de *Tirpitz* te immobiliseren. Tenslotte gaven Avro Lancasters vanaf een basis op het land op 12 november 1944 de doodsteek.

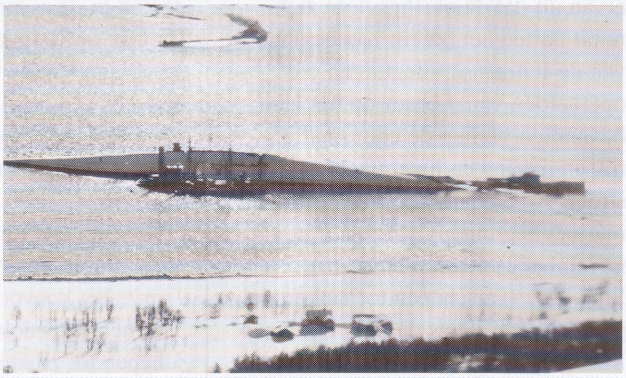

Boven:
De Tirpitz ligt ondersteboven in de wateren van Altenfjord in het noorden van Noorwegen. Het slagschip werd in november tot zinken gebracht door Avro Lancasters van de 617 en IX squadrons van de RAF.

Hieronder:
De Lancasters waren speciaal omgebouwd voor het vervoer van zestons 'Tallboy'-bommen. Tenminste twee van de 28 bommen die werden afgeworpen waren voltreffers en door de zware explosies kapseisde het slagschip.

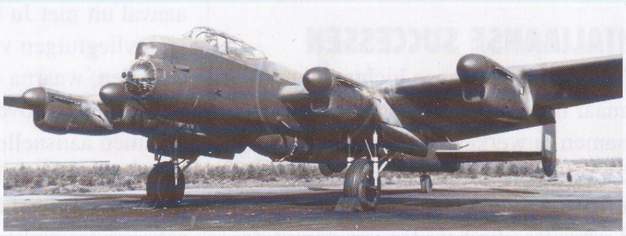

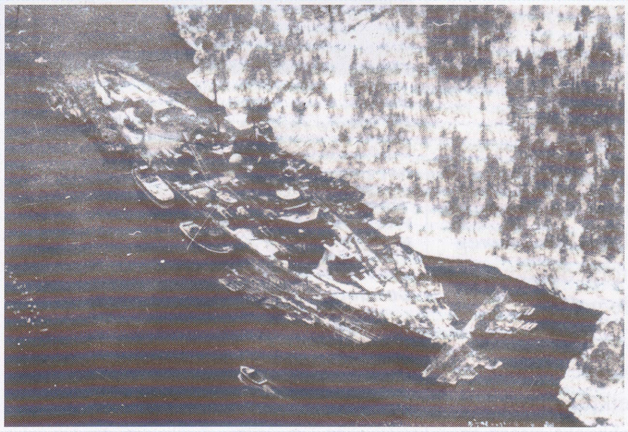

Boven:
Een verkenningsfoto van de Royal Navy van de Tirpitz in Altenfjord, omgeven door hoge heuvels waardoor het schip moeilijker aan te vallen was door vliegtuigen, terwijl torpedonetten aanvallen onder water moesten tegengaan.

Hieronder:
Operation Tungsten, de eerste aanval van Fleet Air Arm op de Tirpitz startte in april 1944. Deze operatie werd gevolgd door aanvallen in juli en een serie aanvallen in augustus, waarbij telkens 30 tot 40 Barracuda-vliegtuigen betrokken waren.

Slag om de Golf

DE LUCHTOORLOG BOVEN ZEE was nergens zo fel als boven de Golf van Biscaije. Hoewel de golf bekend stond vanwege zijn verraderlijke stormen en hoge golven, bood hij een groot voordeel voor de Duitsers. Door U-Boote in havens als Brest, La Rochelle en Bordeaux te leggen, kon de Kriegsmarine de druk bevaren routes op de Atlantische Oceaan sneller bereiken dan vanuit de thuishavens in Duitsland. Aangezien ze dan ook minder brandstof nodig hadden, konden de 'roedels' onderzeeërs ook langer op de konvooiroutes blijven jagen. Dit betekende echter ook dat ze op bereikbare afstand kwamen van de Britse lucht- en zee-eenheden die vanuit bases in het zuidwesten van Engeland opereerden. Vooral Coastal Command van de RAF was hier actief. De Britse vliegtuigen voerden permanent patrouilles uit in de baai, waarbij ze speurden naar vertrekkende en terugkerende U-Boote. Ook moesten ze hun ogen openhouden voor schepen die door de blokkades heen probeerden te breken en voor zware pantserschepen - hetgeen alles kon zijn van een omgebouwde koopvaarder tot de slagkruisers *Scharnhorst* en *Gneisenau*. In de begindagen was het moeilijk voor de RAF om vliegtuigen te vinden die een groot genoeg bereik hadden voor dit karwei, met name als ze voldoende wapens moesten meenemen om een schip aan te vallen of zichzelf te verdedigen tegen luchtaanvallen. In 1942 werden er echter toestellen als de Vickers Wellington en de Bristol Beaufighter ingezet die over nieuwe sensoren en wapens beschikten. De Duitsers hadden nooit voldoende vliegtuigen om de Britten het hoofd te bieden en daarom moesten de U-Boote die zonder steun van eigen toestellen uit de Atlantische Oceaan probeerden te breken enorme risico's nemen.

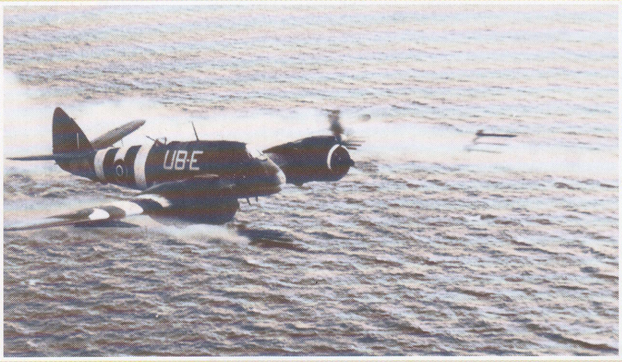

Hieronder:
Nu zijn doelwit niet meer kan ontsnappen door onder te duiken, is de piloot van de Sunderland omgekeerd om een dieptebom naast de boot te gooien. Door de ontploffing werd er een groot gat geslagen in de romp van de U-Boot en na een interne explosie een paar seconden later, verging het schip met alle opvarenden.

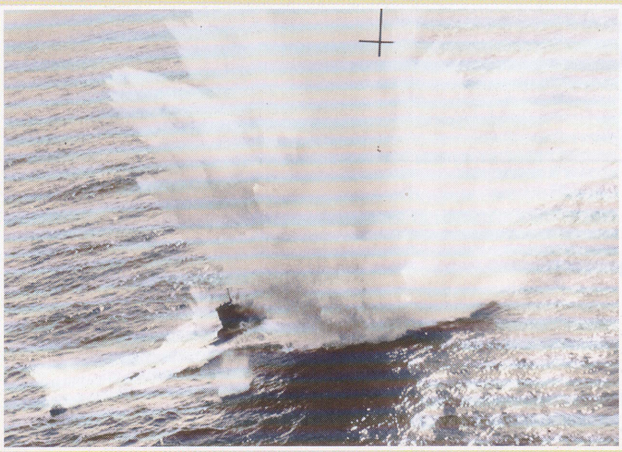

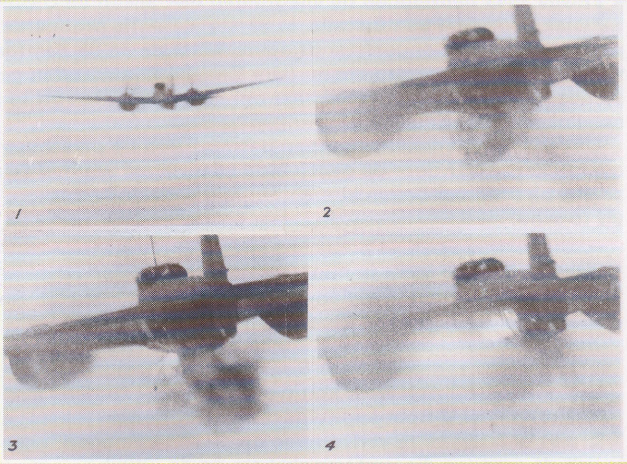

Boven:
Een Junkers Ju 88 wordt onderschept en kapot geschoten door een RAF Mosquito. Het geallieerde luchtoverwicht boven de Golf van Biscaije was de beslissende factor voor de nederlaag van de U-Boote.

Links:
Vliegtuigen als de Bristol Beaufighter bleken dodelijk effectief tegen de Duitse oorlogsschepen. Met een krachtig arsenaal van vier 20-mm kanonnen, acht mitrailleurs en acht raketten, konden ze een U-Boot die aan de oppervlakte was gekomen tot zinken brengen of in ieder geval zo ernstig beschadigen dat hij niet meer kon duiken.

Hieronder:
Deze U-Boot is tijdens het duiken beschadigd geraakt door bommen uit een Sunderland vliegboot en vecht nu terug. De relatief licht bewapende onderzeeër is echter veel gemakkelijker te raken dan het snellere vliegtuig en is een gemakkelijk doelwit voor de schutters van de Sunderland.

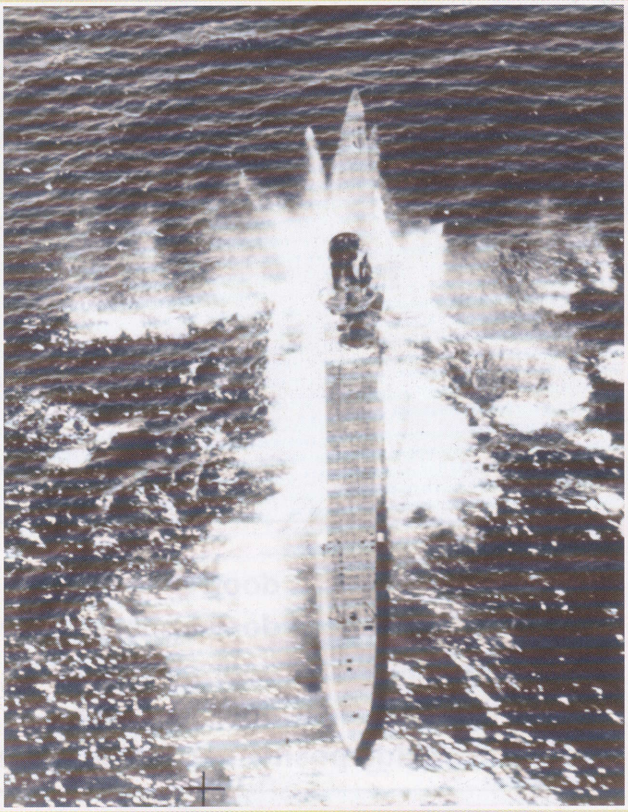

Gezonken U-Boote

BEGIN 1943 bedreigden de vliegtuigen niet alleen de U-Boote in de Atlantische Oceaan, maar onderschepten ze ze ook vaak in de Golf van Biscaije. In eerste instantie probeerde de Luftwaffe de geallieerde aanvallen tegen te gaan door te patrouilleren met langeafstandsjagers. Maar de Ju 88 *Zerstörer* was geen partij voor de Britse Beaufighter of voor de fighterversies van de Mosquito die nu door Coastal Command in gebruik werden genomen. Door de verliezen in de lucht waren er steeds minder Ju 88's beschikbaar om de geallieerden uit te dagen boven de baai, die door Dönitz werd beschreven als "de speelplaats voor Engelse vliegtuigen".

Om zo lang mogelijk te kunnen patrouilleren op de scheepvaartroutes, moesten de U-Boote de baai eigenlijk boven water oversteken. Maar door de geallieerde vliegtuigen werden ze nu gedwongen om overdag ondergedoken te blijven en konden ze pas bij schemer boven komen om hun prooien te zoeken. Desondanks wisten de Britse vliegtuigen steeds meer U-Boote uit te schakelen.

Toen de Britten radar in hun vliegtuigen plaatsten naast nieuwe hulpmiddelen als de Leigh Light - een krachtig zoeklicht in de neus van het toestel - werden de U-Boote steeds kwetsbaarder. Uit angst dat hun eigen Metox radardetector (*Biskaykreuz*) een signaal uitzond dat op zich weer kon worden waargenomen, besloten veel U-Boot-kapiteins de detector ongebruikt te laten en te vertrouwen op de scherpe ogen van de mannen die met verrekijkers op de uitkijk stonden. Omdat steeds meer commandanten besloten het boven water uit te vechten, kregen de U-Boote steeds betere wapens voor luchtafweer. Het grote kanon werd vaak aan land gelaten en vervangen door 37-mm geschut en 20-mm *Flakvierlinge*. De enige echte oplossing om de geallieerde toestellen te ontlopen was echter ondergedoken blijven. Dit leidde tot de introductie van de *Schnorkel* in 1943 en de geavanceerde 'Type XXI' en 'Type XXIII' *Elektroboote*, die aan het eind van de oorlog in gebruik werden genomen.

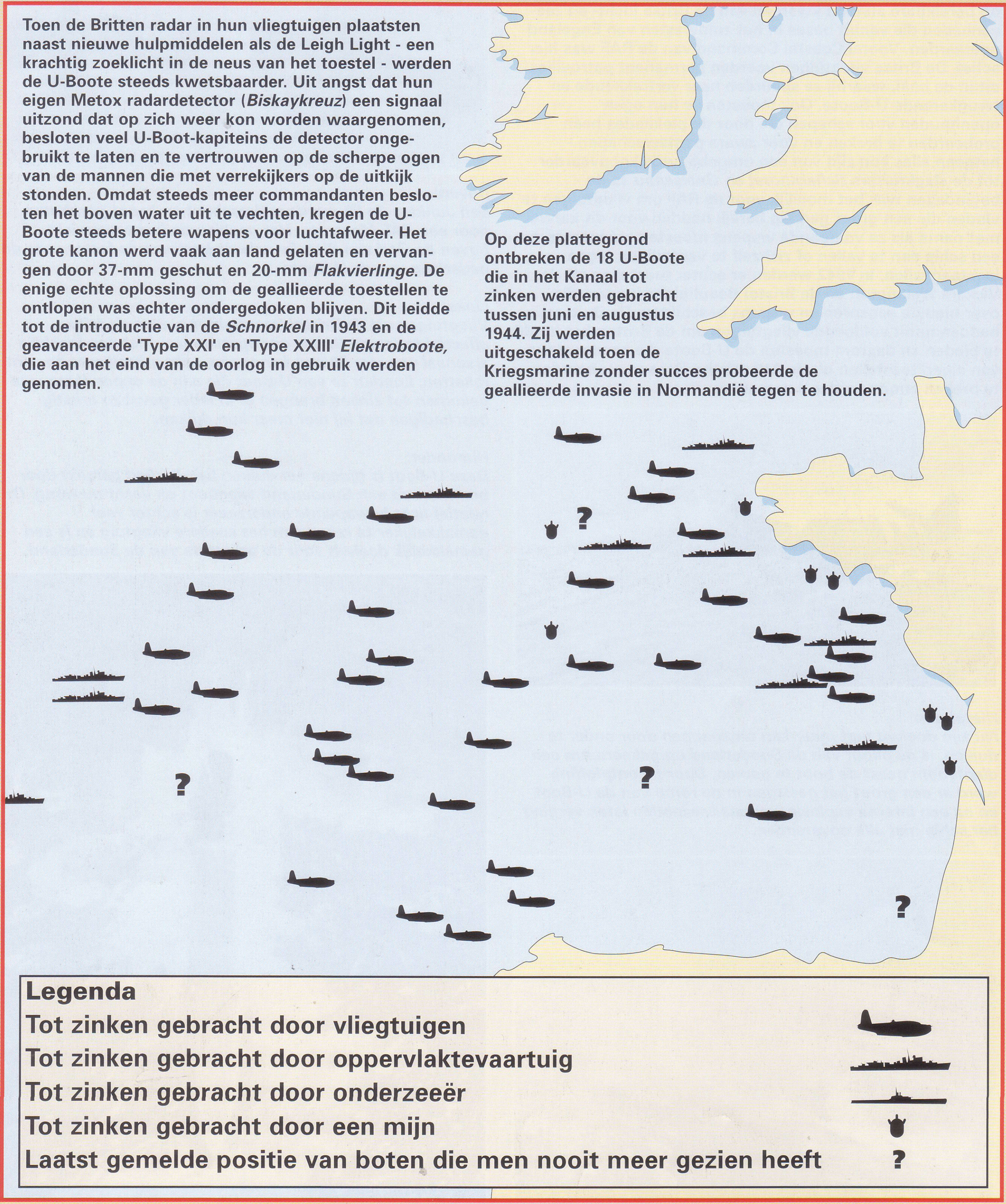

De schwere Granatwerfer 34 van het Duitse leger werd vanwege zijn accuratesse en vuursnelheid berucht bij de geallieerde fronttroepen. Hij was ook erg robuust en gemakkelijk te produceren.

ONDERSTEUNINGSWAPENS VOOR DE INFANTERIE

Ondersteuningswapens voor de infanterie zijn wapens die deel uitmaken van de standaarduitrusting van een bataljon in plaats van ze 'op te roepen', zoals artillerie- of luchtsteun. Op de zich continu verplaatsende slagvelden van de Tweede Wereldoorlog kon de infanterie er niet zomaar vanuit gaan dat er altijd een artillerie-eenheid in de buurt was om steun te verlenen in geval van nood.

SPECIAAL ONTWIKKELDE WAPENS

Daarom werden er speciaal voor de infanterie zware ondersteuningswapens ontwikkeld. Deze bestonden uit mortieren, vlammenwerpers, antitankwapens en lichte artillerie. Middelzware mortieren zijn de klassieke ondersteuningswapens voor de infanterie en het Duitse leger was goed uitgerust met de 8-cm *schwere Granatwerfer* 34. De onderdelen van dit wapen, dat uit een basisplaat, een loop en een onderstel bestond, werden door drie man gedragen. Het wapen werd in 1934 in gebruik genomen en werd tot aan het eind van de oorlog gebruikt. Er werd een breed assortiment munitie ontwikkeld waaronder de 8-cm *Wurfgranate* 39 'stuiterbom', evenals conventionele hoog-explosieve, rook en lichtgranaten. Het mortier woog operationeel 56,7 kg en had een elevatie van 40º tot 90º. De richting

De Flammenwerfer *35 in actie.* De componenten ervan waren grotendeels onveranderd gebleven sinds WO I. Het wapen woog in totaal maar liefst 35,8 kg en werd tijdens de strijd vaak door twee man gedragen. Het bevatte genoeg brandstof voor 10 seconden actie. Dit wapen bleef tot 1941 in productie.

Op het moderne slagveld met zijn ongekende mobiliteit was het nodig dat de infanterie zijn eigen artilleriewapens bij zich had. Het Duitse leger besefte dit als eerste.

Boven:
De 5-cm **leichte Granatwerfer** ***36 was een van de standaard lichte mortieren van de Wehrmacht in het begin van de oorlog. De productie van dit wapen werd tijdens de oorlog echter te duur en te kostbaar.***

was in te stellen van 9º tot 15º.

Het bereik van een mortiergranaat wordt bepaald door de hoeveelheid stuwstof, de lading. Dit wordt meestal aangeduid met een schaal van 1 tot 6, waarbij 6 het maximum is. De lading wordt in de vuurbuis gedaan alvorens de granaat te laden. Het minimum bereik van de granaat van 3,5 kg op lading 1 was 60 meter en het maximum op lading 5 was 2400 meter.

ZWARE MORTIEREN

De 12-cm *Granatwerfer* 42, die het Duitse leger vanaf 1942 gebruikte, was oorspronkelijk een Russische zware mortier, model 38. Aan het Oostfront schoot dit zware mortier een zwaardere bom verder weg dan alle andere mortieren uit het Duitse wapenarsenaal. In eerste instantie gebruikten de Duitsers gewoon de buitgemaakte wapens, onder de aanduiding 12-cm Gr.W.378 (r), tot uiteindelijk de 12-cm GrW.42 gebouwd werd die zowel Russische als Duitse munitie kon afvuren. Op lading 1 kon hij een bom van 15,8 kg 300 meter ver wegschieten en op lading 6 tot wel 6025 meter. De 12-cm GrW.42 had een tweewiels onderstel dat men aan de basisplaat kon bevestigen. Het wapen kon door de zwaartekracht of met een trekker worden afgevuurd. Deze veelzijdigheid maakte het wapen zeer populair en het verving zelfs het infanteriegeschut in bepaalde bataljons. De *Gebirgsjaeger* hadden een aantal lichtgewicht wapens, die soms tijdens conventionele operaties werden ingezet door de infanterie. Het 7,5-cm *leichte Gebirgs Infanteriegeschütz* 18. L/11.8 woog operationeel 440 kg en schoot een granaat van 5,45 of 6 kg 3550 meter ver weg. Hij kon ook als antitankwapen worden gebruikt met een granaat met een holle lading van 3 kg. De variant met spaakwielen was te demonteren in zes of tien pakketten. Het zwaarste pakket woog dan 74,9 kg. De Waffen-SS gebruikte een versie met luchtbanden. De vervanging voor het 7,5-cm *leichte Gebirgsinfanterie-geschütz* 18. L/11.8 7,5-cm was het 7,5-cm *Gebirgsgeschütz* 36. L/19.3. Dit wapen werd in 1935 ontworpen door Rheinmetall. Het werd in 1938 in gebruik genomen. Dit wapen had ongebruikelijke kenmerken als variabele terugslag en een grote mondingsrem.

DUITSE INVENTIVITEIT

Toen de oorlog zich tegen nazi-Duitsland keerde, moest men improviseren om te zorgen dat frontsoldaten voldoende wapens hadden. Twee voorbeelden daarvan

waren de 7,5-cm IG 37. L/22 en de 7,5-cm IG 42. L/22. Deze wapens waren gebaseerd op het 7,5-cm Pak 37, een buitgemaakt Russisch kanon. Het werd gemonteerd op het onderstel van het verouderde 3,7-cm Pak 35/36 of op het onderstel van het buitgemaakte Russische 27-mm Model 1930 antitankkanon dat door de Duitsers gebruikt was als het 3,7-cm Pak 158(r). Het wapen werd voorzien van een mondingsrem en kon een breed assortiment munitie afvuren, waaronder een granaat met holle lading voor gebruik als antitankwapen.

TERUGSLAGLOOS

De ontwerpprincipes van de terugslagloze wapens die algemeen door de NAVO gebruikt werden vanaf de jaren 50 tot de jaren 90 van de twintigste eeuw, zijn terug te voeren op het 7,5-cm *Leichtgeschütz* 40. L/10. Dit wapen werd voor het eerst ingezet op Kreta in 1941. Dit was een terugslagloos wapen dat gebruikmaakte van een open staartstuk met een venturi. Het deelde deze kenmerken met het latere 7,5-cm *Ruckstossfreie Kanone* 43, het 10,5-cm *Leichtgeschütz* 40. L/13, het 10,5-cm *Leichtgeschütz* 42. L/17.5 en het 10,5-cm *Leichtgeschütz* 43. De hulzen van de granaten die door dit wapen werden afgevuurd, hadden een breekbare kunststof onderkant. Hierdoor werd het gas dat de granaat voortstuwde bij de ontsteking door de venturi aan de achterkant naar buiten gedreven. In conventionele artilleriestukken absorbeerden buffers en recuperatoren de terugslagenergie van de granaat. Hierdoor was het wapen erg licht. Het 7,5-cm *Leichtgeschütz* 40. L/10 woog operationeel 145 kg. Het had een maximumbereik van 6800 meter bij het gebruik van een granaat van 5,83 kg. Het 7,5-cm *Ruckstossfreie Kanone* 43 kon een granaat van 4 kg 200 meter wegschieten, maar werd meestal gebruikt voor een afstand van 300 meter. Hij woog slechts 43,1 kg. Dit wapen kwam niet veel voor en was ook niet populair bij de gebruikers.

LUCHTLANDINGSWAPENS

Het 10,5-cm *Leichtgeschütz* 40. L/13, dat in 1943 werd geïntroduceerd, was bedoeld voor paratroepers en kon gedemonteerd worden in vier pakketten die met een container werden afgeleverd. Op de grond werd het wapen getrokken door een halfrupsvoertuig, de SdKfz *2 kleines Kettenrad*.

Boven:
De tegenstanders vreesden de accuratesse en vuursnelheid van de Duitse 8-cm sGrW34. Maar het wapen had deze reputatie meer te danken aan de grondige training van de bemanningen dan aan het ontwerp op zich.

Het wapen woog 388 kg en vuurde een 14,8 kg HE-granaat af over een afstand van 7950 meter. De prestaties van het 10,5-cm *Leichtgeschütz* 42. L/17.5 en het 10,5-cm *Leichtgeschütz* 43 waren identiek aan die van het *Leichtgeschütz* 40. L/13, maar

Hieronder:
De Waffen-SS grenadier op de voorgrond is bewapend met een Kar 98K geweer met een Schiessbecker granaatwerper. Dit wapen vuurde een hele reeks met vinnen gestabiliseerde granaten af die een beperkt bereik hadden.

SIG 33
IN ACTIE

EEN VAN DE conclusies die men trok na een analyse van de oorlogstactieken die werden toegepast in de Eerste Wereldoorlog was dat een infanteriebataljon zijn eigen artilleriesteun moest hebben. De mankracht voor het gebruik van deze wapens moest van binnen het bataljon zelf komen als aanvulling op de artilleriebatterijen.

Het *schwere Infantriegeschütz* of sIG 33 werd echter pas in 1936 in gebruik genomen. In de beginjaren van de Tweede Wereldoorlog werden er slechts een paar sIG's gebruikt door de gemotoriseerde divisies. Meestal werden deze door paarden getrokken.

Hoewel het wapen werd aangeduid als een kanon, werd het in feite ingezet als een houwitser. Na 1943 werd het steeds vaker vervangen door een Duitse kopie van het Russische 120-mm mortier dat veel gemakkelijker te hanteren was.

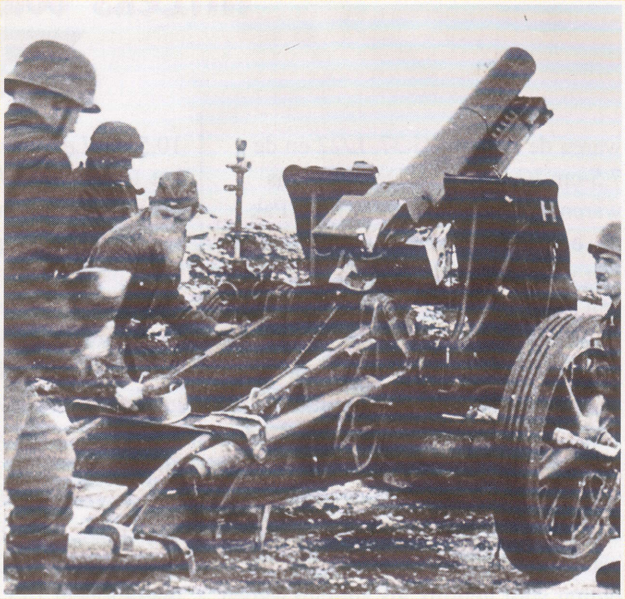

Boven:
Een sIG 33 van de Waffen-SS in de winter in actie aan het Oostfront. De wielen van dit kanon hebben rubberbanden, hetgeen erop duidt dat dit wapen door een gemotoriseerde trekker gesleept werd.

Hieronder:
Duits artilleristen bereidden een geschutspositie voor hun sIG 33 voor. Hoewel het zware gewicht een nadeel was, had het kanon een voldoende groot bereik voor de meeste activiteiten waarbij het vuursteun moest leveren (4700 meter) en was de munitie krachtig genoeg om de meeste verdedigde posities uit te schakelen.

Hieronder:
Russische soldaten bereiden zich voor om een paar buitgemaakte 15-cm sIG 33 houwitsers onklaar te maken. Door hun gewicht werden deze wapens vaak achtergelaten tijdens de zich snel verplaatsende gevechten in het oosten.

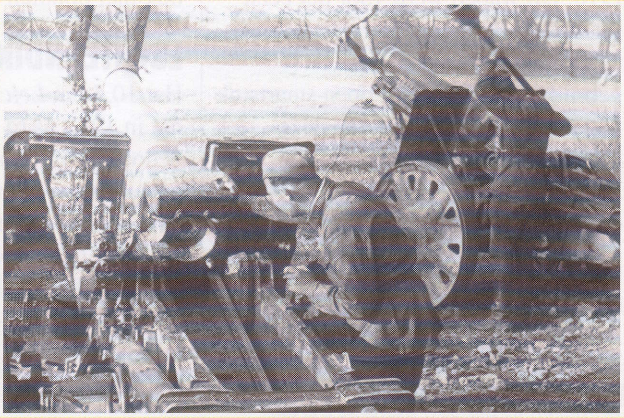

de eerste woog 552 kg en de laatste 523,7 kg. De gewichtstoename was het gevolg van het gebruik van staal in plaats van een lichte metaallegering. Het *Leichtgeschütz* 43 werd slechts in kleine aantallen gebouwd, maar het was een goed infanteriewapen omdat het te demonteren was in 10 pakketten, zonder dat daarvoor ander gereedschap nodig was dan de handwielen die gebruikt werden om de elevatie en de richting van het wapen in te stellen.

Het tactische nadeel van al deze wapens was de uitstoot van de ontstekingsgassen aan de achterkant waardoor de bemanning een veilige positie aan de zijkant moest kiezen als het wapen werd afgevuurd om niet door de terugstroming geraakt te worden. Het stof dat hierbij werd opgeblazen kon bovendien de positie van het wapen verraden.

KACHELPIJP

De Duitse infanterie startte de oorlog met een eenvoudig 7,92-mm antitankgeweer, de *Panzerbüschse* 38 en 39. Na verloop van tijd ontstond echter de behoefte aan zwaardere wapens die in meer rollen konden worden ingezet. Dit leidde tot de ontwikkeling van een brede reeks projectielen met raketaandrijving. Het 8,8-cm wapen met de naam *Raketenpanzerbüchse* 43 of 54/1 had de propagandanaam *Panzerschreck*, hoewel de soldaten het ook wel de *Ofenrohr* (kachelpijp) noemden. De *Raketenpanzerbüchse* was een grotere versie van de Amerikaanse Rocket Launcher M1 (Bazooka). De Rp 43 woog 9,2 kg en de Rp 54 10,5 kg. De compacte Rp 54/1 woog 9,45 kg. Alle wapens vuurden de Rp 4322 of Rp 4992, een project met holle lading en

Hieronder:
De enige verdediging die een Ju 88 bommenwerper had tegen een eenpersoons jager in duikvlucht met meerdere mitrallieurs bestond uit een paar mitrailleurs achterin de cockpit. Bovendien bood de mitrailleur in het compartiment onder de romp nog wat bescherming voor de onderkant van het toestel.

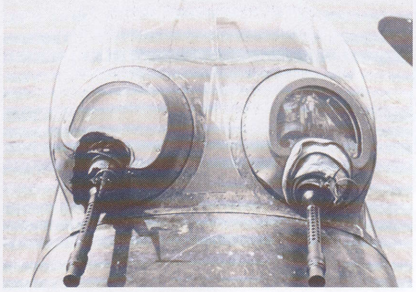

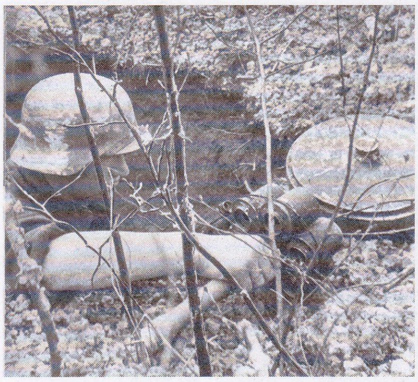

Boven:
Een soldaat stelt zijn antitankwapens op. Naast de Teller-mijn zien we een **Gebalte Ladung.** ***Als de middelste granaat van deze 'samengebalde lading' ontplofte, ontstak die vervolgens zo'n 1,20 kg aan explosieven.***

Helemaal bovenaan:
7,5-cm leichtes Gebirgsinfanteriegeschütz 36 gereed voor actie. Dit kanon kon in acht pakketten gedemonteerd worden. Hoewel het kanon met zijn 750 kg vrij zwaar was, was het populair vanwege zijn stabiliteit en zijn goede hanteerbaarheid.

raketaandrijving van 3,3 kg, af over een maximaal bereik van respectievelijk 151 of 201 meter. De explosieve kop van deze raket woog 0,667 kg en kon een pantser van 21 cm doorboren.

'TANKDUIVEL'

Een minder geavanceerd, maar veel gebruikt antitankwapen, de *Panzerfaust,* was een enkelschots wapen dat een door een raket aangedreven bom met een holle lading afvuurde. Dit wapen verscheen voor het eerst eind 1942 en werd eind 1943 algemeen gebruikt. De *Panzerfaust* 30 *klein* had een bereik van slechts 30 meter, maar de 680-grams lading kon een 140-mm dik pantser in een hoek van 30° doorboren. Door het gewicht van de lading te verhogen tot 1,58 kg en de diameter van de bom te vergroten tot 15 cm, kon de Panzerfaust zelfs een pantser van 200 mm in een hoek van 30° doorboren. Door een grotere kop te gebruiken werd het bereik vergroot tot 60 en later tot 100 meter. Aan het eind van de oorlog was men bezig met studies om het bereik van de *Panzerfaust* nog verder te vergroten. Maar de oorlog was voorbij voordat de herbruikbare *Panzerfaust* 250 door de testrondes heen was.

TANKJAGERS

Er werd een aantal zeer ongebruikelijke wapens gebruikt om op tanks te jagen, waaronder de *Panzerwurfmine* (L). Deze bestond uit een granaat van 1,35 kg met een kop met holle lading, die een mengel van 50 % RDX en 50% TNT bevatte. Vier canvasvinnen kwamen uit de steel om ervoor te zorgen dat de granaat zijn doel goed raakte. De vreemd uitziende Panzerwurfmine had een bereik van circa 30 meter. Hij was echter effectief genoeg en werd na de oorlog door het Russische leger nagemaakt. Ondanks het succes van dit wapen, volgden de andere geallieerden het voorbeeld niet op. De Amerikanen gebruikten deze mijnen vaak verkeerd, omdat ze dachten dat het gewoon een grote pijl was die dus ook als een pijl moest worden gegooid.

MAGNETISCHE MIJNEN

De 3-kg *Haft-Hohlladung* was een magnetische mijn met een kop geladen met TNT. Met drie krachtige magneten aan de buitenkant bevestigde de soldaat hem aan de zijkant van een tank. Vervolgens trok hij de ontsteking uit waarna hij vier tot zeven seconden had om een veilig heenkomen te zoeken. De Duitsers ontwikkelden een speciale beschermlaag, *Zimmeritt*, om hun tanks te beschermen tegen het gebruik van magnetische wapens. Waar er geen speciale antitankgranaten beschikbaar waren, kon men altijd nog gebruikmaken van de *Gebalte Ladung*. Dit was een explosieve lading die gemaakt was van zes langwerpige granaatkoppen rond een centrale granaat.

VLAMMENWERPERS

De Duitsers hadden tijdens de Eerste Wereldoorlog in Verdun geëxperimenteerd met het gebruik van vlammenwerpers en tijdens de Tweede Wereldoorlog gebruikten ze diverse types van dit wapen. De *Flammenwerfer* 35p had een bereik van 25 tot 30 meter en genoeg brandstof voor 10 seconden actie. Hij was voorzien van één trekker die de stikstofdruktank bediende waarmee de olie in de brandstoftank werd ontstoken. Dit model werd vervangen door de *Flammenwerfer* 40 en 41, een cilindrische 'reddingsboei-achtige' vlammenwerper. Hij had hetzelfde bereik als de *Flammenwerfer* 35, maar slechts half zoveel brandstof. De *Flammenwerfer* 41 werd ontstoken door waterstof langs een verwarmd element te voeren, waardoor vervolgens de olie tot ontbranding kwam. Er konden vijf salvo's mee worden afgevuurd, die elk een vlam opleverden van 700° tot 800° C. De *Flammenwerfer* 42 had geen gastank meer. Deze bevroren namelijk al snel in de Russische winters. In plaats daarvan zorgden speciale 9-mm pistoolpatronen voor de ontsteking.

Onder:
Tijdens de slag rond Verdun in 1916 maakten de Duitsers veel gebruik van vlammenwerpers. Hier oefent een vlammenwerperteam van de Wehrmacht in 1939 voor de volgende ronde.

Goliath

DE DUITSERS BLONKEN UIT in inventiviteit, maar het eindresultaat van hun creativiteit had niet altijd zoveel praktische waarde. De 'Goliath' was een van de meest gedenkwaardige ontwerpen. Dit was een soort slooprobot op afstandsbediening die gebouwd was door de Duitse automobielfabrikant Burgward. De Goliath, die bediend werd door een speciale *Deutsche Fernlenk Truppe*, werd vervaardigd met een benzine- of een elektromotor. Deze voertuigen werden in allerlei rollen ingezet, waaronder het opruimen van mijnen en het uitschakelen van tanks. Ze werden met veel succes gebruikt tijdens het onderdrukken van de opstand in Warschau in 1944. Er werden zo'n 7500 stuks van gebouwd.

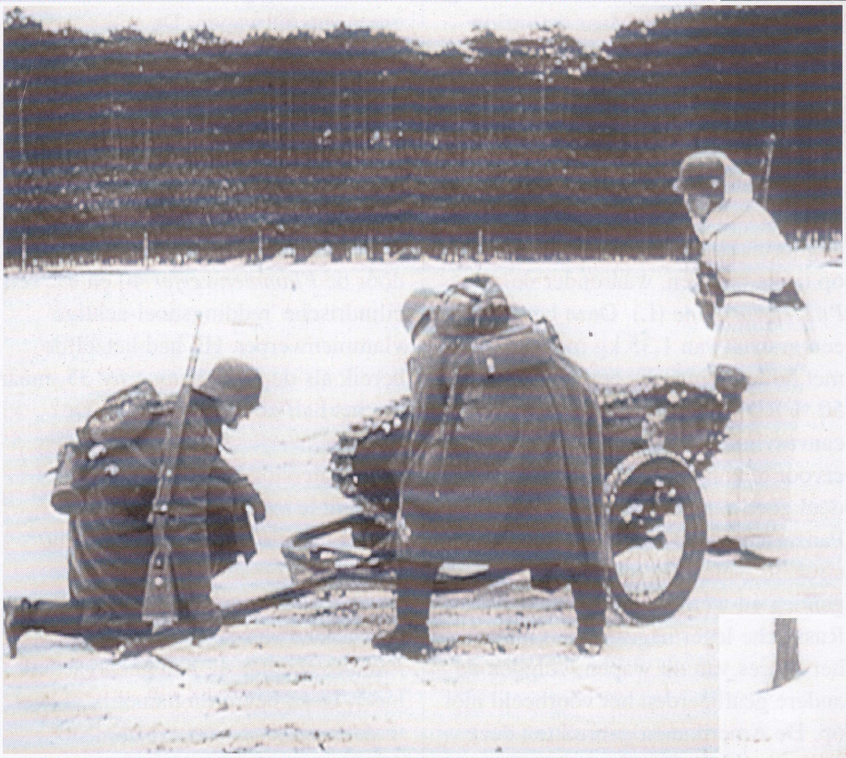

Hierboven, links en hieronder (serie foto's):
Opnames uit een trainingsfilm voor Goliath-bedieners laten zien hoe deze robot tegen tanks kon worden ingezet. Aan het eind van de oorlog werd de Goliath in grote aantallen vervaardigd (hierboven). Duitsland kon de ontelbare massa pantservoertuigen van de tegenstanders niet meer evenaren en nam zijn toevlucht tot meer wanhopige tegenmaatregelen. Na het uitpakken (links) werden de Goliaths afgeleverd aan gespecialiseerde troepen die het wapen op een eenvoudig onderstel vervoerden om zo batterijen en brandstof uit te sparen.

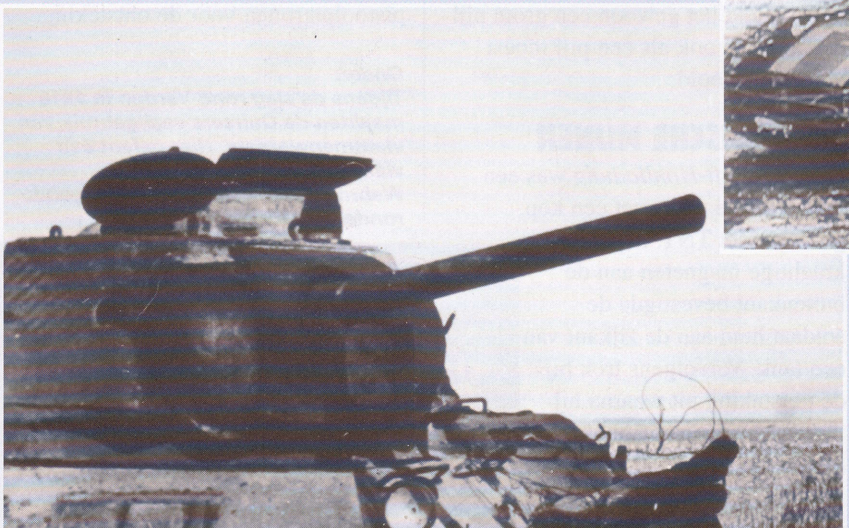

Boven:
Na het lossen werd de robot gecamoufleerd en wachtte de bemanning in een hinderlaag tot er zich een geschikte gelegenheid voordeed. Als het doel geselecteerd was, werd de Goliath er via afstandsbediening naartoe geleid en tot ontploffing gebracht.

Links:
Er vielen maar weinig Russische pantsers ten prooi aan de Goliath. De Russische tactiek vanaf 1943 was om infanteristen vooruit te sturen met hun pantsers om de Duitse antitank-eskaders uit te schakelen. De Goliath was zeer kwetsbaar voor de kogels van kleine vuurwapens en de kabel van de afstandsbediening verraadde de positie van de mannen die het wapen bedienden.

PANZERFAUST

DE '*PANZERFAUST*' was een revolutionaire uitvinding van Dr. Langweiter van Hugo Schneider AG. Het was het antwoord van de Duitsers op de Russische T-34. In 1943 werden er meer dan 200.000 pantservuisten per maand gemaakt.

Boven:
In een wanhopige poging om de geallieerden af te stoppen, zetten de nazi's de **Volkssturm** ***op. Mannen die voorheen ongeschikt waren bevonden als frontsoldaat werden nu bewapend met*** **Panzerfauste** ***en werden na een minimale training ten strijde gestuurd.***

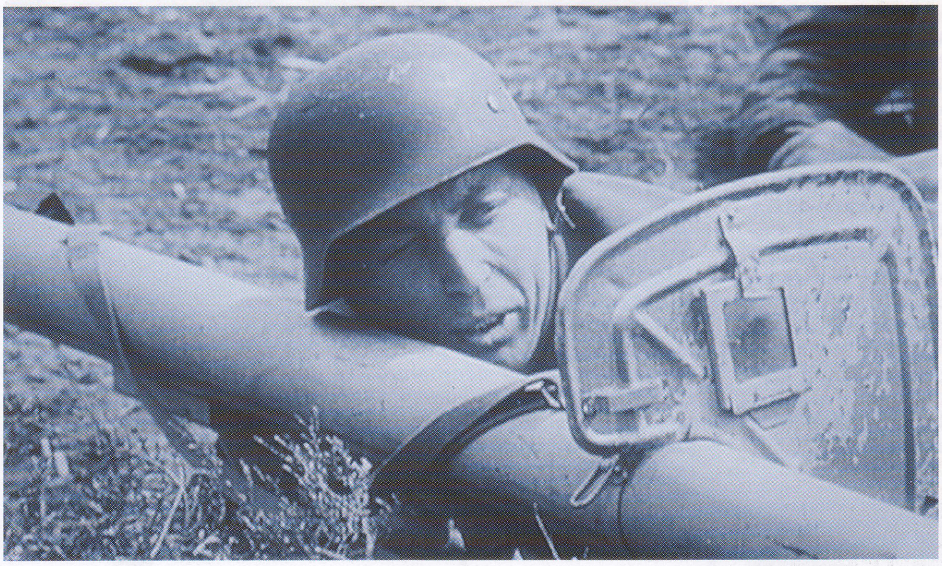

Links:
De Panzerschreck ***was een Duitse kopie van de Amerikaanse M1 bazooka. Het kleine scherm werd gebruikt om de schutter te beschermen tegen de terugstroming van het aandrijfgas uit de raketmotor. Het effectieve bereik was circa 150 m, maar het wapen werd vooral op zeer korte afstanden ingezet en de schutter moest tot vlakbij een tank komen om hem te kunnen uitschakelen. Een voltreffer was meestal voldoende.***

De brandstof was voldoende voor vijf of zes salvo's van drie seconden elk met een bereik van 25 tot 35 meter.

Aan het einde van de oorlog werd de *Einstossflammenwerfer* 46 geïntroduceerd. Deze was oorspronkelijk ontwikkeld op basis van specificaties van de paratroepen van de Luftwaffe. Het was een enkelschots wapen dat men weggooide na gebruik. Hij leverde gedurende één seconde een vlam van 38 meter lang. Dit wapen werd gebruikt tijdens de gevechten in Berlijn in 1945.

'GEBRUIKSVRIENDELIJK'

Zoals de meeste wapens die ontworpen en ontwikkeld werden voor en tijdens de Tweede Wereldoorlog, waren de wapens die bedoeld waren als ondersteuningswapens voor de infanterie vaak zeer innovatief en 'gebruiksvriendelijk'. Maar in plaats van ze te verplichten zich te concentreren op een eenvoudig ontwerp en volumeproductie, mochten de grote munitiefabrikanten ook veel tijd en energie verspillen aan erg vergezochte ontwerpen.

Boven:
Deze vrijwilliger laat zien hoe je het wapen moet vasthouden: onder de arm zodat het aandrijfgas veilig langs de achterkant kon ontsnappen. Het richten was lastig omdat men moest vertrouwen op een opklapbaar bladvizier dat moest worden uitgelijnd ten opzichte van een uitsteeksel aan de buitenkant van het projectiel.

Boven:
Het eerste type Panzerfaust dat veelvuldig gebruikt werd, was de Panzerfaust 30. Het getal verwees naar het bereik van 30 meter. Het korte bereik van de eerste wapens was een groot nadeel voor de schutter die gevaarlijk dicht bij een tank moest komen om hem te kunnen uitschakelen. De laatste versies hadden een bereik van maar liefst 100 meter.

DE WEHRMACHT was verbijsterd na het eerste treffen met een Russische tank in 1941. Het Duitse antitankgeschut kon de Russische tanks alleen maar uitschakelen als ze er bijna bovenop stonden. Er moest dringend een aanvullend antitanksysteem voor de infanterie ontwikkeld worden. Er werden al snel grotere kanonnen geproduceerd maar dit waren lompe wapens waarvoor grote teams nodig waren, plus een voertuig om ze te slepen. Toen de Panzerfaust eind 1942 voor het eerst verscheen, was hij uniek. De opdracht aan de fabrikant was een persoonlijk antitankwapen voor de soldaten te ontwikkelen. Dit leidde tot een terugslagloos wapen dat gebruikmaakte van raketprincipes. Het wapen moest goedkoop en eenvoudig zijn. Het was niet veel meer dan een holle buis die een granaat met een holle lading afschoot. De holle lading werkte via het zogeheten Munroe-effect. De kop had een met koper bekleed, conisch, hol binnenwerk waarvan het open uiteinde naar voren wees. Dit zorgde ervoor dat bij ontsteking van de kop de explosiekracht naar voren werd gestuwd. Een dunne, gerichte straal van gesmolten metaal, viel de pantserbeplating van de tank aan met een snelheid van circa 6000 meter per seconde. Deze straal smolt een gat in het pantser en het hete gas en het gevaporiseerde metaal doodden de bemanning in de tank onmiddellijk of brachten de munitie tot ontploffing.

Hieronder:
De Panzerfaust paste precies bij de defensieve tactieken van de Duitsers van 1943-45. De geallieerde tankbemanningen waren doodsbang voor dit wapen. Het was in grote getalen beschikbaar en als het vanaf korte afstand goed werd gericht kon elke Duitser minstens één geallieerde tank uitschakelen.

Hieronder:
De Panzerfaust kon een pantser van 200 mm dat was aangebracht in een hoek van 30º doorboren. Alle geallieerde tanks waren nu een potentieel doelwit geworden. Daarom voegden de tankbemanningen extra bescherming toe aan hun voertuigen. Zo stapelden ze zandzakken op rond de romp en lasten ze er extra rupsbanden op vast.

NAZI-DOLKEN

STEEK- EN SNIJWAPENS waren alomtegenwoordig in het Derde Rijk. Messen, dolken, zwaarden en bajonetten maakten deel uit van het gala-uniform van vrijwel elke organisatie in de nazi-staat, van de krijgsmachtonderdelen tot de Hitlerjugend. Dolken waren een standaard onderdeel van de SS- en SA-versierselen, maar ze werden ook gedragen door organisaties als het Duitse Rode Kruis, de boswachterij, spoorweg-, douane- en postbeambten en vele anderen.

ERESYMBOOL

Dolken hadden een verschillende betekenis voor verschillende organisaties. Voor de Wehrmacht, de Kriegsmarine en de Luftwaffe waren ze het symbool van de krijger en werden ze vaak gedragen in plaats van galazwaarden. Voor de stormtroepen van de SA waren dolken gewoon een standaard onderdeel van hun uniform. Deze dolken werden daarom ook in grote aantallen verstrekt.

Voor de SS hadden de dolken echter meer aanzien. Een SS-*Mann* mocht zijn dolk pas dragen nadat hij geslaagd was voor zijn proefperiode als SS-*Anwärter*. Ze werden uitgereikt tijdens een ceremonie die maar eenmaal per jaar plaatsvond: op 9 november, de gedenkdag van de Hitler-Ludendorff-Putsch. Elk lid van de SS moest voor zijn eigen dolk betalen en wie de organisatie om welke reden dan ook verliet, moest het wapen inleveren bij een van de drie hoofdcentra voor de verstrekking van uniformen in München, Berlijn of Dresden.

Boven:
Leden van het **Nationalsozialistische Kraftfahr-Korps**, *de NSKK, kijken toe terwijl Adolf Hitler* **Deutschland Erwache** *vlaggen inwijdt in Neurenberg. Evenals de SS was de NSKK oorspronkelijk een onderdeel van de SA, vandaar dat de uniformdolk van hetzelfde ontwerp is als die van de SA.*

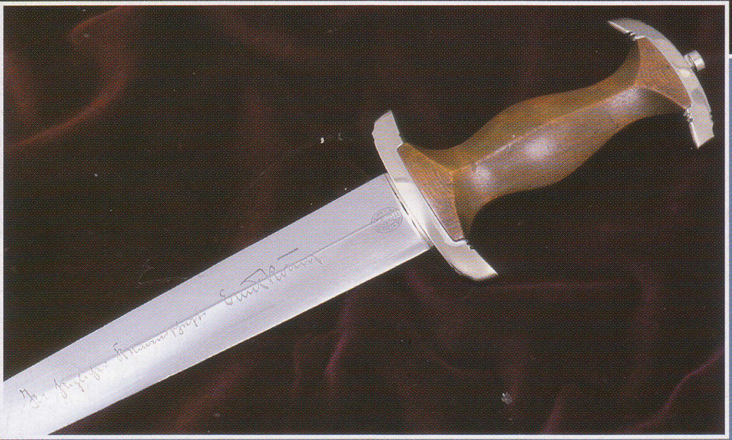

Boven:
De originele dienstdolk van de SS, de Dienstdolch, werd in 1933 ingevoerd. In 1936 werd hij vervangen door deze versie - maar dan alleen voor officieren en voor degenen die al voordat Hitler in 1933 aan de macht kwam lid waren van de SS.

Links:
Gegraveerde dolken waren zeer gewilde geschenken. Deze SA-dolk die Ernst Röhm aan een hogere SS'er gaf die later betrokken zou zijn bij zijn moord, is een van de weinige overgebleven dolken waarvan de inscriptie nog intact is.

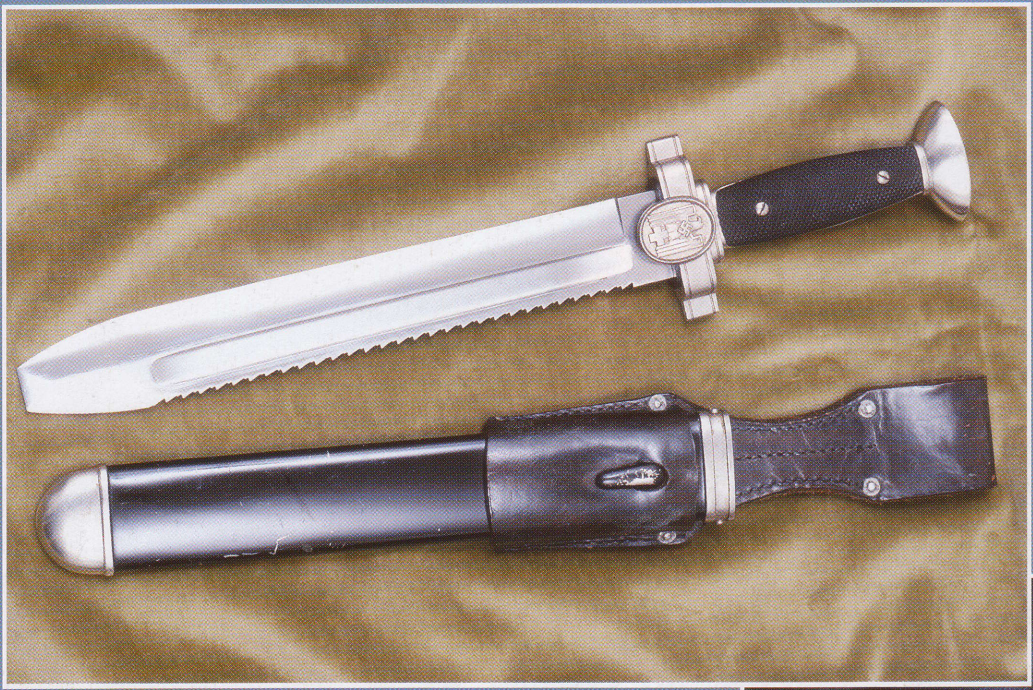

Links:
De dolk die werd gedragen door de lagere rangen van het Duitse Rode Kruis is te herkennen aan zijn lemmet met zaagsnede. Het heft was gemaakt van slijtvast bakeliet.

Hieronder:
Een vroege 'tweede model' Luftwaffe-dolk, gemaakt door Alcoso. Het heft van celluloid varieerde in kleur van het oranje/bruin dat hier te zien is tot lichtgeel.

Hierboven:
Politieagenten hadden geen dolk, maar kregen een galabajonet. Dit exemplaar dat gemaakt is door de firma Alcoso uit Solingen heeft een standaard heft en vernikkelde ornamenten.

Rechts:
De koperen schede en de koperen ornamenten op het heft van deze officiersdolk van de Kriegsmarine zijn zwaar verguld, evenals de draagbanden waarmee het wapen aan de koppel werd vastgezet.

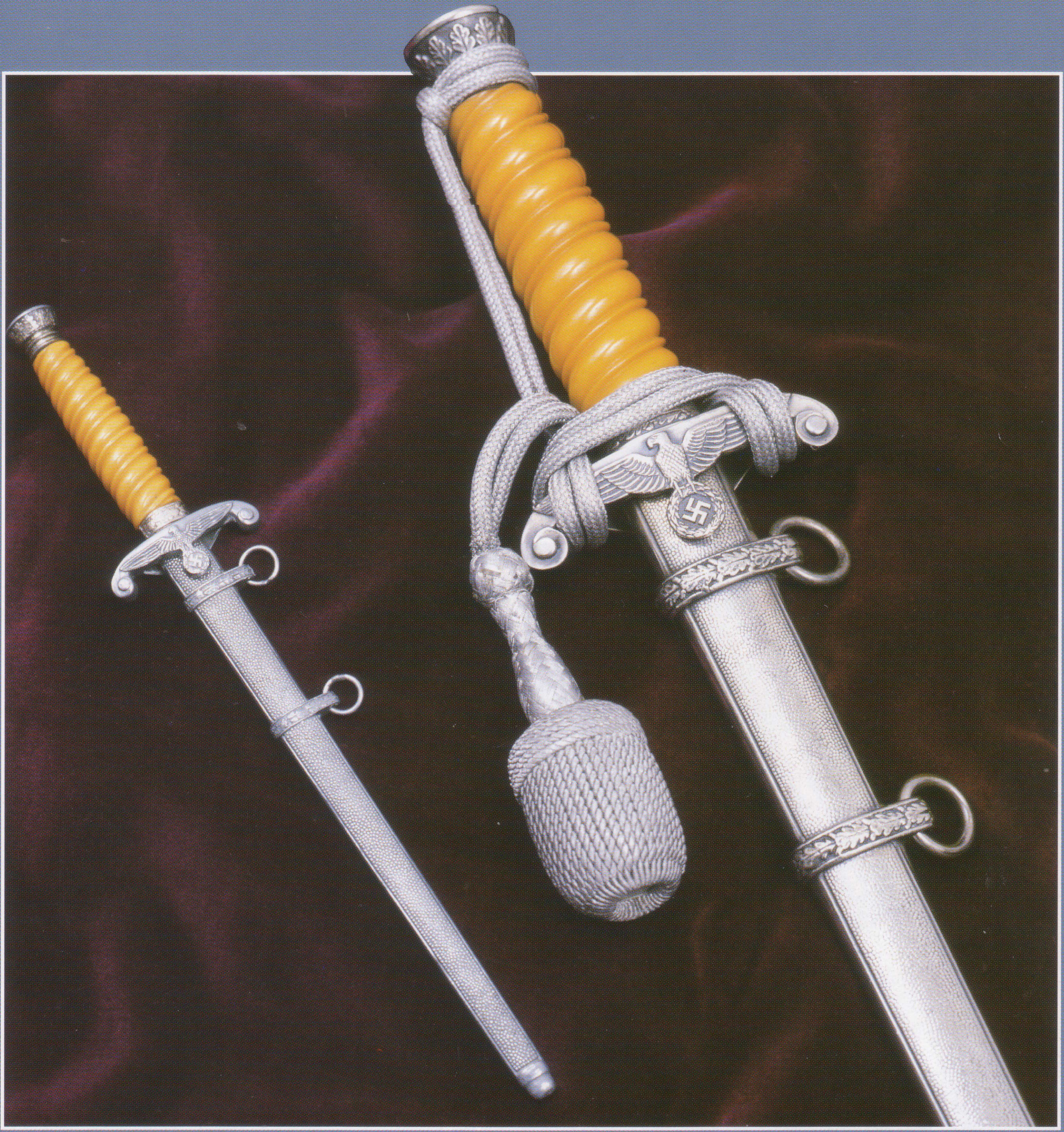

Boven:
Een zeer goed exemplaar van een vroeg model officiersdolk van de Wehrmacht, plus een niet-standaard zwaard van hetzelfde model. Het officiële legerzwaard was een sabel met een rijkelijk bewerkt heft met leeuwenkop.

Hieronder:
Een ongebruikte galadolk van de Wehrmacht in de originele schede. Het zegel van de fabrikant, de gerespecteerde firma Carl Eickhorn uit Solingen hangt er nog aan.

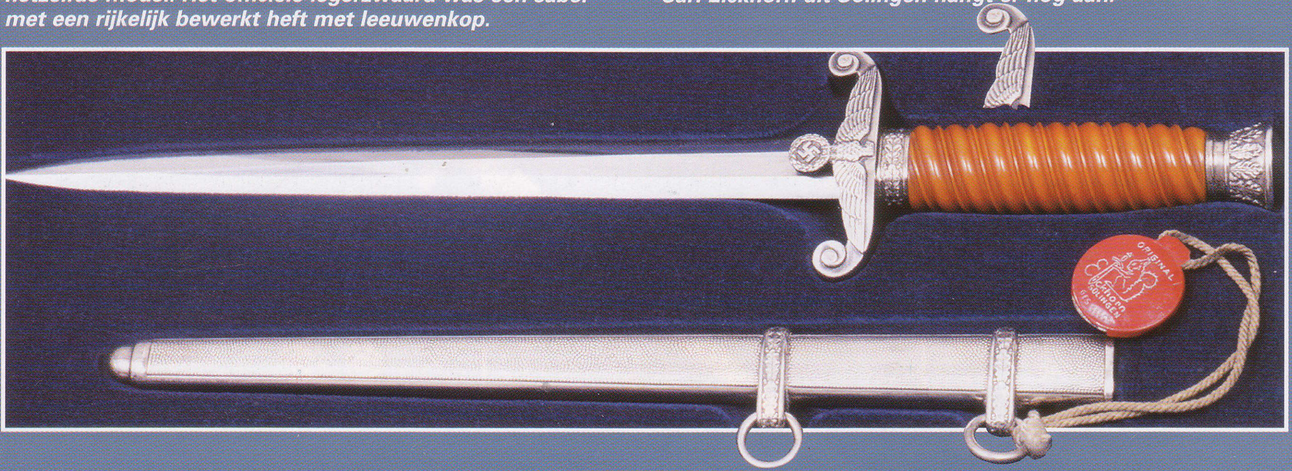

Raeder, Erich (1876 - 1960)

Erich Raeder, grootadmiraal en opperbevelhebber van de Duitse marine, werd op 24 april 1876 geboren in Wandsbek bij Hamburg. Zijn vader gaf les in taal en zijn moeder was de dochter van een musicus. Omdat er in die tijd in de keizerlijke marine minder waarde werd gehecht aan afkomst dan in het leger, besloot Raeder zich aan te melden bij de marine-academie in Kiel. Tijdens de eerste maanden van de Eerste Wereldoorlog nam hij deel aan acties bij de Engelse oostkust en hij vocht in de slag om Jutland. Hoewel Raeder geen overtuigde nazi was als Dönitz, bewonderde hij Hitler. Van 1933 tot 1943 bekleedde hij de functie van Oberbefelshaber der Kriegsmarine (opperbevelhebber van de marine) en speelde hij een belangrijke rol bij het bouwprogramma voor onderzeeërs en oppervlakteschepen. Raeder was een van de vijf mannen aan wie Hitler in Hossbach op 5 november 1937 zijn ideeën over agressieve oorlogsvoering uitlegde. Raeder was voorstander van de invasie van Noorwegen, maar was tegen de aanval op de USSR. Toch stuurde hij na Operatie Barbarossa marine-eenheden naar de Baltische Zee om de acties op het land te onde-rsteunen. Raeder moest op bevel van Hitler op 30 januari 1943 aftreden. Tijdens de processen in Neurenberg werd hij op drie aanklachten schuldig bevonden; 1) samenzwering voor het plegen van de misdrijven zoals ten laste gelegd in de andere aanklachten 2) misdrijven tegen de vrede en 3) oorlogsmisdrijven. Hij werd op 26 september 1955 vanwege zijn zwakke gezondheid vrijgelaten en stierf op 6 november 1960.

Boven:
Erich Raeder was niet tegen een oorlog in Europa. Hij vond echter dat Hitler vijf jaar te vroeg in actie kwam, omdat de uitbreidingsplannen van de Kriegsmarine pas in 1943 voltooid zouden worden.

Zie ook Hitlers oorlogsapparaat
Nummer 5: Kriegsmarine

Rall, Günther (1918 -)

Oorlogsvlieger met wereldwijd de op twee na hoogste score op zijn naam na Erich Hartmann en Gerhard Barkhorn. Rall werd geboren in Gaggenau op 10 maart 1918. Hij was oorspronkelijk infanterist, maar stapte in 1937 over naar de Luftwaffe. De eerste keer dat hij in actie kwam, was tegen de Britten; hij vloog toen in een Bf 109E bij het Jagdgeschwader (JG) 52. Ook Gerhard Barkhorn, de nummer twee ter wereld met een score van 302 neergehaalde tegenstanders, vloog bij deze eenheid. Rall haalde vooral veel vijanden neer aan het Oostfront. Hij werd daarbij zelf acht keer neergeschoten en raakte driemaal gewond. Later diende hij bij JG 11, werkte hij enige tijd als instructeur aan de opleidingsschool van de Luftwaffe en aan het eind van de oorlog voerde hij het bevel over JG 300. Volgens officiële cijfers van de Luftwaffe haalde hij 275 vijanden neer, waarvan drie in het Westen en 272 aan het Oostfront. Rall kreeg het Ridderkruis met eikenbladeren, zwaarden en diamanten.

Günther Rall overleefde de oorlog en ging samen met Barkhorn en Hartmann na 1950 bij de nieuwe Duitse luchtmacht. Hij vloog in F-84's en F-104's en wist zich op te werken tot luitenant-generaal voordat hij in 1975 met pensioen ging.

Boven:
Günther Rall was een van de drie beste oorlogspiloten aller tijden. Ook de nummers 1 en 2 dienden bij de Luftwaffe aan het Oostfront. Ze overleefden alle drie de oorlog en werkten in de jaren 50 en 60 als straaljagerpiloot voor de **Bundeswehr.**

Rascher, Dr. Sigmund (1909 - 1945)

Een SS-arts die medische experimenten uitvoerde op zigeuners en andere concentratiekampgevangenen. Hij voerde testen uit met decompressie-kamers om de effecten van vluchten op grote hoogte te simuleren en maakte gebruik van met ijskoud water gevulde bassins om de winterse condities in de Atlantische Oceaan na te bootsen. Na de bevriezing werden de slachtoffers op allerlei manieren weer tot leven gebracht, onder andere door gebruik te maken van de lichaamswarmte van prostituees. Tegenover de Britse agent Payne-Best, die vastzat in Dachau, schepte hij erover op dat hij de gaskamer had uitgevonden voor de massaexecuties. Hij werd in 1944 door de SS gearresteerd en naar Buchenwald gestuurd omdat hij ten onrechte had beweerd dat zijn vrouw na haar 48e nog kinderen had gekre-gen. Hij werd op Himmlers bevel op 26 april 1945 in Dachau doodgeschoten.

Rasse- und Siedlungshauptamt (RuSHA)

Het Rasse- und Siedlungshauptamt was een van de vijf hoofdtakken van de SS. Het RuSHA werd in 1931 door de SS opgericht om te controleren of dames die met een SS'er wilden trouwen wel de juiste arische achtergrond hadden. Later werd het bureau uitgebreid en in 1935 kreeg het de taak de raszuiverheid van alle SS-leden te controleren en te bewaken. De belangrijkste activiteiten van het RuSHA waren Ausrichtung (het op één lijn brengen van de raciale afkomst) en Sippenflege ('familiezorg'). Door spanningen tussen Himmler en Walther Darré, hoofd van het RuSHA, werd Darré in 1938 ontslagen.

Met het uitbreken van de oorlog werd het RuSHA ook verantwoordelijk voor het organiseren van de herhuisvesting en de zorg voor het welzijn van SS-kolonisten in de bezette gebieden in het Oosten.

De invloed van het RuSHA werd steeds minder groot naarmate de oorlog langer duurde. In 1942 werd dit Hauptamt verantwoordelijk voor het welzijn van de SS-leden en, kortstondig, voor de sociale diensten van de SS. De oorlogstaken van de RuSHA bestonden onder andere uit SS-begrafenissen, de zorg voor oorlogsgraven en het verstrekken van informatie over gevallen SS'ers.

Rastenburg

Adolf Hitler had tijdens de oorlog een aantal hoofdkwartieren in het veld. Het belangrijkste daarvan lag bij Rastenburg in Oost-Pruisen (nu Ketrzyn in Polen). Dit complex werd voor de invasie van de Sovjet-Unie in 1941 aangelegd en Hitler voerde vooral van hieruit het bevel over de oorlog in het Oosten. De codenaam voor dit hoofdkwartier was *Wolfsschanze*. Het bestond uit een uitgebreid complex van betonnen bunkers en houten barakken, verscholen in de bossen en beschermd door twee ringen van hekken met prikkeldraad onder hoogspanning en drie controleposten. Het complex had een eigen spoorwegverbinding en er lag een vliegveld in de buurt. In de buitenste ring waren verblijven voorzien voor hogere officieren of partij-leden zoals Dr. Morell, Goering, Jodl en Keitel. Hier lagen ook een bioscoop, keukens, een schuilkelder en zelfs een theehuisje. In de binnenring werd op 20 juli 1944 om 12.30 uur een vergadering belegd. In plaats van te vergaderen in een betonnen bunker, kwamen Hitler en een aantal hoge officieren van de drie krijgsmachtonderdelen en de *Waffen-SS* bijeen in de *Gästebaracke*, waar de kaartenkamer was ondergebracht. Dit was een grote houten barak op betonnen en stenen kolommen met een geteerd dak. Dankzij deze lichte constructie en de zware tafel waarop de kaarten lagen, werd de kracht van de ontploffing van de bom die geplaatst was door *Oberstleutnant* Claus von Stauffenberg gedempt en naar buiten afgevoerd en overleefde Hitler de aanslag.

Boven:
Hitler tijdens zijn dagelijkse wandeling in Rastenburg, samen met Martin Bormann en SS-Obergruppenführer Karl Wolff.

Raubal, Angela 'Geli' (1908 - 1931)

Hitlers nichtje was volgens velen de enige echte liefde in zijn leven. Het stel raakte verzot op elkaar toen Hitlers halfzuster met haar twee dochters, Geli en Friedl, als zijn huishoudster bij hem kwam wonen in Berchtesgaden. In 1929 gaf Hitler Geli een groot appartement in de Prinz Regentstrasse in München. Geli vergezelde hem bij diverse bijeenkomsten en hij ging met haar naar theaters en cafés. Het stel kreeg echter steeds vaker ruzie en toen Geli het gerucht hoorde dat Hitler wilde trouwen met Winifred Wagner, de weduwe van Siegfried en de schoondochter van de componist Richard Wagner, werd ze hysterisch.Hitler op zijn beurt dacht dat Geli een verhouding had met zijn chauffeur, Emil Maurice.

In 1931 kondigde Geli aan dat ze naar Wenen wilde gaan om daar zanglessen te volgen en operazangeres te worden. Hitler verbood dat. Op 17 september bezocht hij een politieke bijeenkomst in Hamburg. Geli bracht die dag door met een dode kanarie die ze wilde begraven en ze kondigde aan dat ze naar Berchtesgaden wilde gaan om haar moeder te bezoeken. De volgende ochtend werd Geli Raubal dood aangetroffen in het appartement. Het leek alsof ze zelfmoord had gepleegd met een kleinkaliber pistool van Hitler.

Haar dood leek een gruwelijke schok voor Hitler, die zijn tranen de vrije loop liet tijdens de begrafenis en die de rest van zijn leven altijd een foto van haar op zijn bureau had staan.Maar volgens aanhoudende geruchten had Hitler haar in een bui van woede gedood of had Heinrich Himmler haar laten vermoorden omdat ze een probleem werd voor de partij.

Zie ook Geheim Hitler-archief
Nummer 1: Heeft Hitler Geli vermoord?

Boven:
Hitlers enige grote liefde was zijn nichtje Geli. Dit ongedwongen meisje was een metgezel waarvan de aanstormende politicus weinig te vrezen had.

Ravensbrück

Het grootste concentratiekamp voor vrouwen bevond zich 80 km ten noorden van Berlijn. Het was in 1938 aangelegd in een moerasgebied in de buurt van de Fürstenberg-see. Ravensbrück was aanvankelijk een detentie- en werkkamp, waar zich onder andere een kledingfabriek bevond waar bontjassen vermaakt werden die van joodse families waren afgenomen. Eind 1939 zaten hier 2000 vrouwen gevangen. Met het uitbreken van de oorlog liep dit getal snel op: in het kamp zaten Russi-sche vrouwelijke soldaten en verpleeg-sters, Europese verzetsstrijdsters, dwangarbeiders en gedeporteerden. Het hoofdkamp was eigenlijk bestemd voor 6000 gevangenen, maar in 1944 zaten er meer dan 12.000 vrouwen en in januari 1945 maar liefst 36.000. Zo'n 50.000 vrouwen lieten het leven in Ravensbrück en de 42 satellietkampen ervan. Er werden allerlei medische experimenten uitgevoerd, onder andere naar gasgangreen en bottransplantaties.

Onder:
Gevangenen van Ravensbrück wachten op hun vervoer na de bevrijding in 1945. Omdat zij jong genoeg waren om te werken, hadden deze vrouwen redelijk goed te eten gekregen. Anderen waren minder gelukkig: meer dan 50.000 vrouwen stierven in dit kampcomplex.

Zie ook De holocaust
Nummer 9: Ravensbrück

Regenbogen

Ondanks dat er tijdens de Tweede Wereldoorlog meer dan 750 Duitse onderzeeërs zonken of zwaar beschadigd werden, waren er in 1945 nog altijd zo'n 400 U-Boote beschikbaar voor missies. 'Regenbogen' was de naam van een plan om te voorkomen dat deze schepen in de handen van de vijand vielen. Het was het codewoord waarmee opdracht gegeven zou worden om alle inzetbare schepen bij een eventuele nederlaag van Duitsland tot zinken te brengen. Het plan kwam in grote lijnen overeen met dat waarmee de Duitse keizerlijke vloot na de Eerste Wereldoorlog tot zinken werd gebracht. Na Hitlers zelfmoord weigerde admiraal Dönitz, die op een snel einde van de oorlog hoopte, het signaal te geven en gaven zo'n 150 onderzeeërs zich over aan de geallieerden. Maar op initiatief van een aantal fanatieke nazi-kapiteins werden er begin mei 1945 toch nog 231 boten tot zinken gebracht. De meeste daarvan werden na 1950 geborgen.

Reich, Das

Het nazi-weekblad *Das Reich* verscheen betrekkelijk laat. Het blad werd door Rolf Rienhardt opgericht en was gemodelleerd naar 'grote' buitenlandse bladen als de London Observer. De eerste uitgave van Das Reich verscheen op 26 mei 1940. Het blad werd uitgegeven door *Deutscher Verlag* en was met name gericht op de beter geschoolde Duitsers. Het blad werd ook buiten Duitsland veel gelezen.

Toen de eerste uitgave van *Das Reich* verscheen, hadden de nazi's de meeste politieke oppositie uit de weg geruimd en konden ze het zich veroorloven om journalisten op basis van hun kwaliteiten aan te nemen in plaats van op basis van hun loyaliteit aan de partij en hun ideologische betrouwbaarheid. Daarom was *Das Reich* een stuk leesbaarder dan de meeste andere nazipublicaties. Vooral de artikelen over kunst stonden in hoog aanzien.

Ondanks het elitaire karakter groeide de oplage van het blad snel. In oktober 1940 werden er 500.000 exemplaren van *Das Reich* verkocht. In maart 1944 was dit gestegen tot 1,4 miljoen. Volgens propagandaminister Dr. Joseph Goebbels was dit nog hoger geweest als er geen gebrek aan papier was.

Eugen Mündler, was de eerste eindredacteur. Op 1 februari 1943 werd hij opgevolgd door Rudolf Sparing. De meeste medewerkers hadden voorheen bij liberale of conservatieve kranten gewerkt. Ook de cartoonisten E.O. Plauen (die het pseudoniem Erich Ohser gebruikte) en Hans Erich Köhler werkten voor dit blad.

Gedurende zijn bestaan had *Das Reich* verbazend weinig te lijden onder de bemoeienissen van het ministerie van propaganda. Dit zou kunnen zijn omdat de journalisten hun nieuws vaak met opzet in vage bewoordingen brachten, waardoor de lezer zelf de waarheid achter de verslagen kon zien. Het hoofdartikel was vaak van de hand van Joseph Goebbels.

Het laatste nummer verscheen op 15 april 1945. Het nummer van 22 april werd wel gedrukt, maar werd niet meer uitgebracht.

Reichenau, Walter von (1884 - 1942)

Walter von Reichenau was een van Hitlers machtigste militaire medestanders. Hij werd in Karlsruhe geboren op 16 augustus 1884. Hij kwam als cadet in het leger en diende tijdens de Eerste Wereldoorlog als batterijcommandant en aan de staf. Hij bleef na 1918 bij de *Reichswehr* en werd op 1 februari 1933 bevorderd tot chef-staf onder generaal Werner von Blomberg. De ambitieuze Von Reichenau distancieerde zich van de aristocratische beroepsmilitairen en koos de zijde van de nazi's. Hij gaf de SS de vrije hand tijdens de Nacht van de Lange Messen in 1934 en vaardigde een verklaring uit waarin hij de moord op generaal Von Schleicher rechtvaardigde.

In 1935 werd hij bevorderd tot generaal. Hij voerde het bevel over het Tiende Leger in Polen en in 1940 leidde hij het Zesde Leger tijdens de invasie van België en Frankrijk. In 1940 werd hij tot veldmaarschalk bevorderd. In 1941 voerde hij het bevel over het Zesde Leger tijdens de invasie van de USSR. Hoewel hij vroeger niet uitgesproken antisemitisch was, zei hij in zijn dagorder van 10 oktober dat zijn mannen "volledig begrip moesten hebben voor de harde, maar gerechtvaardigde vergelding tegen de joodse ondermensen" en zegde hij alle steun toe aan de SS-*Einsatzgruppen*.

Von Reichenau kreeg in november 1941 het bevel over Heeresgruppe Süd. Op 12 januari 1942 kreeg hij een hartaanval na zijn dagelijkse rondje hardlopen. Hij stierf op 17 januari toen het vliegtuig waarmee hij naar huis werd gebracht neerstortte.

Boven:
De aristocratische Walter von Reichenau verachtte de 'hakenkruismannen' rond Hitler, maar had een onvoorwaardelijk geloof in de Führer. Hij dacht dat alleen Hitler de veranderingen kon bewerkstelligen die Duitsland nodig had.

Reichsarbeitsdienst (RAD)

In juni 1935 werd de Reichsarbeitsdienst bij wet opgericht. Alle fysiek fitte Duitsers in de leeftijd van 19 tot en met 25 moesten verplicht zes maanden voor de RAD gaan werken. Zoals alle organisaties in het Derde Rijk was de RAD geüniformeerd. Tijdens het partijcongres van 1934 paradeerden er 52.000 geüniformeerde mannen 'gewapend' met een spade.

De RAD stond onder leiding van Konstantin Hierl en bestond uit 30 *Arbeitsgau*, 182 RAD-groeperingen en 1.260 RAD-divisies. De mannen werden verplicht opgeroepen voor arbeidsdienst; de vrouwen konden zich vanaf 1 april 1936 vrijwillig aanmelden. In 1935 telde de RAD 200.000 arbeidskrachten, zowel dienstplichtigen als vrijwilligers; toen de Tweede Wereldoorlog een maand oud was, was dit opgelopen tot 350.000.

De RAD werkte aan grote bouwprojecten, maar voerde ook werkzaamheden op het land uit. In 1943 werd de RAD een *Oberste Reichsbehörde* die rechtstreeks onder Hitler viel. Aan het eind van de oorlog bemande de RAD luchtdoelkanonnen en in 1945 moesten de leden van de RAD zich verplicht aansluiten bij de *Volkssturm*.

Boven:
De mannen van de** Reichsarbeitsdienst **verzamelen zich rond het RAD-symbool van de spade en de korenaar tijdens de partijdagen in Neurenberg in 1935. De organisatie was inmiddels uitgegroeid tot een van de sleutelbewegingen binnen de nazi-staat.

Reichsautobahn

De bouw van de Duitse autobanen was al voor de opkomst van de nazi's gestart, maar werd na 1933 explosief uitgebreid. In december 1938 was er al meer dan 3000 km gerealiseerd. De meeste *Reichsautobahnen* waren 24 meter breed en hadden twee rijbanen van elk 7,5 meter breed. De Duitse snelwegen waren in het landschap ingepast; er werd speciale aandacht besteed aan het ontwerp van de bruggen. Het bouwprogramma had deels als doel een snelle en effectieve manier te creëren om gemechaniseerde en gepantserde formaties binnen het Duitse rijk te verplaatsen en was deels een vorm van werkverschaffing voor de Duitse werklozen. Deze snelwegen maakten de snelle bezetting van Oostenrijk, Tsjecho-Slowakije, Polen en West-Europa mogelijk. Tijdens de oorlog werden ze zwaar beschadigd door geallieerde luchtaanvallen en door sabotage van de Duitsers zelf.

Rechts:
De Autobahnen werden geprezen als een van de goede dingen die Adolf Hitler had gebracht. Oorspronkelijk waren ze echter al onder de Weimarrepubliek gepland. Maar zoals zo vaak gebeurde, streken de nazi's alle lof op voor het werk van hun voorgangers.

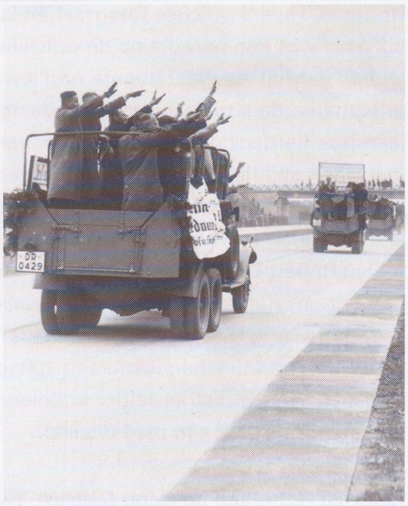

Reichsicherheitshauptamt (RSHA)

De RSHA werd op 27 september 1939 opgericht als een gezamenlijke dienst waarin de *Sicherheitspolizei* (SIPO) en de *SS-Sicherheitsdienst* (SD) werden samengevoegd. De RSHA stond onder leiding van Reinhard Heydrich en telde in 1940 zeven hoofdafdelingen:

Amt I onder Bruno Streckenbach - personeel en politiek onderzoek naar RSHA-leden.

Amt II onder Werner Best (later Hans Nockmann) - juridische en bestuurlijke zaken.

Amt III onder Otto Ohlendorf - *Inlandsnachrichtendienst* (binnenlandse inlichtingendienst).

Amt IV onder Herman Müller - *Geheime Staatspolizei* - de GESTAPO.

Amt V onder Arthur Nebe - *Kriminalpolizei* - de KRIPO.

Amt VI onder Heinz Jost (later Walter Schellenberg) - de buitenlandse inlichtingendienst.

Amt VII onder Franz Six (later Paul Dittel) - o.a. archieven en politieke inlichtingendienst.

De RSHA was verantwoordelijk voor de organisatie achter de *Einsatzgruppen* in Rusland en vanaf 1941 voor 'de technische implementatie' van de Endlösung.

Rijksdagbrand

Op 27 februari 1933 werd rond 22.00 uur het bericht gegeven dat het gebouw van de Rijksdag in brand stond. Marinus van der Lubbe, een werkloze Nederlandse metselaar, werd in het gebouw gearresteerd. Van der Lubbe was bijziend en niet bijster intelligent, maar tijdens het proces in Leipzig van 21 september tot 23 december 1933 wist Hermann Goering hem af te schilderen als een fanatieke communist. Zijn mede-'samenzweerders' waren onder andere de voormalige afgevaardigde van de Rijksdag, Ernst Torgler, en de Bulgaarse socialisten Georgi Dimitrov, Blagoi Popov en Vassili Tanev. Zij werden vrijgesproken, maar Van der Lubbe werd schuldig bevonden. Op 10 januari 1934 werd hij onthoofd krachtens een speciale wet met terugwerkende kracht, de *Lex van der Lubbe*.

De Rijksdagbrand werd aangewend als reden om zo'n 4000 mensen te arresteren, het merendeel actieve communisten. Naar aanleiding van de brand werd er een verordening uitgevaardigd die een aantal fundamentele wetten buiten werking stelde. De communistische verkiezingscampagne voor de Rijksdag werd beëindigd. Veel historici denken dat de Rijksdag in feite in brand is gestoken door de nazi's om zo hun macht te versterken. Ongeacht wie de brand gesticht heeft, Hitler sprak al voordat de vlammen gedoofd waren van "een teken van boven".

Hieronder:
De nazi's wilden van het proces inzake de Rijksdagbrand een groot propagandacircus maken; zelfs hoge partijfunctionarissen als Joseph Goebbels werden als getuigen opgeroepen. Maar ze slaagden niet helemaal in hun opzet: de meeste communisten werden vrijgesproken.

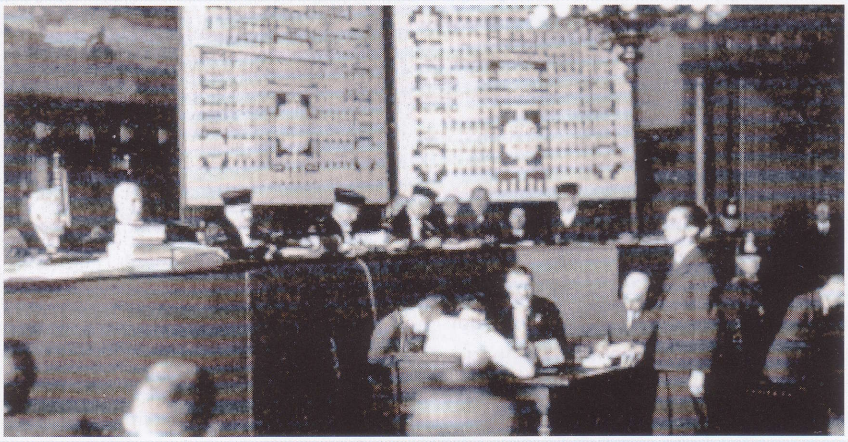

Reichstrunkenbold

'Reichstrunkenbold' was de bijnaam voor 'Professor' Heinrich Hoffman, Hitlers officiële fotograaf en kunstkenner. Deze bijnaam was een parodie op de officiële titels die de nazi-leiders gebruikten. Veel hogere nazi's waren van oudsher ongemanierde straatschurken die stevig konden drinken. De jaarlijkse herdenkingsbijeenkomsten van de *Alte Kämpfer* mondden altijd uit in een groot drankfestijn. Door hun nieuwe macht en rijkdom hadden ze alle vrijheid om te doen wat ze wilden en velen van hen werden zware alcoholisten.

Ook Robert Ley, het hoofd van de Reicharbeitsdienst, was berucht om zijn drankprobleem, evenals de minister van economische zaken, Walther Funk. Adolf Wagner, de *Gauleiter* van München lustte een stevige borrel, evenals Christian Weber, districtsleider in Beieren, die regelmatig in München op straat zijn roes uitsliep.

Rechts:
Heinrich Hoffmann en Sepp Dietrich, twee intimi van Hitler, waren niet vies van een borreltje. De harde SS-generaal was echter geen alcoholist, in tegenstelling tot Hitlers 'hoffotograaf' die berucht was om zijn drankprobleem.

Reichswehr

Duitsland mocht na het Verdrag van Versailles alleen nog maar een *Reichswehr* hebben die beperkt was tot een leger van 100.000 manschappen en een marine van 15.000 man. De luchtmacht was volledig verboden. Lang voordat Hitler aan de macht kwam, had de *Reichswehr* in het geheim echter al contact gezocht met het Rode Leger. Vanaf 1924 trainden er tankbemanningen in de USSR en vanaf 1930 werd dit clandestiene opleidingsprogramma uitgebreid met piloten. De Reichswehr was weliswaar klein, maar bestond uit zeer professionele soldaten. De meesten van hen waren ervaren veteranen uit de Eerste Wereldoorlog. Zij zouden de goed opgeleide kern vormen voor de strijdkrachten van het Derde Rijk.

Hoewel de militairen nooit blij waren met de Weimarrepubliek, verwachtten ze van het nationaal-socialisme en de stormtroepen van de SA ook weinig positiefs. Maar Hitler had het leger hard nodig en deed zijn best de generaals voor zich te winnen. Direct nadat Hitler aan de macht was gekomen, hield hij een toespraak waarin hij de generaals beloofde dat Duitsland zich zou herbewapenen. Tijdens de 'Nacht van de Lange Messen' in juni 1934 offerde hij de SA-leiding op om zijn eigen positie binnen de partij te versterken en om het opperbevel aan zijn zijde te krijgen. Op 16 maart 1935 werd de dienstplicht ingevoerd en kregen de Duitse strijdkrachten een nieuwe naam: de *Wehrmacht*.

Onder:
De Reichswehr zweert trouw aan Adolf Hitler. Nu kon het leger zelf geen actie meer ondernemen en vormden ze niet langer een bedreiging voor de nazi's.

Zie ook Hitlers oorlogsapparaat
Nummer 29: Wehrmacht Heeres

Reitsch, Hanna (1912 - 1979)

Hanna Reitsch, een van de grootste vrouwelijke piloten uit de geschiedenis, werd geboren in Hirschberg, Silezië (nu Jelenia Góra, Polen). Ze wilde als vliegende arts gaan werken in de missie, maar werd uiteindelijk beroepspiloot. Als de eerste vrouwelijke stuntpiloot van Duitsland vestigde ze diverse Europese vliegrecords. In 1937 benoemde Ernst Udet haar tot testpiloot voor de nieuwe Luftwaffe en in 1938 vloog zij in de Focke-Wulf Fw 61 helikopter met dubbele rotor, de eerste echt succesvolle helikopter ter wereld. Ze testte allerlei vliegtuigen waaronder het Me 163 *Komet* raketaangedreven jachtvliegtuig, het Me 323 *Gigant* transportvliegtuig en een bemande versie van de Fi 103 oftewel de V1. Zij was de enige vrouw die het IJzeren Kruis in beide klassen kreeg. Het IJzeren Kruis Eerste Klasse kreeg ze van Hitler persoonlijk in 1942. Op 26 april 1945 vloog ze het hoofd van de Luftwaffe, Von Greim, naar Berlijn en verbleef ze tot de 29e in Hitlers bunker. Reitsch was een toegewijd bewonderaar van Hitler en smeekte om tot de eindstrijd in Berlijn te mogen blijven, maar kreeg van de Führer het bevel de stad te verlaten. Na de oorlog zat ze 15 maanden in Amerikaanse gevangenschap. Daarna nam ze haar oude liefde, zweefvliegen, weer op en richtte ze in Ghana een school op voor zweefvliegers. Vier maanden voor haar dood vestigde Hanna Reitsch op 67-jarige leeftijd een nieuw wereldrecord voor de langste zweefvlucht door een vrouw.

Remagen, de brug bij

Op 7 maart 1945 viel de Ludendorff-spoorwegbrug over de Rijn bij Remagen onbeschadigd in handen van een peloton van de US 9th Armored Division, omdat de explosieven die de Duitsers hadden aangebracht niet afgingen. Sinds de opmars van Napoleon in 1805 was dit de eerste keer dat een vijand tijdens een oorlog de Rijn overstak.

Binnen 24 uur waren er 8000 troepen met gewone voertuigen en tanks over de brug getrokken en binnen twee dagen had de Amerikaanse genie er een ponton naast gelegd. Hitler was furieus over het verlies van de brug; vier van de officieren die verantwoordelijk werden gehouden werden geëxecuteerd. De brug werd aangevallen met V2-raketten, bommenwerpers met straalaandrijving en artilleriebeschietingen en werd uiteindelijk tien dagen nadat hij veroverd was vernietigd. Inmiddels waren er diverse Amerikaanse divisies de rivier overgestoken en binnen twee weken was het bruggenhoofd bijna 15 kilometer diep en zo'n 40 kilometer lang.

Zie ook Hitlers veldslagen
Nummer 31: Oversteek over de Rijn

Rechts:
Doordat ze de brug bij Remagen onbeschadigd konden innemen, kon de Amerikaanse 9th Armored Division twee weken eerder dan gepland de Rijn oversteken.

Remarque, Erich Maria (1898 - 1970)

Remarque werd geboren in Osnabrück op 22 juni 1898. Hij werd in 1916 opgeroepen voor dienst en raakte in 1917 gewond. Na de oorlog had hij verschillende baantjes, maar hij werd pas succesvol als schrijver van het boek *Im Westen nichts Neues* dat een bestseller werd. Dit boek dat in 1929 in Duitsland verscheen, beschreef het leven in de loopgraven zonder valse glamour of heroïek. Het werd vertaald als 'All Quiet on the Western Front'. Van de vertaalde versie werden er binnen vier maanden een half miljoen exemplaren verkocht. Uiteindelijk werd er in de Verenigde Staten een succesvolle film van gemaakt.

De nazi's haatten het boek omdat dit volledig tegen hun heroïeke beeld van de Eerste Wereldoorlog indruiste. Zij beschuldigden Remarque ervan "tendentieuze karikaturen te hebben gemaakt van de frontsoldaten" en "de mentaliteit van het *Volk* te bederven." De première van de film in Berlijn in december 1930 werd door de SA verstoord met stinkbommen en witte muizen die ze loslieten in de bioscoop. Op verzoek van twee *Lands*-regeringen werd de film uiteindelijk verboden. In 1931 verhuisde Remarque naar Zwitserland. In 1938 trok de nazi-regering zijn Duitse rijksburgerschap in. Hij ging in 1939 naar de VS en werd een Amerikaans staatsburger, maar na de oorlog keerde hij terug naar Zwitserland. Hij bleef een zeer productief schrijver. Zijn laatste boek verscheen in 1962. Hij stierf in Locarno, Zwitserland.

Boven:
Een van de beroemdste Duitse romanciers van de 20e eeuw. De reputatie van Remarque is gebaseerd op het klassieke boek 'Im Westen nichts Neues'. De antioorlogsboodschap die eruit sprak, viel niet in de smaak bij de nazi's.

Remer, Otto-Ernst (1912 - 1997)

In juli 1944 voerde de in Neubrandenburg geboren Remer als veelvuldig onderscheiden majoor het bevel over het *Wachbataillon Grossdeutschland* dat ervoor moest zorgen dat er geen opstand zou uitbreken in Berlijn. Generaal Paul von Hasse, die betrokken was bij de mislukte bomaanslag op Hitler, zei tegen Remer dat de Führer dood was en gaf hem het bevel de Wilhelmstrasse af te sluiten en Dr. Goebbels te arresteren. Remer liet zich er door minister van propaganda toe overhalen met Rastenburg te bellen waar hij Hitler zelf te spreken kreeg. De Führer bevorderde hem tot kolonel en gelastte hem zijn mannen ter beschikking te stellen aan de *Reichsführer-SS*. Remer reageerde doortastend: hij stuurde eenheden op pad om andere troepen tegen te houden en hielp generaal Friedrich Fromm bij de arrestatie van de samenzweerders. Aan het eind van de oorlog vocht Remer als *Generalmajor* in Pommeren. Na de oorlog werd Remer een voorbeeld van trouw aan de nazi's. Zelfs in oktober 1992 publiceerde zijn blad *Remer Depesche* nog artikelen waarin het bestaan van de gaskamers in Auschwitz werd bestreden. Door een rechtbank in Schweinfurt werd hij veroordeeld tot 22 maanden gevangenisstraf voor het aanzetten tot rassenhaat. Hij vluchtte in 1994 naar Marbella in Spanje, waar hij tot aan zijn dood zijn uitlevering wist te voorkomen.

Renn, Ludwig (1889 – 1979)

Saksische aristocraat die als Arnold Vieth von Golsenau in Dresden werd geboren op 22 april 1889. Tijdens de Eerste Wereldoorlog diende hij als compagnie- en bataljonscommandant. In 1919 sloot hij zich bij een *Freikorps* aan. In het begin van de jaren 20 studeerde hij humanistiek, Russisch en rechten aan de universiteiten van Göttingen en München. Hij veranderde zijn naam in Renn en werd in 1928 lid van de Duitse Communistische Partij. In dat jaar verscheen ook zijn roman *Der Krieg*. Hij bracht een bezoek aan de USSR en werkte tijdens de Weimarperiode voor een aantal linkse bladen. Na de Rijksdagbrand in 1933 werd hij gearresteerd door de nazi's en veroordeeld tot een gevangenisstraf van tweeënhalf jaar. Hij vluchtte in 1936 naar Zwitserland en diende daarna in Spanje als chef-staf bij de 11e Internationale Brigade. Hij werd in 1940 gearresteerd in Frankrijk, maar wist via Groot-Brittannië en de VS naar Mexico te ontkomen waar hij tot 1947 woonde. In 1947 keerde hij terug naar Oost-Duitsland en ging hij antropologie doceren in Dresden. Hij stierf op 21 juli 1979 in Berlijn.

Rheinlandbesetzung – remilitarisatie van het Rijnland

De bezetting van het Rijnland was de eerste uiting van Hitlers agressieve buitenlandpolitiek. Het Rijnland was een strook land van 60 km ten westen van de Rijn, met daarin de steden Keulen, Düsseldorf en Bonn. Dit gebied was in 1918 tot gedemilitariseerde zone verklaard ingevolge het verdrag van Versailles. Deze situatie was geratificeerd door het verdrag van Locarno. Op 7 maart 1936 liet Hitler Duitse troepen het gebied binnentrekken. Volgens de Führer hadden de Fransen en de Sovjets een verdrag gesloten dat een inbreuk vormde op het verdrag van Locarno, waardoor hij zich niet meer gebonden achtte aan het verdrag van Versailles. Als goedmaker daarvoor bood hij een niet-aanvalsverdrag voor 25 jaar aan Frankrijk, België en Nederland aan. Dit zou door Groot-Brittannië en Italië gegarandeerd moeten worden.

De militaire adviseurs van Hitler raadden hem af het Rijnland binnen te trekken, omdat de *Wehrmacht* niet opgewassen zou zijn tegen een gezamenlijke aanval door de Britten, Belgen en Fransen. Maar de dictator gokte op de pacifistische sentimenten in Frankrijk en Groot-Brittannië. Door het succes van deze gewaagde onderneming raakte hij ervan overtuigd dat het de moeite waard was om te proberen verder naar het Westen op te rukken.

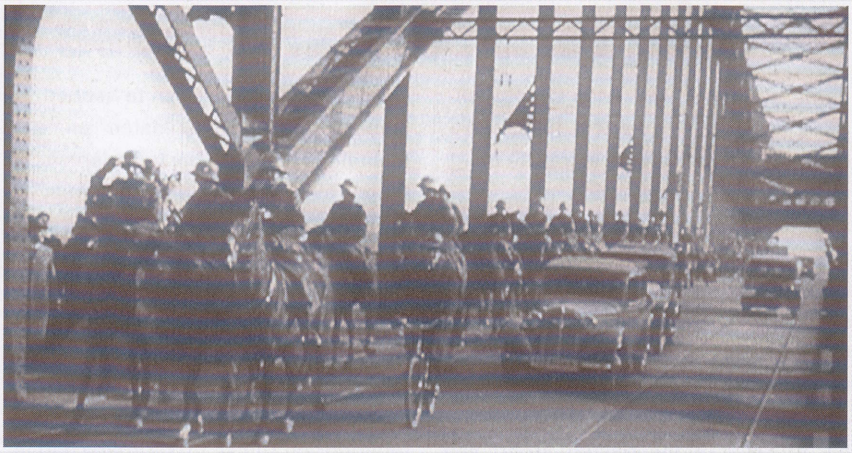

Boven:
Duitse troepen trekken het gedemilitariseerde Rijnland in. Deze operatie was een gewaagd stukje blufpoker van Hitler. De Wehrmacht was niet sterk genoeg om zich eventueel tegen de Fransen of de Britten te verzetten.

Ribbentrop, Joachim 'von' (1893 – 1946)

Joachim Ribbentrop werd op 30 april 1893 in Wesel geboren. Hij ging naar school in Kassel en Metz. Hij was een zwakke leerling en werkte later als bediende bij een bank en als losse arbeider in Canada en de Verenigde Staten. Tijdens de Eerste Wereldoorlog diende hij aan het Oostfront en vanaf 1915 was hij geattacheerd bij de Duitse militaire missie in Turkije. Na de oorlog werkte hij als wijnhandelaar en trouwde hij met de dochter van een rijke champagneproducent. In 1925 zette hij op grond van adoptie door een tante het voorvoegsel 'von' voor zijn naam.

Op aanmoediging van zijn vrouw werd Von Ribbentrop op 1 mei 1932 lid van de NSDAP; vervolgens werd hij Standartenführer in de SS. Als Hitlers adviseur inzake buitenlandse politiek boekte Von Ribbentrop een paar diplomatieke succesjes, zoals het Duits-Engelse Vlootverdrag uit juni 1935 en het Duits-Russische Non-agressiepact van 23 augustus 1939. Zijn periode als Duitse ambassadeur in Londen, van augustus 1936 tot januari 1938, werd echter gekenmerkt door Duitse arrogantie en Britse vijandschap en was één grote ramp. Tijdens een audiëntie in 1937 bracht hij de nazi-groet voor de Britse koning George en daarmee maakte hij zich niet erg geliefd. De Engelse pers gaf hem de bijnaam 'von Brickendrop'. Door zijn ervaringen in Londen veranderde hij van een anglofiel in een anglofoob.

Met het naderen van de oorlog stelde hij de middelen van het ministerie van buitenlandse zaken in het kader van het Endlösungsprogramma ter beschikking aan de SS. Von Ribbentrop was weinig populair bij de meeste hogere nazi's – Goebbels zei over hem "von Ribbentrop heeft zijn naam gekocht, is met zijn geld getrouwd en heeft zijn functie met zwendel verworven".

Na de oorlog werd Von Ribbentrop op 14 juni 1945 door de Britten gearresteerd. In Neurenberg werd hij schuldig bevonden aan alle vier de aanklachten en op 16 oktober 1946 werd hij 's nachts om 11 minuten over 1 opgehangen – waarmee hij de eer had de eerste veroordeelde nazi te zijn die zo moest boeten voor zijn oorlogsmisdaden.